

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку у виробничій сфері

Хома Мар'яна Любомирівна

ФОРМУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ ТА
АУДИТ ЙОГО ПОКАЗНИКІВ

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування
Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Виконала:

студентка гр. ОПДм - 21

Хома М. Л.

Науковий керівник

к. е.н., ст. викладч

Мужевич Н. В.

Дипломну роботу допущено до
захисту

«__» _____ 2018 р.

В. о. зав. кафедри

к.е.н., доцент Починок Н. В. _____

Тернопіль – 2018

Зміст

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні положення і економічна сутність балансу.....	6
1.1. Історія виникнення та розвитку бухгалтерського балансу.....	6
1.2. Види балансу, як основної форми фінансової звітності.....	21
1.3. Нормативно-правове та інструктивне регулювання складання балансу.....	35
Висновки до розділу I.....	47
РОЗДІЛ 2. Організація та методика складання балансу в підприємстві.....	49
2.1. Загальні вимоги до складання фінансової звітності.....	49
2.2. Порядок складання та характеристика статей балансу.....	57
2.3. Методика та організація складання балансу із застосуванням інформаційних технологій.....	82
2.4. Міжнародна практика складання та подання балансу.....	94
Висновки до розділу II.....	104
РОЗДІЛ 3. Організація і методика аудиту балансу.....	107
3.1. Суть, значення та завдання аудиту бухгалтерського балансу.....	107
3.2. Методика проведення аудиту та формування аудиторського висновку.....	116
3.3. Аналіз статей балансу підприємства та використання результатів аналізу в аудиті.....	137
Висновки до розділу III.....	151
Висновки.....	154
Список використаних джерел.....	159
Додатки	169

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» усі підприємства та організації повинні на основі даних бухгалтерського обліку складати і подавати фінансову (бухгалтерську) звітність. Ця необхідність зумовлена тим, що користувачі фінансової звітності потребують систематизованої інформації про діяльність підприємства, інвесторами або власниками якого вони є або бажають стати. Економічні рішення, які приймають користувачі фінансових звітів, вимагають оцінки здатності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також часу та впевненості в їх генеруванні. Власне цим і визначається, спроможність підприємства здійснювати виплату заробітної плати або розраховуватися із постачальниками, своєчасно повертати позики, сплачувати дивіденди тощо.

Користувачі можуть краще оцінювати здатність підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, якщо мають у своєму розпорядженні узагальнену та систематизовану інформацію у вигляді фінансової звітності, сфокусовану на фінансовому стані та результатах діяльності підприємства.

Дослідженню питань техніки та методик складання бухгалтерського балансу як основної форми звітності, присвячено низку праць вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі бухгалтерського обліку і фінансового аналізу. Більшість вчених дотримуються думки про необхідність вдосконалення бухгалтерського балансу відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів. Враховуючи міжнародний досвід, систематично вдосконалюється і нормативна база, яка регламентує питання складання балансу, що викликає певні труднощі у практичних працівників.

Баланс – це не тільки один з елементів методу бухгалтерського обліку та документ бухгалтерської звітності, а й суттєве джерело інформації для

управління, планування, організації виробництва, аналізу та контролю як для внутрішніх так і для зовнішніх користувачів.

Це дає підстави вважати, що дослідження методики і техніки складання балансу, його аудит, а також аналіз показників є актуальними. Даній проблематиці присвячено праці таких відомих в Україні і за кордоном авторів як Белуха Н. Т., Білоус В. Т., Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Гончарук Я. А., Дерій В. А., Дорош Н. І., Жук В. М., Задорожний З. В., Крупка Я. Д., Куліш С. А., Панасюк В. М., Палюх М. С., Пархоменко В. М., Петренко Н. І., Руденко Л. В., Рудницький В. С., Савич В. І., Скрипник Т. А., Сопко В. В., Шепітко Г. Ф., Шигун М. М. та інших.

Проте окремі проблеми обліку, аудиту та аналізу формування та складання бухгалтерського балансу відповідно до нових вимог, потребують додаткових досліджень. Це зумовило вибір теми дипломної роботи, постановку завдань і вказує на її актуальність.

Метою дослідження є ґрунтовне і всебічне дослідження та удосконалення організації та методики складання бухгалтерського балансу суб'єктів підприємництва, встановлення відповідності законодавчим джерелам, які регламентують порядок підготовки і представлення фінансових звітів.

Для досягнення наміченої мети в роботі поставлені і вирішені наступні завдання:

- розглянути історію виникнення та розвитку бухгалтерського балансу;
- дослідити види балансу, як основної форми фінансової звітності;
- проаналізувати нормативно-правове та інструктивне регулювання складання балансу;
- дослідити загальні вимоги до складання фінансової звітності;
- вивчити порядок складання та характеристики статей балансу;
- розглянути методику та організацію складання балансу із застосуванням інформаційних технологій;
- дослідити міжнародну практику складання та подання балансу;

- визначити суть, значення та завдання аудиту бухгалтерського балансу;
- розглянути методику проведення аудиту та формування аудиторського висновку;
- проаналізувати статі балансу досліджуваного підприємства та використання результатів аналізу в аудиті.

Об'єктом дослідження є процес складання, подання та використання балансу в Комбінат «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд» (м. Тернопіль).

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних основ формування, аналізу та аудиту показників бухгалтерського балансу.

У даній роботі використано **загальнонаукові та специфічні методи**, зокрема: діалектичний, системний та історичний підходи до вивчення теоретичних і методичних основ формування і використання бухгалтерського балансу; аналізу і синтезу, порівняльних характеристик, групування, деталізації, вибіркового та власне метод спостереження.

Інформаційною базою для написання роботи стали теоретичні розробки вчених, законодавчо-нормативна база, матеріали періодичних та спеціалізованих видань, а також фактичні матеріали діяльності Комбінату «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд» (м. Тернопіль).

Практичне значення результатів дипломної роботи. Результати дослідження впроваджено у практичну діяльність приватного підприємства Комбінат «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд» (м. Тернопіль).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ І ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БАЛАНСУ

1.1. Історія виникнення та розвитку бухгалтерського балансу

Розвиток бухгалтерського обліку підтверджує незмінність покладених на нього завдань – забезпечення об'єктивного визначення фінансово-майнового стану підприємства та фінансових результатів його діяльності. Відповідно, основне джерело інформації про фінансовий стан підприємства – це баланс, який є невід'ємною складовою системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що здатна забезпечити інформаційні потреби різних категорій внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Виникнення і розвиток бухгалтерського балансу є складовою історії обліку, вивчення якої дає змогу зрозуміти економічне життя минулих століть, осмислити досвід попередників. Узагальнення історичних аспектів розвитку бухгалтерського балансу та його побудови надає можливість усвідомити його сучасне значення та передбачити напрями подальшої еволюції.

Термін «баланс» походить від латинського *bis* – двічі та *lanx* – шалька терезів, тобто дві шальки терезів, які характеризують рівновагу.

Баланс як сукупність сучасних ознак матеріального і формального порядку має дуже давні традиції. Р. де Рувер вважав, що слово «баланс» вперше зустрічається у фінансових звітах у 1427 р [70, с. 35]. А. Чічіреллі вказував, що термін «баланс» вперше зустрічається у звіті банку Медічі за 1495 рік [27, с. 53]. Для того часу було типово, що звітність складалась нерегулярно – від одного до п'яти років. Але чи можна назвати ті звіти балансами в сучасному розумінні, залишається під питанням. Значна кількість істориків вважає, що баланс як звітний документ отримав визнання

не раніше XIX ст. Про це свідчить виникнення балансоведення як оригінального напрямку розвитку облікової теорії наприкінці XIX на початку XX ст. в Німеччині, в основу якого були покладені вчення І.Ф. Шера [29, с. 69].

У вітчизняній літературі появу бухгалтерського балансу відносять до середини XIV століття і дотримуються версії, що виникнення подвійної бухгалтерії пов'язано з Л. Пачолі та його «Трактатом про рахунки та записи», який побачив світ у 1494 році, та з книжкою Бенедикта Котрульї, котру було написано в 1458 році, але видано тільки в 1573 році у Венеції. Під балансом Л. Пачолі розумів процедуру, пов'язану з установленням тотожності оборотів за дебетом та кредитом рахунків Головної книги. Засновник подвійної бухгалтерії писав: «В этой тетради ничто не может быть занесено в «Дать», чего нет в «Иметь», и взаимно – нельзя поместить в «Иметь» той суммы, которая не занесена в «Дать». Отсюда происходит баланс, который составляется из книги. В сальдо тетради должно оказаться в «Дать» столько же, сколько в «Иметь». Под балансом книги разумеется сложенный в длину лист, на котором перечислены по правой руке все верители, а по левой – все должники, и если сумма страниц «Дать» равна сумме страниц в «Иметь», то этим доказывается, что книга исправна. Баланс книги должен быть равен» [27, с. 53].

Вагомим досягненням наукового розвитку обліку слід визнати пропозицію Ж. Саварі вести основні та допоміжні книги [43]. На той час баланс розглядався як гарантія рознесення операцій за рахунками. Це трактування дало можливість розмежувати два види балансу (Андре, 1636 р.) – пробний і підсумковий. Ж. Саварі, в свою чергу, поділяв підсумкові баланси на інвентарні та конкурсні. Перші передбачали оцінку статей за собівартістю, другі – за ціною продажу. Заслужують на увагу також ідеї щодо зв'язків балансу з інвентарем: необхідність періодичного та точного складання інвентарю; усвідомлення того, що баланс впливає з інвентарю; інвентар і баланс як засіб переоцінки майна, вимог і зобов'язань [44].

У французьких авторів зустрічається як економічне (Пурра), так і юридичне (С. Рікар) трактування балансу, за яким весь актив вважався боргом перед власником, а пасив – боргом самого власника [24].

Відмітимо, що до сьогодні принципово нічого не змінилося. Джерела надходження грошей називають пасивами, а їх витрачання – активами. Тотожність грошових відображень активів і пасивів, власне, і є баланс.

У «Керівництві конторськими знаннями» К. М. Клінге 1857 року писав, що місячний баланс має за мету довірити перенесення всіх статей із пам'ятної й касової в Головну книгу. Місячний або пробний баланс складається із загальних сум, які отримують зі складених дебетових і кредитових сторінок Головної книги. Складання чистого балансу здійснюється таким чином, що дебітори з дебетової сторінки головної книги та кредитори з кредитової сторінки тієї самої книги зазначаються в двох стовпчиках, і разом з тим визначаються залишки. При цьому баланс у рахівництві вчений розумів як рівновагу численних рівностей двох або декількох відносно головних сум [37, с. 23].

У «Записках про загальне рахівництво» за 1896-1897 рр. вчений Сіверс про баланс зазначив наступне: для місячного складання книги необхідно перш за все бути впевненим, чи правильно все зазначено протягом місяця. Для цього представляється стан рахунків Головної книги та три підсумки, – журналу, дебету і кредиту. Таке складання рахунків називають перевірочним, пробним балансом, оскільки однією із цілей його складання є перевірка книги, а іншою – отримання чіткого розуміння кожного рахунку. Ліва сторінка балансу або актив включає всі сальдо за дебетом, що показують нам всі наявні засоби, а права сторінка або пасив включає всі сальдо за кредитом, що показують нашу заборгованість [75, с.173].

В енциклопедичному словнику Брокгауза й Ефрона під балансом розуміють ваги, рівновагу між дебетом і кредитом, причому розрізняють рахунки вхідного балансу, якщо ними відкриваються комерційні книги, й рахунки вихідного балансу, якщо вони виводяться при закритті рахунків.

Щоб скласти правильний баланс, необхідно попередньо перевірити всі рахунки, потім урівноважити дебет і кредит.

Розрізняють брутто-баланс та нетто-баланс, залежно від того враховані лише дебет і кредит окремих рахунків або всіх рахунків [27, с. 54].

Проаналізувавши зміст економічної категорії «баланс» у середньовічній практиці, можна зробити висновок, що баланс у ті часи розуміли лише як перевірочний, який давав змогу впевнитися у правильності відображення операцій з господарської діяльності підприємства. На підтвердження цього є ще один досить цікавий факт, що різниця між дебетовими і кредитовими оборотами, яка виникала в результаті арифметичних помилок, списувалася на прибутки чи збитки.

В економічній літературі вітчизняні та зарубіжні автори підтримують ідею трактування балансу або як елемента методу бухгалтерського обліку (Н. В. Дембінський, В. Г. Швець, В. Ф. Палій, Я. В. Соколов, П. Я. Хомин та інші), або як документ, що визначає фінансовий результат діяльності підприємства (Л. В. Чижевська, В. В. Сопко, П. І. Савічев, Кяран Уолш та інші), що наведено в табл. 1.1. Підтримуючи думку професора П. Я. Хомина та враховуючи досвід зарубіжної облікової практики, наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 627, форму звітності № 1 було названо «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», що дає можливість узгодити її назву з іншими формами звітності та розмежувати поняття балансу як елемента методу бухгалтерського обліку та форми фінансової звітності.

Вивчення літературних джерел і публікацій показує, що, зважаючи на повне розуміння практичного значення вхідного, вихідного, місячного, пробного, чистого чи іншого балансів, бухгалтерський баланс – це звітна таблиця, одна з форм фінансової звітності, що містить відомості про стан і розміщення господарських засобів підприємства та їх джерел у грошовій оцінці на певну дату. Сьогодні, як і у ті часи, основою балансу є постулат німецького вченого І. Ф. Шера, що баланс – це рівність активу і пасиву, крім того, це документ, який побудований у формі рахунків у заключний день

операційного періоду. Як бачимо, ідею німецької школи поступово запозичили російські та українські вчені.

Таблиця 1.1

Трактування змісту поняття «баланс» вітчизняними та зарубіжними вченими

Баланс як елемент методу бухгалтерського обліку		
1	Н.В. Дембінський [16, с. 147]	Бухгалтерський баланс є одним з прийомів узагальненого відображення на певну дату (як правило, на 1-ше число місяця) в грошовій оцінці стану засобів підприємства і джерел їх утворення .
2	В.Г. Швець [91, с. 46]	Бухгалтерський баланс - це метод узагальнення даних через рахунки і подвійний запис .
3	П.Я. Хомин [87, с. 83]	Баланс - це елемент діалектичного методу досліджень, який використовується як спосіб узагальнення інформації в будь-якій галузі. До того ж такий елемент, як баланс, потрібен для організації бухгалтерського обліку, оскільки тут він виконує не лише функцію групування й узагальнення інформації, але і функцію внутрішнього безперервного контролю. Остання функція балансу як елемента бухгалтерського обліку ґрунтується на подвійному відображенні господарських операцій у системі кореспонденції рахунків. Однак це не означає, що фінансовий звіт про господарські засоби і джерела їх утворення, який у вітчизняній звітності має однойменну назву «Баланс», є ідентичною категорією, а тому його слід розглядати як елемент методу бухгалтерського обліку. Ідентичність назви зовсім не означає тотожності категорій .
4	М.И. Кутер [43]	Балансовое обобщение как элемент метода бухгалтерского учета венчает процедуру обработки бухгалтерских данных, сводит их в информационную модель финансового состояния экономического субъекта. Информация этой модели, представленная в виде отчетных показателей балансовых строк основной формы финансовой отчетности, выступает несравнимым источником при оценке функционирования хозяйственной единицы, ее производственно-хозяйственной и финансовой деятельности, направленной на совершенствование или развитие всей системы управления предприятием.
Баланс як одна з основних форм звітності		
5	П.И. Савичев [72, с. 4]	Бухгалтерский баланс - это отчетный документ, отражающий в денежной оценке все виды средств, находящихся в распоряжении предприятия по состоянию на определенную дату, в двух разрезах: по источникам получения и целевому назначению средств (пассив); по составу, размещению и фактическому целевому использованию этих средств (актив) .
6	В.В. Сопко [83, с. 36]	Бухгалтерський баланс - це таблиця, в якій наведено характеристику стану майна господарства за певними ознаками поділу продуктивних сил (основні засоби, матеріали, гроші тощо) у вартісному вираженні і характеристику того самого майна з власницьких відносин (скільки власних і позичених коштів укладено в господарство, господарську діяльність). Перший аспект має назву «актив», другий - «пасив» .
7	Л.В. Чижевська [89, с. 26-27]	Бухгалтерський баланс - це спосіб узагальненого відображення в грошовій оцінці стану господарських засобів, власності та зобов'язань на певну дату у формі звітної таблиці, складеної бухгалтером для внутрішніх та зовнішніх користувачів з метою прийняття ними управлінських та інвестиційних рішень.
8	Кяран Уолш [86, с. 25-47]	Бухгалтерський баланс - це звіт, який можна порівняти з двигуном певної потужності, генеруючим певний тип енергії у вигляді прибутку. Бухгалтерський баланс - це базовий документ фінансової звітності .

Наприкінці XIX – початку XX ст. виникає новий напрям в обліку – балансоведення. Воно розвивається за трьома основними напрямками: економічний аналіз балансу, юридичний аналіз балансу та популяризація знань про баланс серед користувачів [39].

Починаючи з XX ст. складанню балансу почала приділятися підвищена увага. Принципи побудови балансу визначилися в основних рисах наприкінці 30-х років XX ст. та з незначними уточненнями застосовуються дотепер.

До 1925 р. склався такий склад основних розділів балансу підприємства, рекомендованого до публікації державним трестам відповідно до наказу ВРНГ СРСР від 23.01.1925 р. № 330 (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Склад основних розділів балансу підприємства (станом на 1925р.)

АКТИВ	ПАСИВ
1	2
Майно	Капітали
Матеріали	Позики і кредити
Товари та готові вироби	Кредитори
Грошові кошти та цінні папери	Прибуток
Підзвітні суми	
Зобов'язання і документи до отримання	
Збиток	

Кожен розділ мав докладний перелік додаткових статей. Нетрадиційним для сучасного розуміння у структурі балансу є розташування статті «Збиток» в активі, а «Прибуток» – у пасиві балансу. Рахунок прибутків і збитків був аналогом сучасної форми звіту про прибутки та збитки, однак за змістом розділів та статей із даними звітом має мало що спільного. Форма цього звіту 1925 р. за дебетом містила розділи, що характеризують збитки, отримані в результаті здійснення господарської діяльності, а також окремі види витрат; по кредиту, відповідно, наводилася розшифровка прибутків

[77].

Надбанням нової економічної політики була вимога до всіх підприємств складати та подавати щомісячний баланс та передбачено спеціальну звітність про собівартість основних видів продукції. У цей час здійснюються спроби реформації балансу: баланс перегруповують – міняють місцями актив і пасив; пропонують заміну деяких понять у трактуванні балансу – «основні засоби» на «засоби праці», «власні засоби» на «внутрішні ресурси підприємства», пропонують уведення поряд зі звітними показниками планових. Але більшість науковців визнають головним балансом сальдовий баланс [77].

Удосконалення звітності аналізованого періоду відбувалося по лінії ускладнення та уніфікації структури основної звітної форми – балансу. Так, згідно з Інструкцією ВРНГ СРСР «Форми річного звіту та балансу на 1 жовтня 1929 р.», типова форма балансу госпоргану, підвідомчого ВРНГ (тресту, синдикату, акціонерному товариству), включала 14 розділів статей в активі і 13 розділів – у пасиві. Приблизно такою ж деталізацією відрізнявся баланс торговельних підприємств, підвідомчих Наркомторгу СРСР [51].

Структура балансу постійно зазнавала змін одночасно зі змінами в бухгалтерському обліку. Бухгалтерський баланс, що діяв до кінця 1938 року, не давав можливості відображати величину власних оборотних засобів підприємства.

У 1938 р. була проведена балансова реформа, під час якої з балансу були вилучені деякі регульовані статті – відхилення від планової собівартості матеріалів та готової продукції. Баланс був очищений від низки регулюючих статей, основні засоби стали відбиватися за залишковою вартістю. Порядок складання, подання і затвердження бухгалтерських звітів регламентувало Положення про бухгалтерські звіти і баланси від 1936 р., що діяло до вересня 1951 р. [61]. Радянський баланс був інструментом перевірки виконання виробничо-фінансових планів, зняряддям суспільного контролю та планового впливу на процес виробництва. Форма балансу передбачала розподіл активу

й пасиву на групи, розділи та статті [27]. Групи позначалися буквами, розділи – римськими цифрами, а статті – номерами (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Склад основних розділів «радянського» балансу [27]

Актив	Пасив
1	2
А – основні й вилучені засоби;	А – власні та прирівняні до них засоби;
Б – нормовані засоби (власні та прокредитовані);	Б – короткострокові банківські кредити під нормовані запаси;
В – засоби в капітальному ремонті та капіталовкладеннях;	В – засоби в капітальному ремонті та капіталовкладеннях;
Г – засоби в розрахунках та інших активах.	Г – короткострокові кредити, фонди, розрахунки та інші пасиви.

Групи статей активу й пасиву пов’язані між собою: так, група А в активі показує, скільки засобів вкладено в іммобільні цінності, що знаходяться поза обігом, оскільки тут показана вартість будинків, обладнання, а також сум, вилучених з обігу шляхом безповоротної їх передачі або сплати (платежі до бюджету тощо). Всі ці вкладення пов’язані з групою А в пасиві й покриваються за рахунок статутного фонду, тобто засобів, наданих підприємству державою, та засобів, що числяться в складі власних у групі А пасиву. Таким чином, зазвичай джерелом покриття засобів, розміщення яких показано в групі А активу, є засоби, показані в групі А пасиву [27, с. 3-7].

На початку 50-х років науковці знову зробили спроби вдосконалити форму балансу, але внесених змін у діючу форму балансу було небагато, і схема балансу майже без змін проіснувала близько 20 років [61].

У 60-70-х роках акцент при побудові балансу робився не тільки на завданні планування, економічного аналізу й контролю, а й на специфіці виробничо-господарської діяльності підприємства.

Баланс 70-х років стає вже повністю уніфікованим, у нього введено

додаткові показники, що розширило його інформативну ємність. Найбільш значущим документом, що регламентує порядок складання звітності в кінці 1970-х років, було Положення про бухгалтерські звіти і баланси, затверджене Постановою Ради Міністрів СРСР від 29.06.1979 р. № 633. Нормативний документ встановлював порядок складання бухгалтерських звітів і балансів усіма об'єднаннями, підприємствами й організаціями (крім організацій і установ, які перебувають на бюджеті).

В 70-х роках актив балансу був побудований за наступними розділами: основні фонди й необоротні активи; нормовані оборотні засоби; грошові кошти, розрахунки та інші активи, засоби й витрати на капітальне будівництво та витрати на формування основного стада. Пасив балансу: джерела власних та прирівняних до них засобів; кредити банку під нормовані оборотні засоби; різні кредити банку, розрахунки та інші пасиви; джерела засобів для капітального будівництва та фінансування витрат на формування основного стада [72, с. 10-70]. Удосконалюючи чинну форму балансу, П. І. Савічев та І. А. Басманов пропонували відображати фінансові результати та вилучені кошти в самостійному розділі, відокремивши вилучення з прибутку від вилучень зі статутного фонду та інших джерел. А. Іванов вважав за можливо взагалі виключити вилучені кошти з балансу, при цьому зберігаючи в ньому тільки частину прибутку, що залишилася в обігу.

Своє бачення щодо удосконалення чинного балансу, який стане більш показовим, інформативним та реальним, подав С. О. Щенков, запропонувавши актив балансу побудувати за наступними розділами [27]:

- 1) основні засоби;
- 2) оборотні засоби загального призначення (такі, що нормуються та не нормуються);
- 3) оборотні засоби спеціального призначення;
- 4) капітальні вкладення.

У свою чергу, В. Ф. Палій побудував баланс за принципом важливості інформації для управління та виділив лише три розділи:

1) оборотні засоби загального призначення (такі, що нормуються та не нормуються);

2) спеціальні оборотні засоби;

3) основні засоби та капітальні вкладення.

Узагальнюючи інформацію щодо структури бухгалтерського балансу 30-90-х років ХХ ст. можна зробити висновок, що баланс був представлений як загальний рахунок, коли його статті наводили інформацію синтетичних рахунків, а інколи навіть субрахунків. Така звітна форма балансу подібна до Головної книги, що спонтанно спричинила підхід до балансу як до елемента методу бухгалтерського обліку й звітності.

З 1 січня 1992 року встановлені нові форми бухгалтерського балансу та фінансової звітності. Актив балансу був побудований за такими розділами:

1) основні засоби та вкладення;

2) запаси та витрати;

3) грошові кошти, розрахунки та інші активи.

Пасив балансу:

1) джерела власних коштів;

2) кредити та інші позичені кошти;

3) розрахунки та інші пасиви.

Враховуючи таку структуру балансу, д. е. н. В. В. Сопко відзначає, що «в балансі основні засоби, малоцінні та швидкозношувані предмети та нематеріальні активи показані за первісною вартістю, а сума зношення цих засобів – у пасиві. А це означає, що загальна сума балансу містить у собі нереальну суму вартості. Аналогічна справа і з товарами. У балансі вони показані у торгових підприємствах в оцінці за роздрібними цінами (актив), та разом з цим у пасиві балансу є стаття – торгова націнка на нереалізовані товари. Слід також звернути увагу на такий момент, як показники використаного прибутку поточного року. Потрібно також виключити з балансу подвійний облік залучених коштів завдяки випущеним акціям трудового колективу, акціям та облігаціям підприємства, оскільки сума

залучених коштів відображається у розділі II пасиву балансу як позичені кошти та рівнозначно у I розділі активу як гроші, що надійшли до спеціальних фондів господарства» [84, с. 1-6].

З 1999 року ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності регламентується положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, які розробляються й вдосконалюються з урахуванням вимог міжнародних стандартів та особливостей системи обліку, що склалася в Україні. П(С)БО №2 «Баланс» [64] визначає зміст і форму балансу та загальні вимоги до розкриття його статей. Баланс складався за формою № 1, яка затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 і зареєстрована в Міністерстві юстиції України 21.06.1999 р. за № 391/3684. У ф. № 1 зазначено лише назви статей, а П(С)БО 2 [64] передбачено тлумачення їх змісту, детальну характеристику рахунків – інформаційних джерел, з яких береться інформація для заповнення тієї чи іншої статті. Але в подальшому статті балансу змінювалися залежно від змін, внесених наказами Міністерства фінансів України (за період чинності П(С)БО 2 їх налічувалося 15). Наведемо приклади основних нововведень, які стосувалися змісту форми Балансу на той час.

Із 2007 р. уведено в дію П(С)БО 30 «Біологічні активи». Відповідно до цього, Наказом Міністерства фінансів України від 11.12.2006 р. № 1176 [58] актив балансу доповнено двома новими статтями:

– «Довгострокові біологічні активи» розділу «Необоротні активи», де відображають вартість довгострокових біологічних активів, облік яких ведуть за П(С)БО 30 «Біологічні активи». У цій статті наводять справедливу (первісну, переоцінену) вартість, суму накопиченої амортизації (у дужках) і залишкову вартість довгострокових біологічних активів;

– «Поточні біологічні активи» розділу «Оборотні активи», яка призначена для відображення вартості поточних біологічних активів тваринництва в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва в оцінці за справедливою вартістю, облік яких ведуть за

П(С)БО 30 «Біологічні активи».

На сьогодні діючими нормативними актами щодо регулювання складання та подання фінансової звітності є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [59]. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються до фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності, які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством. Порядок складання форм фінансової звітності за 2013 р. регулюється Методичними рекомендаціями щодо їх заповнення (наказ Мінфіну від 28.03.2013 р. № 433) [48].

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [59], затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, Баланс (Звіт про фінансовий стан) – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Для суб'єктів малого підприємництва і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності Національними положеннями (стандартами) встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі Балансу і Звіту про фінансові результати, форма і порядок складання яких визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [67].

Останні зміни, що відбулися у структурі балансу, узагальнено в табл. 1.4.

Вважаємо, що удосконалення бухгалтерського балансу на перспективу зумовлене необхідністю підвищення його інформаційної потужності та зручності використання у процесі аналізу фінансового стану підприємства. Для цього необхідні: зміна місця відображення у балансі окремих видів майна та джерел його формування; зміна назв окремих структурних елементів балансу для покращення розуміння показників, що наводяться за відповідними статтями.

По-перше, чинний бухгалтерський баланс ще не повною мірою відповідає потребам контролю за дотриманням прийнятого в фінансовому менеджменті «золотого правила ліквідності», згідно з яким активи підприємства мають фінансуватися пасивами такої самої строковості. Це пов'язано з недостатньо чітким розмежуванням у балансах українських підприємств активів та зобов'язань.

Таблиця 1.4

Структура балансу до 2000 р., за П(С)БО 2 «Баланс» та
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

До 2000 р	П(С)БО 2	НП(С)БО 1
1	2	3
Актив		
1. Основні засоби та інші позаоборотні активи	1. Необоротні активи	1. Необоротні активи
2. Запаси і затрати	2. Оборотні активи	2. Оборотні активи
3. Грошові кошти, розрахунки та інші оборотні активи	3. Витрати майбутніх періодів	3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття
Пасив		
1. Капітал, фонди і резерви	1. Власний капітал	1. Власний капітал
2. Довгострокові зобов'язання	2. Забезпечення таких витрат і платежів	2. Довгострокові зобов'язання та забезпечення
3. Розрахунки та інші короткострокові зобов'язання	3. Довгострокові зобов'язання	3. Поточні зобов'язання та забезпечення
	4. Поточні зобов'язання	4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття
	5. Доходи майбутніх періодів	5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду

Тому, для збереження порядку розміщення статей у активі балансу від найменш ліквідних до найбільш ліквідних, у пасив балансу залежно від строку погашення пропонується внести зміни до порядку розташування розділів (статей) бухгалтерського балансу. При цьому, проаналізувавши

досвід зарубіжних країн щодо побудови балансу, можна зробити висновок, що більшість з них дотримуються такої самої точки зору, однак, наприклад, активи в американському балансі розміщуються в порядку зменшення ліквідності балансових статей: від грошових коштів у касі до нематеріальних активів.

Питання щодо місця розташування розділу «Необоротні активи та групи вибуття, утримані для продажу» у бухгалтерському балансі можна вирішити включенням цього виду активу до складу запасів та відображенням у додатковому рядку 1105 другого розділу активу балансу «Оборотні активи» за статтею «у тому числі активи та групи вибуття». Відповідно, розділ «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утриманими для продажу» можна включити у додатковий рядок 1640 третього розділу пасиву балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення» за статтею «Зобов'язання по активах та групах вибуття, утриманих для продажу». Відображення таких активів та зобов'язань окремими розділами порушує логічну структуру бухгалтерського балансу та викликає сумніви при віднесенні цих активів до складу необоротних чи оборотних активів під час проведення аналітичних процедур.

Крім того, якщо чинним планом рахунків для обліку такого виду активу призначено субрахунок 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу» та для обліку зобов'язань – 680 «Розрахунки, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу», то такі корективи суттєво вплинуть на будову балансу й розуміння його статей. З іншого погляду, виділення таких розділів є недоречним, оскільки жодної статті (показника) у них не передбачено.

По-друге, у процесі фінансово-господарської діяльності в підприємств, крім фактичних зобов'язань, можуть також виникати умовні, реальність яких залежить від настання чи ненастання певних подій у майбутньому. До такого виду зобов'язань належать забезпечення. Відповідно до П(С)БО № 11 «Зобов'язання», забезпечення – це зобов'язання з невизначеними сумою або

часом погашення на дату балансу. Забезпечення виникає внаслідок минулих подій зобов'язання, погашення якого ймовірно призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди, його оцінка може бути розрахунково визначена. Крім того, для раціональної побудови бухгалтерського балансу потрібно мати, насамперед, науково обґрунтований План рахунків бухгалтерського обліку. Слід зазначити, що з позиції Плану рахунків бухгалтерського обліку, для обліку забезпечення зобов'язань призначений четвертий клас «Власний капітал та забезпечення зобов'язань» [66].

Тому пропонується в пасиві балансу виділити додатковий розділ «Пасиви, прирівняні до зобов'язань», що включив би статті «Цільове фінансування» та «Забезпечення наступних витрат і платежів».

По-третє, з метою достовірної оцінки фінансового стану діяльності підприємства одиниця виміру має бути «тис. грн» з десятковим знаком.

У системі бухгалтерської звітності баланс посідає центральне місце. Завдяки йому можна визначити склад і структуру активів підприємства, ліквідність і оборотність коштів, наявність власного капіталу й зобов'язань, стан і динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості.

Аналізуючи вище зазначене вважаємо, що розробка подальших напрямів удосконалення бухгалтерського балансу можлива лише за умови системного дослідження історії розвитку цієї облікової категорії. Саме вивчення історичних аспектів розвитку бухгалтерського балансу дає змогу зрозуміти економічну сутність поняття, усвідомити його сучасне значення, осмислити досвід попередників та передбачити напрями подальшої еволюції. Внесення до чинного балансу запропонованих доповнень і змін дасть можливість без попереднього перегрупування окремих його позицій використовувати дані під час аналізу бухгалтерської фінансової звітності, що в свою чергу робить баланс більш показовим, інформативним.

1.2. Види балансу, як основної форми фінансової звітності

Багатовимірність поняття «бухгалтерський баланс», що зустрічається у науковій літературі та різноманітність бухгалтерських балансів, що використовуються у практичній діяльності зумовлюють необхідність його класифікації.

Проблемами класифікації бухгалтерського балансу на різних етапах його еволюції займалися такі вчені, як М. Арінушкін [5], І. П. Бабенко [7], М. О. Блатов [8,9], А. Я. Локшин [45], Я. В. Соколов [80].

Дослідження наукових праць вчених, присвячених класифікації бухгалтерського балансу дали можливість узагальнити класифікаційні ознаки, характерні для бухгалтерського балансу на сучасному етапі його розвитку (табл. 1.5).

Залежно від стадії життєвого циклу підприємства виділяють вступний, поточний, реорганізаційний та ліквідаційний баланс.

Вступний, або як його іще називають, початковий баланс складається при відкритті рахунків у Головній книзі і, є початковим етапом облікового циклу. У вступному балансі вартість активів підприємства, дорівнює вартості, вкладеного у нього власниками капіталу, зобов'язання у вступному балансі рівні нулю.

Поточний баланс складається через рівні, чітко визначені законодавством, проміжки часу. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства зобов'язані подавати бухгалтерський баланс у складі квартальної та річної фінансової звітності, тому поточний баланс може бути кварталним та річним.

Таблиця 1.5

Класифікація видів бухгалтерського балансу

Класифікаційна ознака	Види бухгалтерського балансу
1	2
Стадія життєвого циклу підприємства	вступний
	поточний (квартальний, річний)
	реорганізаційний (злиття, приєднання, поділу, виділення)
	ліквідаційний (проміжний ліквідаційний, передліквідаційний, заключний ліквідаційний)
Відображення у балансі регулюючих статей	баланс-брутто
	баланс-нетто
	змішана форма балансу
Спосіб оцінки статей	динамічний
	статичний
Формат представлення даних	горизонтальний
	вертикальний
Сфера діяльності підприємства	баланс підприємства (повний, спрощений)
	баланс банку
	баланс бюджетної установи
Часова спрямованість	звітний
	прогнозний (провізорний, плановий, нормативний, перспективний)
Запити користувачів інформації бухгалтерського балансу	бухгалтерський баланс, призначений для зовнішніх користувачів
	бухгалтерський баланс, призначений для внутрішніх користувачів

Реорганізаційний баланс складається у випадку реорганізації підприємства, що може здійснюватися у наступних формах: злиття, приєднання, поділ, виділення [21]. Схематично зміни бухгалтерського балансу, що відбуваються у процесі реорганізації, відображено на рис. 1.1. та 1.2.

У разі злиття суб'єктів господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття. У разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання до останнього

переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання.

Умовні позначення. A, B - підприємства до реорганізації; C - підприємство, що утворилося у результаті злиття підприємств A і B ; A^1 - підприємство, що утворилося у результаті приєднання підприємства B до підприємства A ; AA, AB, AC, AA^1 - актив підприємств A, B, C, A^1 ; $ПА, ПВ, ПС, ПА^1$ - пасив підприємств A, B, C, A^1 .

**Рис. 1.1. Відображення змін у балансі підприємств
під час злиття та приєднання**

Умовні позначення. A - підприємство до реорганізації; B, C - підприємства, що утворилися у результаті поділу підприємства A ; A^1 і B - підприємства, що утворилися у результаті виділення підприємства B із підприємства A ; AA, AB, AC, AA^1 - актив підприємств A, B, C, A^1 ; $ПА, ПВ, ПС, ПА^1$ - пасив підприємств A, B, C, A^1 .

**Рис. 1.2. Відображення змін у балансі підприємств
під час поділу та виділення**

У разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках

до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу.

У разі виділення одного або кількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права та обов'язки реорганізованого суб'єкта.

Ліквідаційний баланс складається у процесі ліквідації підприємства. Відповідно до п. 5 ст. 60 Господарського Кодексу України, ліквідаційний баланс складається ліквідаційною комісією, яка оцінює наявне майно суб'єкта господарювання, що ліквідується. У межах наявних активів, ліквідаційна комісія розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний баланс та подає його власнику або органу, який призначив ліквідаційну комісію [21].

Враховуючи, що ліквідаційний процес може тривати до 12 місяців, і передбачає значні зміни у структурі майна підприємства, протягом цього терміну не можливо обмежитися складанням лише одного виду ліквідаційного балансу. Тому, погоджуємось з О. М. Глушук, яка доводить необхідність складання кількох видів ліквідаційного балансу під час провадження справи про банкрутство, зокрема: проміжного ліквідаційного балансу, передліквідаційного балансу, заключного ліквідаційного балансу [19, с.181-184].

Проміжний ліквідаційний баланс – це баланс, складений на підставі господарських операцій, що уточнюють реальний фінансовий стан підприємства та здійснюються, починаючи з відкриття ліквідаційної процедури до затвердження реєстру вимог кредиторів [19, с.16]. Метою складання проміжного ліквідаційного балансу є відображення майна та зобов'язань підприємства, підтверджених результатами проведеної інвентаризації, за ринковими цінами.

Передліквідаційний баланс складається після стягнення дебіторської заборгованості та погашення за її допомогою та за допомогою коштів, отриманих від реалізації частини майна, кредиторської заборгованості (крім

заборгованості перед власниками і засновниками). Метою складання передліквідаційного балансу є виявлення можливості підприємства продовжувати свою діяльність, використовуючи активи, що залишилися після сплати зобов'язань.

Заключний ліквідаційний баланс складається після погашення заборгованості перед власниками та засновниками. Заключний ліквідаційний баланс складається лише у тому випадку, якщо після задоволення вимог кредиторів у підприємства не залишилося коштів для подальшого продовження діяльності – внаслідок цього валюта балансу буде дорівнювати нулю [19, с.184].

Залежно від включення у валюту балансу підсумків за регулюючими статтями виділяють баланси-брутто та баланси-нетто. Хоча, у Німеччині на початку XIX ст. під балансом-брутто розуміли баланс, у якому відображався чистий прибуток до моменту розподілу, а під балансом-нетто – баланс із зазначенням величини нерозподіленого прибутку. За радянських часів, до підсумку бухгалтерського балансу включалися регулюючі статті. При цьому регулюючі статті до активу балансу відображались в пасиві балансу (наприклад, знос основних засобів), а регулюючі статті пасиву балансу – в активі (наприклад, непокриті збитки). У такому випадку бухгалтерський баланс вважався балансом-брутто. У балансі-нетто регулюючі статті до активних рахунків відображались в активі, а регулюючі статті до пасивних рахунків – у пасиві балансу. Із підсумку активу та пасиву регулюючі статті виключалися. Ще у 30-і рр. XX ст. М. О. Блатов зазначав, що баланс-нетто більш точно відображає майновий стан, а баланс-брутто – поточний стан внутрішніх відносин підприємства [82, с.408].

Сьогодні, розповсюдженою є думка про те, що у балансі-брутто відображається інформація про регулюючі статті до окремих видів активів та власного капіталу. Так, у балансі-брутто наводиться інформація про первісну вартість та суми накопиченої амортизації нематеріальних активів, основних засобів, довгострокових біологічних активів; поточної дебіторської

заборгованості, суми резерву сумнівних боргів, на основі яких проводяться розрахунки і визначається залишкова вартість за окремими видами активів. Також вказується вартість зареєстрованого статутного капіталу та регулюючі до нього статті, зокрема, неоплачений і вилучений капітал. У Португалії, наприклад, використовується баланс-брутто, у якому цифрові дані подаються у трьох окремих графах: первісна вартість, нарахована амортизація, залишкова вартість [42].

На противагу балансу-брутто, у балансі-нетто нематеріальні активи, довгострокові біологічні активи, основні засоби відображаються лише за залишковою вартістю, поточна дебіторська заборгованість – за чистою реалізаційною вартістю, вартість реально вкладеного капіталу, інша інформація за наведеними показниками не надається. Використання балансу-нетто запропоновано Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Вітчизняна форма бухгалтерського балансу є взірцем змішаної форми балансу і має деякі особливості.

Інформація щодо нематеріальних активів, основних засобів, довгострокових біологічних активів, інвестиційної нерухомості відображається в балансі із зазначенням залишкової (справедливої) вартості, первісної вартості, зносу (амортизації), хоча до підсумку балансу включається лише їх залишкова (справедлива) вартість.

У балансах торговельних підприємств, що ведуть облік товарів за продажними цінами, вартість товарів у балансі відображається без урахування торгової націнки, при цьому продажна вартість товарів та величина торгової націнки у балансі не відображаються.

Іншою класифікаційною ознакою балансу є формат представлення даних. Водночас, у вітчизняному бухгалтерському балансі передбачено відображення розміру зареєстрованого статутного капіталу та розміру неоплаченого та вилученого капіталу. Проте рядка, у якому б зазначалася сума реально внесених коштів у першому розділі пасиву балансу, не передбачено.

Схожа ситуація виникла із відображенням резерву сумнівних боргів, що відноситься до іншої поточної заборгованості. Згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» такий резерв нараховується і включається до первісної вартості такої заборгованості із знаком «мінус», проте відображення у балансі ці статті не знаходять.

Розрізняють горизонтальний та вертикальний формати балансу.

Горизонтальний формат представлення даних у балансі передбачає відображення активу балансу ліворуч, а пасиву – праворуч. При цьому підсумки активу і пасиву мають бути рівними. У горизонтальній формі баланс подається у Бельгії, Італії, Німеччині, Португалії, Росії, США, Франції [11, с. 452].

Вертикальний формат балансу передбачає спочатку відображення усіх статей активу балансу, а під ними – статті пасиву. Рівність активу і пасиву зберігається. Вертикальний формат балансу використовується у Великобританії. У Нідерландах законодавчо закріплені дві форми балансу, що можуть використовуватися – вертикальна і горизонтальна, а у Швейцарії – формат представлення даних у балансі взагалі не регламентується державою, підприємство обирає його на власний розсуд [11, с. 452].

Залежно від сфери діяльності підприємства в Україні розрізняють баланс підприємства, баланс бюджетної установи та баланс банку. При цьому, Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку передбачено складання звичайної та скороченої форми бухгалтерського балансу підприємствами (форма № 1 «Баланс» та форма № 1-м «Баланс»), що відрізняються між собою ступенем аналітичності інформації щодо активів, власного капіталу та зобов'язань (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Порівняльна характеристика форм № 1 «Баланс» і форми № 1-м «Баланс»

Форма № 1 «Баланс»		Форма № 1-м «Баланс»	
Назви розділів	Кількість статей у розділі	Назви розділів	Кількість статей у розділі
Актив балансу			
I. Необоротні активи	16	I. Необоротні активи	10
II. Оборотні активи	19	II. Оборотні активи	13
III. Витрати майбутніх періодів	1	III. Витрати майбутніх періодів	1
IV. Необоротні активи та групи вибуття (вписуваний)	1	IV. Необоротні активи та групи вибуття (вписуваний)	1
Пасив балансу			
I. Власний капітал	9	I. Власний капітал	6
II. Забезпечення наступних витрат платежів	4	II. Забезпечення наступних витрат і цільове фінансування	1
III. Довгострокові зобов'язання	5	III. Довгострокові зобов'язання	1
IV. Поточні зобов'язання	14*	IV. Поточні зобов'язання	9*
V. Доходи майбутніх періодів	1	V. Доходи майбутніх періодів	1

* із врахуванням вписуваного рядка 605 «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу»

Зазначимо, що скорочена форма балансу (форма № 1-м) подібна до форми №1«Баланс», проте деякі показники у ній агреговані. Наприклад, у формі «Баланс» 1-м у I розділі активу «Необоротні активи» інформація щодо нематеріальних активів, довгострокової дебіторської заборгованості, відстрочених податкових активів відображається за статтею «Інші необоротні активи», а у II розділі активу «Оборотні активи» у складі запасів відображаються виробничі запаси, поточні біологічні активи та готова продукція. У I розділі пасиву «Власний капітал» не зайшли відображення пайовий та вилучений капітал; забезпечення наступних витрат та платежів та довгострокові зобов'язання відображаються загальними сумами; IV розділ

пасиву «Поточні зобов'язання та забезпечення» не вміщує інформації щодо векселів виданих та поточних зобов'язань за розрахунками: з одержаних авансів, позабюджетних платежів, з учасниками із внутрішніх розрахунків.

Баланс банку складається із трьох розділів – «Активи», «Зобов'язання» і «Власний капітал». Склад активів банку підпорядкований специфіці діяльності, зокрема, у восьми із дванадцяти статей відображаються грошові кошти, інвестиції та цінні папери. Прибуток банку, на відміну від звичайних підприємств, відображається за двома статтями «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) минулих років» та «Прибуток/збиток звітного року, що очікує затвердження».

Особливості балансу бюджетних установ також підпорядковані діяльності зазначених суб'єктів економіки. Враховуючи, що бюджетні установи є неприбутковими організаціями, у балансі не передбачено статей для відображення прибутку. Також у активі балансу відсутня інформація щодо інвестицій, адже такий вид діяльності, як інвестування, не передбачений для бюджетних установ. Особливістю балансу бюджетної установи, на відміну від балансу підприємства та балансу банку, є відображення витрат і доходів за їх видами в активі та пасиві балансу відповідно (табл.1.7).

Наступною класифікаційною ознакою бухгалтерського балансу є часова спрямованість, відповідно до цієї класифікаційної ознаки розрізняють звітний та прогнозний баланси.

Звітний баланс відображає стан майна підприємства на конкретний момент часу, є констатацією результату завершеного облікового циклу і складається на підставі фактичних даних за рахунками бухгалтерського обліку.

Прогнозний баланс відображає майбутні показники балансу, розраховані за допомогою економіко-математичних та статистичних методів. До прогнозного балансу можна віднести провізорний, плановий, нормативний і перспективний.

Таблиця 1.7

Типова структура балансу бюджетної установи

АКТИВ	ПАСИВ
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	I. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ
Нематеріальні активи Основні засоби Інші необоротні матеріальні активи Незавершене капітальне будівництво	Фонд у необоротних активах Фонд у малоцінних та швидкозношуваних предметах Результат виконання кошторису за загальним фондом Результат виконання кошторису за спеціальним фондом Результати переоцінок
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ	II. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ
Матеріали і продукти харчування Малоцінні та швидкозношувані предмети Інші запаси Дебіторська заборгованість Розрахунки за операціями з централізованого постачання матеріальних цінностей Розрахунки за окремими програмами Короткострокові векселі одержані Інші кошти Грошові кошти в дорозі Рахунки в банках Рахунки в казначействі загального фонду Рахунки в казначействі спеціального фонду Інші рахунки в казначействі Каса	Довгострокові зобов'язання Короткострокові позики Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями Короткострокові векселі видані Кредиторська заборгованість Розрахунки за операціями з централізованого постачання матеріальних цінностей Розрахунки за окремими програмами
III. ВИТРАТИ	III. ДОХОДИ
Видатки загального фонду Видатки спеціального фонду Виробничі витрати	Доходи загального фонду Доходи спеціального фонду Доходи від реалізації продукції, виробів і виконаних робіт

Провізорний баланс включає орієнтовні дані за останні дні звітного періоду. Наприклад, якщо необхідно скласти баланс станом на 30 вересня 25 вересня, для цього будуть використані реальні дані з 1 по 25 вересня та орієнтовні з 26 по 30 вересня.

Плановий баланс складається на підприємстві відповідно до заданих напрямів розвитку і включає бажані показники, яких має досягти підприємство за умови виконання плану.

Нормативний баланс складається для конкретних галузей у відносних показниках відповідними міністерствами і є орієнтирами під час здійснення діяльності підприємствами заданої галузі.

Під час складання перспективного балансу враховують не лише бажаний стан розвитку підприємства, а й вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів на його діяльність.

Необхідно відзначити, що розглянуті класифікаційні ознаки бухгалтерського балансу є типовими, обґрунтовуються у працях багатьох вчених та дозволяють охарактеризувати бухгалтерський баланс залежно від його змісту, структури, періодичності складання, підходів до оцінки статей, проте жодна із виділених ознак не враховує особливостей запитів користувачів, що висувуються ними до інформації бухгалтерського балансу.

Залежно від запитів користувачів інформації бухгалтерського балансу, пропонується виділяти бухгалтерський баланс, призначений для внутрішніх користувачів та бухгалтерський баланс, призначений для зовнішніх користувачів [42, с. 67].

Інформація бухгалтерського балансу, призначеного для внутрішніх користувачів зумовлена запитами менеджерів підприємства, тому особливостями цього балансу є залежність його змісту і структури від специфіки управлінських рішень, що приймаються на його основі. Метою бухгалтерського балансу, призначеного для внутрішніх користувачів є надання користувачам інформації щодо дійсного та прогнозного фінансового стану підприємства задля здійснення контролю за досягненням запланованих показників. Особливістю бухгалтерського балансу, призначеного для внутрішніх користувачів є ступінь точності інформації. При складанні бухгалтерського балансу внутрішнього спрямування часто використовуються приблизні дані та орієнтовні показники.

Основними характеристиками балансу, призначеного для внутрішніх користувачів є:

- перелік показників, підпорядкований конкретному рішенню, що буде прийматися на його основі;
- структура балансу та порядок групування його статей;
- ступінь аналітичності відображуваних у ньому показників;
- періодичність складання;
- підходи до оцінки статей балансу [42, с. 67].

Враховуючи, що бухгалтерський баланс, призначений для внутрішніх користувачів є частиною внутрішньої звітності, для його складання можуть використовуватися дані, накопичені у системі управлінського обліку. Його зміст, структура, строки подання, порядок оцінки та перелік статей балансу внутрішнього спрямування не регламентуються чинним законодавством та є конфіденційними [42, с. 67].

Бухгалтерський баланс, призначений для зовнішніх користувачів складається відповідно до вимог чинного законодавства, є однією із форм фінансової звітності та підлягає обов'язковому оприлюдненню.

За джерелами складання розрізняють[18]:

- Інвентарні баланси складають тільки на підставі повного опису інвентарю та є його скороченим і спрощеним викладом. Такі баланси виконуються або при зміні господарством форми власності, або при створенні нового господарства на певній майновій основі, або при впровадженні в господарстві нової, більш раціональної системи обліку.
- Книжні баланси складають на підставі записів у книгах, попередня перевірка яких з допомогою інвентаризації не проводилась. Такі баланси ще називають пробними, попередніми.
- Генеральний баланс, що його як виняток заміняють інвентарні та книжні баланси, є синтезом того й іншого. Він складається за рік та тільки на підставі пробного балансу і опису інвентарю.

Залежно від обсягу інформації баланси поділяють на консолідовані, прості і зведені [18].

- Консолідований баланс – складається на підставі балансів підприємств, юридично самостійних та дочірніх підприємств, як єдиної економічної одиниці. Консолідований баланс потребують складні господарства, які мають відділи, філії або підприємства, що самостійно ведуть облік та складають прості баланси. Простих балансів у цих структурах складається стільки, скільки було окремих самостійних систем обліку.
- У простому балансі відображають майновий стан (а інколи й динаміку) простого господарства, тобто господарства, в якому немає структурних підрозділів, допоміжних виробництв і допоміжних підприємств із самостійним обліком. У таких господарствах провадиться єдине самостійне рахівництво і єдиний, простий баланс.
- Зведений баланс – складається шляхом об'єднання сум, відображених на окремих статтях простих балансів. Його отримують за допомогою механічного постатейного підсумовування даних з простих балансів та підбиття в особливій колонці загальних підсумків активу та пасиву. У такому балансі окремі колонки характеризують стан окремих самостійних одиниць господарства, а колонка «Усього» відображає загальний стан господарства в цілому. Якщо окремих одиниць забагато, їх можна згрупувати – «Філії», «Виробничі підприємства» і т.п. [18].

За змістом баланси поділяють на оборотні, сальдові, результатні, шахові, проміжні і порівняльні.

- Сальдові баланси включають тільки сальдо рахунків, які характеризують майновий стан господарства на відповідний момент.
- Оборотні баланси включають, крім сальдо, та обороти за рахунками. Відтак за формою вони є оборотними відомостями за певний період, а за змістом – дають уявлення не тільки про стан господарства, а й певною мірою і про динаміку його господарських оборотів.
- Результатний баланс – це баланс прибутків та збитків чи доходів та витрат господарства, який визначає своїм сальдо чистий прибуток або чистий збиток.

- Проміжні баланси складають тільки за потреби. Це особливої форми пробні баланси, що за змістом, формою і структурою наближаються до кінцевого балансу.
- Шаховий баланс, який отримав свою назву від своєрідної форми, що нагадує шахову дошку, можна називати й динамічним балансом, бо він відображає як стан господарства на початок і кінець звітної періоду, так і рух майна. При цьому обороти в шаховому балансі подаються в розрізі кореспондуючих рахунків, що уможливує визначення його економічного змісту, оскільки зрозуміло, звідки надійшла сума на рахунок і на що саме її було витрачено. А тому шаховий баланс, складений за звітний період після річного звіту, можна вважати і результатним і сальдовим, і оборотним балансом.
- Шахові баланси є дуже наочними. Але їх доцільно застосовувати тільки на невеликих підприємствах, бо збільшення кількості використовуваних рахунків бухгалтерського обліку робить ці баланси громіздкими і незручними для практичної роботи.
- Порівняльний баланс має на меті порівняти статті звітної балансу з минулими періодами. Ці порівняння даються в абсолютних та відносних величинах, тобто статті активу й пасиву балансу показуються у відповідних сумах та відсотках на початок і кінець звітної періоду.

Крім шахових, за формою розрізняють ще й баланси односторонні і двосторонні . Найбільш поширеними є двосторонні баланси, що в них ліворуч розміщувалися активи, а праворуч – пасиви. Односторонні баланси відрізняються від двосторонніх за зовнішнім виглядом – у них пасив розміщується не поряд з активом, а після нього, під ним. Отже, ця форма балансу менш наочна, бо вона ніби приховує ідею протиставлення активу і пасиву, яка характерна для самої природи балансу.

Всі перелічені види балансу називаються бухгалтерськими, бо складаються на підставі даних бухгалтерського обліку. Але кожному виду балансів притаманні специфічні особливості, які безпосередньо пов'язані з

джерелами, строками, способами, методами та технікою складання, підпорядкуванням підприємств, використанням даних балансів в управлінні.

Кожний сучасний баланс можна також назвати порівняльним, бо в ньому всі показники наводяться в абсолютних величинах на початок року та на кінець звітної періоду. Це дає змогу протягом календарного року оцінювати показники балансу в динаміці, осмислювати їхні зміни.

Необхідність в складанні проміжних балансів визначається тільки внутрішніми потребами самого підприємства. Причиною для складання таких балансів можуть бути процеси ефективнішого використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, реструктуризації, реорганізації, забезпечення збереження майна, зміцнення фінансового стану підприємства. Притаманною особливістю проміжних балансів є їхній спрощений вигляд: нематеріальних активів, інвентаризації основних та оборотних засобів, розрахунків з дебіторами і кредиторами не проводяться; необхідні обчислення виконуються наближено; записи на розподільних і порівняльних рахунках роблять оперативним способом [18].

Проаналізувавши види балансів, необхідно відмітити, що діючий в Україні бухгалтерський баланс призначається не тільки для відображення стану господарських засобів і джерел їх формування на певну дату, а й для одержання інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства, а також для задоволення потреб зовнішніх користувачів – статистичних, податкових, фінансових органів, банків, інвесторів та ін. [13].

1.3 Нормативно-правове та інструктивне регулювання складання балансу

Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання залежить від нормативної бази, яка регулює правові та економічні відносини підприємства з державою, з іншими підприємствами та організаціями, з персоналом тощо.

Тому одним із важливих питань є огляд нормативно-правової бази регулювання складання бухгалтерського балансу.

Нормативна інформація щодо балансу підприємства за напрямками використання має на меті, перш за все, забезпечення таких функцій управління, як аналіз, контроль та прогнозування доходів.

Особливої уваги заслуговує відповідне нормативне забезпечення аналізу бухгалтерського балансу підприємств, оскільки «Обліково-аналітична інформація також формується в процесі розкриття інформації, яка міститься у фінансовій звітності. Економічний аналіз забезпечує якісне і кількісне розкриття такої інформації» [92, с. 30].

Слід відмітити, що сьогодні, нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку направлено на запозичення міжнародної облікової практики, яка враховується при вдосконаленні та розробці вітчизняних нормативно-правових документів з питань бухгалтерського обліку та складання звітності.

Законодавчі основи регулювання бухгалтерського обліку визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон), який визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності та поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правових форм і форм власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність відповідно до чинного законодавства. Законом передбачено:

- 1) державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності з метою захисту інтересів користувачів й удосконалення бухгалтерського обліку та звітності;

- 2) застосування принципів і методів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які визначаються національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО) та не

суперечать міжнародним стандартам;

3) розробку галузевими міністерствами та іншими органами виконавчої влади методичних рекомендацій щодо застосування національних П(С)БО відповідно до галузевих особливостей;

4) напрями діяльності Методологічної ради з бухгалтерського обліку.

Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється з метою:

- створення єдиних правил ведення бухгалтерською обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств, гарантують і захищають інтереси користувачів;
- удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності [72, с. 22].

Особливості періоду становлення ринкових відносин виявляються у поєднанні змісту міжнародно-правових норм, Податкового кодексу України, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО), чинними в Україні законами, іншими нормативними документами з проблем формування бухгалтерського балансу. Отже, система нормативного регулювання бухгалтерського обліку в Україні представлена п'ятьма рівнями, кожен з яких охоплює ряд документів (див. рис. 1.3).

Бухгалтерський облік в Україні ґрунтується на визнаних на міжнародному рівні нормах ведення обліку та складання звітності, основні вимоги яких встановлені Законом, та ведеться на підприємстві безпосередньо з дня його реєстрації до моменту ліквідації.

Стандарти бухгалтерського обліку базуються на трьох елементах: прецеденти; державні процедури-інструкції, що регулюють порядок встановлення стандартів; вплив з боку недержавних (громадських) бухгалтерських організацій.

Основою стандартів будь-якої країни та головною вимогою до фінансової звітності є правдиве відображення фінансового стану підприємства та його фінансових результатів у реальному часі.

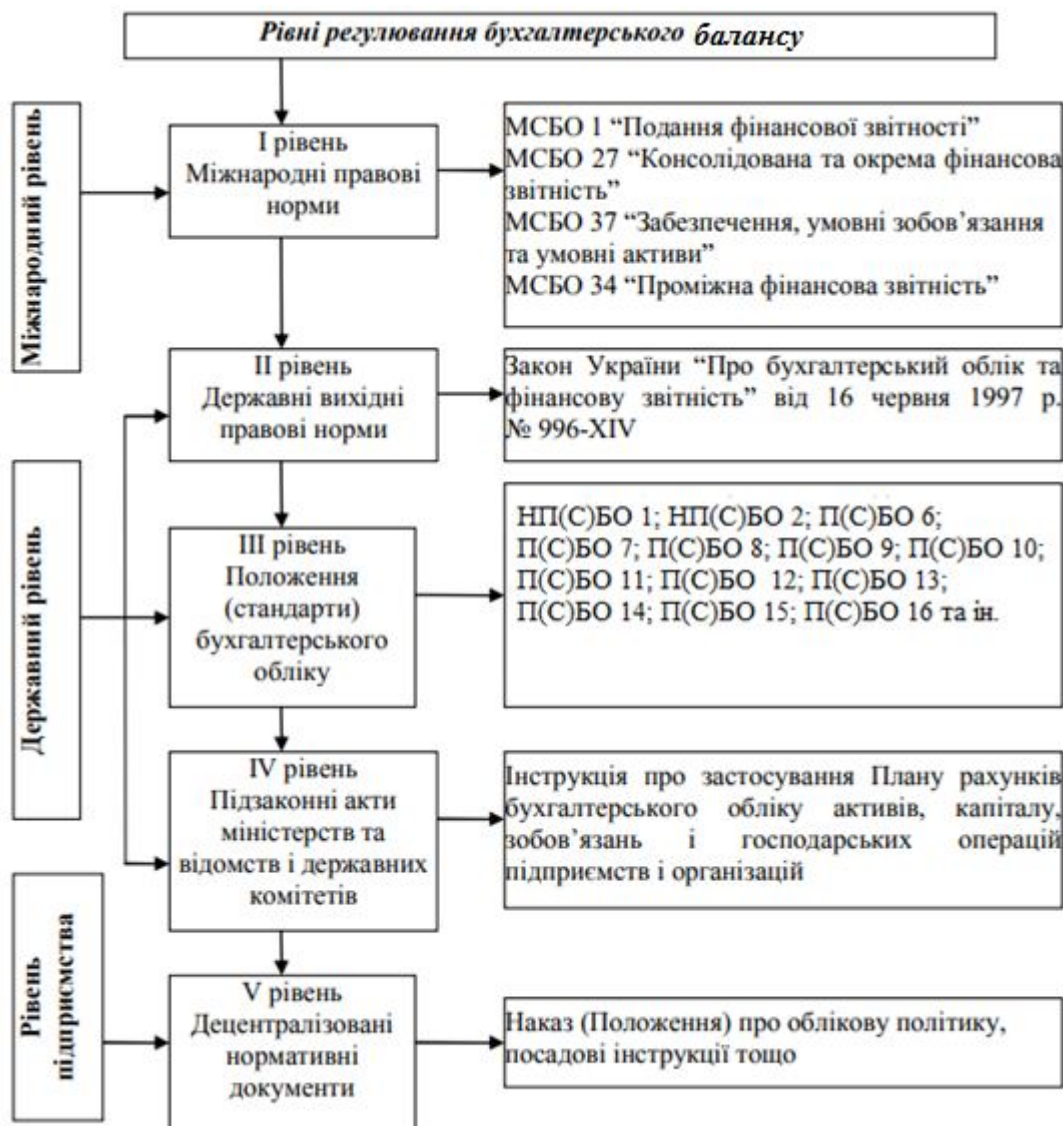

Рис.1.3. Рівні нормативно-правового регулювання складання бухгалтерського балансу

Міжнародні стандарти – це документи, які мають повністю рекомендаційний характер. Існують країни, які застосовують міжнародні стандарти як національні. В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, прийняті національні правила обліку – Положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Стандарт звітності – облікові правила та процедури, що стосуються виміру, оцінки й надання облікової інформації, розроблені відповідними професійними організаціями, наприклад, Комісією зі стандартів фінансового

обліку (США), Комітетом з міжнародних, стандартів фінансової звітності, що знаходиться у Великобританії, Методологічною Радою при Міністерстві фінансів України.

Бухгалтерський стандарт – це стандартні вимоги до методів і процедур ведення бухгалтерського обліку. Бухгалтерські стандарти, як правило, співпадають з бухгалтерськими принципами.

На сьогодні в Україні 32 Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які охоплюють всі чинні Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку. Деякі національні стандарти об'єднують положення декількох МСФЗ, а в окремих випадках розробляються стандарти, зміст яких не має аналогу в міжнародних стандартах. Але всі національні стандарти базуються на МСФЗ та не суперечать їх положенням.

Стандарти надають свободу вибору відповідних методів обліку, у зв'язку з чим бухгалтерські записи часто залежать від обраного методу. Вони описують можливі методи, надають рекомендації щодо вибору найбільш вдалого методу для підприємств залежно від специфіки їх діяльності. А бухгалтер обирає необхідні йому проводки відповідно до облікової політики.

Таким чином, сьогодні немає чіткого шаблону, до якого бухгалтер міг би підставляти потрібні суми. Відображаючи ту чи іншу операцію, бухгалтер аналізує її економічний зміст, від чого залежить визнання і відображення результату цієї операції у звітності.

Нормативно-правова база щодо бухгалтерського балансу включає наступні нормативні акти (табл. 1.8) Як зазначалося вище, основним нормативним актом, що регулює бухгалтерський облік та фінансову звітність є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV.

Таблиця 1.8

Нормативно-правові та інструктивні документи, що регулюють методику складання бухгалтерського балансу

№ з/п	Нормативне джерело	Питання, що регулює
1	2	3
1	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності»	Призначення фінансових звітів, інформація про поточні та непоточні зобов'язання, інформація, яку потрібно подавати у звіті про фінансовий стан та у звіті про зміни у власному капіталі, інформація стосовно управління капіталом.
2	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність»	Подання консолідованих фінансових звітів, сфера застосування консолідованих фінансових звітів, облік інвестицій у дочірні, спільно контрольовані та асоційовані підприємства в окремих фінансових звітах
3	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 34 «Проміжна фінансова звітність»	Зміст та форма проміжного фінансового звіту, мінімальні компоненти проміжного фінансового звіту, розкриття інформації у річних фінансових звітах
4	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»	Визначення забезпечення, зобов'язання: юридичного та конструктивного, непередбачених зобов'язань, взаємозв'язок забезпечень та непередбачених зобов'язань оцінка зобов'язання, використання забезпечень
5	Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV	Держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання у таких сферах: збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин - за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності (п. 19.3 ст. 19). Облік і звітність підприємства здійснюються відповідно до вимог ст. 19 ГКУ та інших нормативно-правових актів (п. 71.1 ст. 71). Достовірність та повнота річного балансу і звітності господарського товариства у випадках, визначених законом, повинні бути підтверджені аудитором (аудиторською організацією). Річна фінансова звітність (у тому числі консолідована) господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, може підлягати обов'язковій перевірці незалежним аудитором. Критерії відбору незалежного аудитора та критерії віднесення господарських товариств до таких, фінансова звітність яких підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором, визначаються Кабінетом Міністрів України залежно від балансової вартості активів господарських товариств (ст. 90). Суб'єкти господарювання зобов'язані на основі даних бухгалтерського обліку складати фінансову звітність за формами, передбаченими законодавством, проводити інвентаризацію належного їм майна для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, надавати фінансову звітність відповідно до вимог закону та їх установчих документів (п. 145.6 ст. 145).

6	Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-УТ	Платник податків зобов'язаний: подавати на належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, регістри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків та зборів. У письмовій вимозі обов'язково зазначаються конкретний перелік документів, які повинен надати платник податків, та підстави для їх надання (пп. 16.1.5 п. 16.1 ст. 16).
7	Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-УТ	За підсумками перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року ревізійна комісія (ревізор) готує висновок, в якому міститься інформація про підтвердження достовірності та повноти даних фінансової звітності за відповідний період (п. 74.2 ст. 74). Річна фінансова звітність публічного акціонерного товариства підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором (п. 75.1 ст. 75). Відповідальність за зберігання документів товариства покладається на голову колегіального виконавчого органу (особу, що здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) та на головного бухгалтера - щодо документів бухгалтерського обліку і фінансової звітності (п. 77.2 ст. 77).
8	Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 3125- XII	Проведення аудиту є обов'язковим для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності публічних акціонерних товариств, підприємств - емітентів облігацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства України підлягає офіційному оприлюдненню, за винятком установ і організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету (ст. 8). Фінансова звітність суб'єкта господарювання, яка відповідно до закону підлягає обов'язковій аудиторській перевірці, повинна бути перевірена аудитором і оприлюднена відповідно до вимог законів України (ст. 9).
9	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.
10	Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576-ХІІ	Обов'язкова аудиторська перевірка річної фінансової звітності товариств з річним господарським оборотом менш як двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів проводиться один раз на три роки (ст. 18).
11	Порядок подання фінансової звітності (Постанова Кабінету Міністрів України № 419 від 28.02.2000 р.)	Фінансова звітність подається органам, до сфери управління яких належать підприємства, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, а також згідно із законодавством - іншим органам та користувачам, зокрема органам державної статистики. складаються за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності відповідно до законодавства. Фінансова звітність може подаватися органам державної статистики разом з довідкою про наявність згоди надання органам державної влади даних з фінансової звітності підприємства, форму якої наведено у додатку (п. 2). Датою подання фінансової звітності для підприємства вважається день фактичної її передачі за належністю, а у разі надсилання її поштою - дата одержання адресатом звітності, зазначена на штемпелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата (п. 4).

		Квартальна фінансова звітність (крім зведеної та консолідованої) подається підприємствами органам, не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом, а річна – не пізніше 28 лютого наступного за звітним року (п. 5).
12	Перелік видів діяльності, щодо яких складається зведена фінансова звітність (Наказ Міністерства фінансів України № 37 від 24.02.2000 р.)	Встановлює перелік видів діяльності щодо яких складається зведена фінансова звітність.
13	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р.)	Визначаються мета, склад, форми і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.
14	НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013р. № 628)	Визначається порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.
15	П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р. № 137)	Визначається порядок виправлення помилок, внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності.
16	П(С)БО 7 «Основні засоби» (Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи (далі - основні засоби), а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
17	П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» (Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи і незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи (далі - нематеріальні активи) та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
18	П(С)БО 9 «Запаси» (Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності
19	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» (Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності.
20	П(С)БО 11 «Зобов'язання» (Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності.
21	П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» (Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції із спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності.
22	П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності.

23	П(С)БО 14 «Оренда» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про оренду необоротних активів та її розкриття у фінансовій звітності.
24	П(С)БО 15 «Дохід» (Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності.
25	П(С)БО 16 «Витрати» (Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності.
26	П(С)БО 17 «Податок на прибуток» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності.
27	П(С)БО 18 «Будівельні контракти» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2001 р. № 205)	Визначає методологічні засади формування підрядниками у бухгалтерському обліку інформації про доходи та витрати, пов'язані з виконанням будівельних контрактів, та її розкриття у фінансовій звітності.
28	П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» (Наказ Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163)	Визначає порядок відображення в обліку і звітності придбання інших підприємств та/або об'єднання видів їх діяльності, гудвілу, який виник при придбанні, а також розкриття інформації про об'єднання підприємств та/або видів їх діяльності.
29	П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.07.1999 р. № 176)	Визначає порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.
30	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції» (Наказ Міністерства фінансів України № 147 від 28.02.2002 р.)	Визначає порядок коригування фінансової звітності, яка оприлюднюється, на вплив інфляції та загальні вимоги до розкриття інформації про неї у примітках до фінансової звітності.
31	Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» (Наказ Міністерства фінансів України № 303 від 18.06.2001 р.)	Визначає методологічні засади формування інформації про операції пов'язаних сторін та її розкриття у фінансовій звітності.
32	П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» (Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39)	Установлює зміст і форму Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма N 1-м) і Звіту про фінансові результати (форма N 2-м) та порядок заповнення його статей, а також зміст і форму Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма N 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма N 2-мс) та порядок заповнення його статей.
33	П(С)БО 26 «Виплати працівникам» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виплати (у грошовій і не грошовій формах) за роботи, виконані працівниками, та її розкриття у фінансовій звітності.
34	П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» (Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. № 617)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про необоротні активи, утримувані для продажу, та групу активів, що належить до вибуття в результаті операції продажу, а також припинену діяльність та розкриття такої інформації у фінансовій звітності.

35	П П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» (Наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2005 р. № 817)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зменшення корисності активів та її розкриття у фінансовій звітності.
36	П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» (Наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2005 р. № 412)	Визначає методологічні засади формування інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів та її розкриття у фінансовій звітності.
37	П(С)БО 30 «Біологічні активи» (Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і про одержані в процесі їх біологічних перетворень додаткові біологічні активи й сільськогосподарську продукцію та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
38	П(С)БО 31 «Фінансові витрати» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2006 р. № 415)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про фінансові витрати та її розкриття у фінансовій звітності.
39	П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» (Наказ Міністерства фінансів України від 02.07.2007 р. № 779)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про інвестиційну нерухомість та її розкриття у фінансовій звітності.
40	П(С)БО 34 «Платіж на основі акцій» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.12.2008 р. № 1577)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції, платіж за якими здійснюється на основі акцій з використанням інструментів власного капіталу та/або коштів (інших активів), а також її розкриття у фінансовій звітності.
41	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88)	Встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської звітності підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків) незалежно від форм власності (надалі - підприємства), установ та організацій, основна діяльність яких фінансується за рахунок коштів бюджету (надалі - установи).
42	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	План рахунків бухгалтерського обліку застосовується підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (крім банків і бюджетних установ) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі - підприємства).
43	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	Встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків, бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі - підприємства).

44	Примітки до річної фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302)	Розкривається інформація щодо: - кожної групи нематеріальних активів і основних засобів; - виправлення помилок, які мали місце в попередніх періодах; - кожної групи капітальних і фінансових інвестицій; - грошових коштів; - забезпечень; - методи оцінки і Балансової вартості запасів; - переліку суми дебіторської заборгованості, а також методу визначення величини резерву сумнівних боргів; - нестач і втрат від псування цінностей; складу і суми витрат.
45	Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433)	Розглядається питання розкриття інформації за статтями балансу (звіту про фінансовий стан) (далі — баланс), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі — звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал.
46	Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України від 11.04.2013 р. № 476)	Розглядається питання з перевірки порівнянності показників фінансової звітності.
47	Положення «Про інвентаризацію активів і зобов'язань» (Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879)	Визначає порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань та оформлення її результатів для відображення у фінансовій звітності.
48	Наказ про облікову політику	опис методів оцінок, які використовуватимуться підприємством при складанні фінансових звітів, а також конкретних аспектів облікової політики щодо окремих об'єктів та статей обліку

З табл. 1.8 видно, що нормативно-правове забезпечення формування та складання бухгалтерського балансу є досить великим. Проте для правильного складання форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» важливим є упорядкування змісту економічної інформації про господарські засоби та джерела їх утворення, господарські процеси, які відображаються на відповідних рахунках бухгалтерського обліку. Тому важливим є знання характеристики кожного рахунку. Виконання даної процедури є важливим завданням Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про застосування Плану рахунків, яка спрямована на забезпечення єдності відображення однорідних за змістом господарських операцій на відповідних синтетичних рахунках та їх субрахунках. В Інструкції наведено коротку характеристику та призначення синтетичних рахунків і субрахунків, а також типові схеми реєстрації та групування інформації про господарські операції (кореспонденції рахунків першого порядку).

Порядок ведення аналітичного обліку та кореспонденції рахунків, що не наведені в Інструкції, встановлюється підприємством, виходячи з норм Інструкції, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку, а також потреб управління.

Структура рахунків пристосована до складання форм фінансової звітності. Балансові рахунки побудовано таким чином, щоб їх сальдо відповідало сумам, які відображаються у статтях Балансу (ф. № 1). При цьому такі рахунки об'єднані в класи згідно з розділами активу й пасиву Балансу (ф. № 1). Показники розділів I-III активу Балансу (ф. № 1) заповнюються на підставі даних рахунків класів 1-3, показники розділів I-IV пасиву Балансу (ф. № 1) – на підставі даних рахунків класів 4-6. Обороти рахунків, які застосовуються для обліку витрат, доходів і фінансових результатів діяльності, тобто рахунків класів 7-9, використовуються для заповнення показників Звіту про фінансові результати (ф. № 2).

Слід зазначити, що відображення залишків по рахунках бухгалтерського обліку залежить від якості первинних даних, відображених в документах та безпосередньо правильного відображення відповідних операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

В свою чергу, якість відображених даних в бухгалтерському обліку буде більш високою за дотримання законів України, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Інструкції із застосування Плану рахунків тощо.

Отже, нормативно-правове забезпечення формування та складання бухгалтерського балансу є п'ятирівневим. Воно регулюється як законами та кодексами, положення яких є обов'язковими до виконання усіма підприємствами України, так і спеціально розробленими на підприємстві положеннями, що враховують специфіку його діяльності.

Висновки до I розділу

За результатами дослідження теоретико-методичних положень і економічної сутності балансу отримано наступні результати:

1. Дослідження особливостей розвитку бухгалтерського балансу на різних історичних етапах дозволило визначити ключові моменти, що зумовили його перехід на нові шаблі еволюції і ставали початком кожного нового етапу його розвитку. До них відносяться: розвиток товарно-грошових і кредитних відносин; розповсюдження подвійного запису в обліковій практиці; виокремлення підприємств як самостійних суб'єктів господарювання; ріст промисловості у межах національних економік; розповсюдження ТНК та глобалізація суспільства.

2. Огляд основних історичних аспектів бухгалтерського балансу дозволив виокремити п'ять основних етапів його розвитку, що ілюструють еволюцію даного поняття, набуття ним характерних ознак та властивостей, починаючи з балансу як економічної категорії та, закінчуючи балансом як елементом методу бухгалтерського обліку і формою фінансової звітності. Подальший розвиток

бухгалтерського балансу, буде здійснюватися у напрямі підвищення його інформативності, оптимізації структури, удосконалення методів оцінки.

3. В результаті дослідження було виявлено, що бухгалтерський баланс є багатоаспектним явищем, про що свідчить різноманітність підходів до визначення його сутності та класифікації.

Бухгалтерський баланс як звіт про фінансовий стан підприємства, має багато різновидів, що можна узагальнити за допомогою класифікації. Найважливішою класифікаційною ознакою є класифікація бухгалтерського балансу залежно від запитів користувачів інформації на: бухгалтерський баланс зовнішнього спрямування та бухгалтерський баланс внутрішнього спрямування.

Кожен із зазначених видів бухгалтерського балансу має власну мету, зміст, структуру, принципи та оцінки, що забезпечують набуття балансами відповідних якісних характеристик, спрямованих на задоволення різних інформаційних потреб та прийняття рішень.

4. В процесі дослідження нормативно-правового та інструктивного регулювання бухгалтерського балансу було виділено 5-рівневу структуру нормативної бази щодо регулювання методики формування та складання бухгалтерського балансу, що дозволяє зробити висновок про значимість та впливовість кожного правового акту та виділити його сферу використання, а також показує їх взаємозалежність та взаємоузгодженість.

Аналіз джерел нормативно-правового спрямування дозволяє зауважити те, що незважаючи на значну кількість нормативно-правових та методично-інструктивних документів, що стосуються методики формування та складання Балансу (Звіту про фінансовий стан) існує ряд невідповідностей, що потребують вирішення з метою недопущення перекручень та неточностей облікової інформації.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА СКЛАДАННЯ БАЛАНСУ В ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Загальні вимоги до складання фінансової звітності

Сучасна економіка України, як і багатьох країн світу, переживає наслідки фінансово-економічної кризи, відповідно, з метою отримання повноцінної, достовірної інформації основним джерелом інформації про економічну й фінансову діяльність підприємства залишається форма фінансової звітності Баланс (Звіт про фінансовий стан). Ризики власників, потенційних інвесторів, кредиторів напряму залежать від достовірної звітності, яка є основою для прийняття оптимальних управлінських рішень та розробки перспективних стратегій. Формування достовірних даних балансу як основної форми фінансової звітності можливе завдяки раціональній організації системи бухгалтерського обліку й звітності, адже баланс відображає підсумки роботи всього підприємства та надає відповідну облікову інформацію всім зацікавленим користувачам.

Особливої актуальності в умовах розвитку процесів глобалізації, розширення зовнішньоторговельних зв'язків підприємств, збільшення обсягів прямого іноземного інвестування набувають питання адаптації вітчизняної практики формування фінансової звітності до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності. Процес запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) триває в Україні вже 15 років і позиціонується як необхідна умова підвищення довіри користувачів до фінансової звітності. Цей процес потребує належного їх теоретичного, методичного й організаційного забезпечення.

Починаючи з кінця 90-х років, урядом України розпочато поступовий процес реформування облікової системи, впровадження і удосконалення процесу складання фінансової звітності згідно міжнародних стандартів.

Питання запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності, їх основи та практичне застосування постійно перебувають у полі зору вітчизняних науковців. Ці питання завжди були дискусійними як в наукових колах, так і серед фахівців-практиків. Найбільш ґрунтовно свої позиції щодо МСФЗ висвітлювали у своїх наукових працях І. А. Белоусова, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, В. М. Жук, С. Я. Зубілевич, Г. Г. Кирейцев, М. В. Кужельний, В. П. Пантелєєв, М. С. Пушкар, Л. К. Сук, В. О. Шевчук та ін. Незважаючи на значні наукові напрацювання в цьому напрямку, з прийняттям НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», виникає таке запитання: «Наскільки фінансові звіти, зокрема Баланс (Звіт про фінансовий стан), складені за формою і вимогами, регламентованими цим стандартом, відповідають МСФЗ?».

З 1 січня 2012 року в Законі України про бухгалтерський облік з'явилися положення про складання фінансової звітності за МСФЗ. Відповідно до цих змін визначився перелік вітчизняних підприємств, для яких ці зміни стали обов'язковими [31]. Решта підприємств самостійно визначалась між вітчизняними й міжнародними правилами ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Незалежно від обраних правил підприємства повинні були складати Баланс, затверджений вітчизняним П(С)БО 2 «Баланс», із традиційно фіксованим складом статей та невеликою кількістю додаткових (вписуваних) рядків. Так, виникла невідповідність, адже МСФЗ дозволяють бухгалтерам більш широкий простір для професійних суджень і більше гнучкості під час формування цього звіту. Міністерством фінансів України 07.02.2013 р. ухвалено наказ № 73 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО 1) [59], що визначає застосовувати єдиний перелік статей і форму їх подання у фінансових звітах вітчизняним

підприємствам під час складання фінансової звітності за МСФЗ. Національний стандарт, здебільшого, відповідає вимогам застосування міжнародних стандартів. Він вніс кардинальні зміни до складання Балансу (Звіту про фінансовий стан): з'явилися оновлена форма фінансового звіту, удосконалено підходи до його складання. Загальні правила складання та подання Балансу фактично не змінилися. У другому розділі національного стандарту визначено Баланс (Звіт про фінансовий стан) у складі фінансової звітності, як її елемент. Звіт складають на кінець останнього дня звітного періоду в тисячах гривень без десяткових знаків. Баланс має датуватись 31 грудня звітного року. НП(С)БО 1 не заперечує проміжну (місячну й квартальну) звітність, тому за проміжний звітний період – I-й квартал 2013 року – підприємства вже подавали Баланс за формою національного стандарту, форма та структура якого зазнали значних змін.

Згідно п. 1 розд. II НП(С)БО 1 до складу фінансової звітності нині входять:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан): форма № 1 (для консолідованої фінансової звітності – форма № 1-к);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід): форма № 2 (для консолідованої фінансової звітності – форма № 2-к);
- Звіт про рух грошових коштів: форма № 3 (за прямим методом) або форма № 3-н (за непрямим методом) (для консолідованої фінансової звітності – форма № 3-к (за прямим методом) або форма № 3-кн (за непрямим методом));
- Звіт про власний капітал: форма № 4 (для консолідованої фінансової звітності – форма №4 -к);
- Примітки до річної фінансової звітності (на сьогодні це форма № 5, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302, а також форма № 6 «Додаток до Приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»).

Названі форми і склад статей фінансової звітності визначені НП(С)БО 1 і наведені в додатках 1 (загальні форми) і 2 (консолідовані форми) до нього. Питання розкриття інформації за статтями балансу (Звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, Звіту про власний капітал викладені у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені Наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. № 433 [49].

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

За новими формами фінансову звітність повинні подавати:

- 1) суб'єкти великого і середнього підприємництва;
- 2) суб'єкти малого підприємництва, на яких не поширюється дія П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [65];
- 3) підприємства, які застосовують МСФЗ.

Згідно п. 2 Порядку подання фінансової звітності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419 [65], фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за МСФЗ в обов'язковому порядку складають:

- з 01.01.2012 р. – публічні акціонерні товариства, банки і страхові компанії;
- з 01.01.2013 р. – підприємства, що здійснюють діяльність у сфері надання фінансових послуг (крім діяльності з управління активами) та недержавного пенсійного забезпечення та ін.

Проте, інші підприємства, згідно ст. 12 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», можуть добровільно перейти на застосування МСФЗ. Незалежно на те, чи застосовує підприємство МСФЗ в обов'язковому порядку або добровільно, воно має звітувати за формами, встановленими НП(С)БО 1 (крім банківських установ) [59].

Порівняно з раніше діючими формами фінансової звітності теперішні

містять чотиризначне кодування рядків, що дозволяє по першій цифрі коду визначити приналежність відповідної статті до конкретного звіту.

Нова форма Балансу істотно відрізняється від раніше чинної, насамперед, скороченням і зміною назв багатьох статей. Крім основних статей Балансу НП(С)БО 1 встановлено досить велику кількість додаткових статей, які підприємства можуть включати до форми Балансу за умови суттєвості інформації, що міститься в цих статтях, і можливості їх достовірної оцінки. Перелік обов'язкових рядків фінансової звітності істотно скоротився. Це пов'язано з міжнародною практикою, в якій підприємства мають свободу вибору складу статей фінансової звітності. Змінився сам підхід до включення вписуваних рядків до складу фінансової звітності. Згідно п. 4 розд. II НП(С)БО 1 підприємства на власний розсуд можуть додавати статті (зі збереженням їх назви та коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 до НП(С)БО 1, за умови, що стаття одночасно відповідає двом критеріям:

- 1) інформація є істотною;
- 2) оцінка статті може бути достовірно визначена.

Зменшення статей Балансу відбулось за рахунок згорнутого відображення в активі запасів, коштів, деяких видів дебіторської заборгованості, а в пасиві – за рахунок об'єднання довгострокових зобов'язань і забезпечень майбутніх витрат і платежів. Більше не виділяються окремими розділами витрати і доходи майбутніх періодів. Як в пасиві, так і в активі Балансу окремою статтею виділені розрахунки з бюджетом за податком на прибуток. В окремі розділи Балансу винесені «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» (розділ III активу) і «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» (розділ IV пасиву). До того ж в активі Балансу повинна тепер подаватися інформація про інвестиційну нерухомість (рядок 1015).

Також зазнала змін форма і методика складання Звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід). Нині існує необхідність відображення

інформації за розділом II «Сукупний дохід». Згідно НП(С)БО 1 до сукупного доходу включаються зміни у власному капіталі протягом звітного періоду в результаті господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками). При цьому в розділі II форми № 2 наводиться інформація про інший сукупний дохід, що характеризує доходи і витрати, не включені в фінансові результати підприємства. Отже, у складі іншого сукупного доходу слід вказувати ті операції, які вплинули на зміни статей розділу I пасиву Балансу (за винятком операцій з власниками) і не були відображені на рахунку 79 (з подальшим списанням на рахунок 44). Переважно, це доходи (витрати), які відображались у складі додаткового капіталу підприємства на субрахунках 422 «Інший вкладений капітал»; 423 «Дооцінка активів»; 424 «Безоплатно отримані необоротні активи»; 425 «Інший додатковий капітал».

У формі Звіту про фінансові результати виключено статтю, за якою раніше відображалась виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та статті призначені для відображення сум непрямих податків і вирахувань із доходів. Тому у першій статті звіту має бути відображений чистий дохід від реалізації за мінусом ПДВ, акцизного податку, інших податків і зборів. У якості основної статті виділено фінансовий результат від припиненої діяльності після оподаткування. Крім цього, із форми № 2 було виключено статті пов'язані із фінансовими результатами від звичайної та надзвичайної діяльності.

В оновлених формах № 2 та № 2-к відсутні розділи, призначені для відображення інформації про податкові різниці.

Серед нововведень також є встановлення одразу двох форм звіту про рух грошових коштів. Згідно п. 9 розд. II НП(С)БО 1 підприємства мають право самостійно обрати спосіб складання даного звіту за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми, а обраний метод зазначити у Наказі про облікову політику.

У Звіті про рух грошових коштів розгорнуто наводяться суми

надходжень і витрат грошових коштів підприємства, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду. Якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, що відносяться до різних видів діяльності, то ці суми у Звіті наводяться окремо у складі статей з відповідних видів діяльності. Негрошові операції (отримання активів шляхом фінансової оренди; бартерні операції; придбання активів шляхом емісії акцій тощо) не включаються до Звіту про рух грошових коштів [40].

У Звіті про власний капітал (форма № 4) відображаються джерела поповнення власного капіталу, а також операції, у результаті здійснення яких власний капітал було зменшено. Складові власного капіталу, що наведені у графах 3-9 Звіту про власний капітал відображають дані, які зазначено у розділі I пасиву Балансу «Власний капітал». Зважаючи на зміни, що відбулись у формі № 1, відповідно, відбулись зміни і у формі № 4. Так, наприклад, у новій формі стаття «Зареєстрований капітал» відображає зафіксовану в установчих документах суму статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства, раніше дана інформація була представлена у двох статтях «Статутний капітал» і «Пайовий капітал». На відміну від попередньої форми в окрему статтю зараз виділено капітал у дооцінках, де відображається сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.

У Примітках до річної фінансової звітності (форма № 5), а також у формі № 6 «Додаток до Приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» зміни із введенням у дію НП(С)БО № 1 не відбулись.

За звітним періодом фінансова звітність поділяється на річну і квартальну. Звітним періодом для подання річної звітності є календарний рік. За календарний рік фінансова звітність готується підприємствами у повному складі. Крім того, щоквартально всі підприємства та організації готують проміжну фінансову звітність у складі Балансу та Звіту про фінансові результати. Баланс складається станом на кінець останнього дня кварталу

(року), а Звіт про фінансові результати – наростаючим підсумком з початку звітнього року.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» фінансова звітність підприємств не становить комерційної таємниці, крім випадків, передбачених законодавством. Строки та порядок подання фінансової звітності визначено у «Порядку подання фінансової звітності», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. №419.

Підприємства зобов'язані подавати квартальну та річну фінансову звітність таким користувачам:

- органам, до сфери управління яких вони належать;
- трудовим колективам на їх вимогу;
- власникам (засновникам) відповідно до установчих документів;
- органам державної статистики;
- органам державного казначейства або місцевим фінансовим органам (щодо використання бюджетних асигнувань);
- іншим користувачам згідно з законодавством (зокрема, Національному банку, Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку).

Датою подання фінансової звітності (крім консолідованої) вважається день її фактичної передачі за належністю, а у разі надсилання поштою – дата одержання адресатом, зазначена на штампелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата [36].

У раніше діючих П(С)БО наводилися визначення понять, що використовуються для складання фінансової звітності, тоді як НП(С)БО 1 відсутні деякі визначення понять: «довгострокові зобов'язання», «поточні зобов'язання», «фінансові інвестиції», «пов'язані сторони», «метод участі в капіталі», «асоційоване підприємство», «група», «надзвичайна подія». Зважаючи на те, що в бухгалтерському обліку національні стандарти не повинні суперечити міжнародним, то зміст визначень варто тлумачити згідно МСФЗ.

У НП(С)БО 1 відсутній опис змісту відповідних статей фінансової звітності, які були присутні раніше в скасованих П(С)БО і які саме показники слід включати в ту чи іншу статтю звітності.

Отже, введення у дію НП(С)БО та побудова на основі цього фінансової звітності, є спробою надати актуальну інформацію користувачам, що відповідає їхнім потребам, підвищила рівень її аналітичності. Звісно, формування звітності згідно НП(С)БО вимагає змін у веденні бухгалтерського обліку. На сьогодні поки що рано робити висновки стосовно якісної сторони здійснених нововведень. На нашу думку, подальша адаптація форм фінансової звітності до певних умов діяльності підприємств матиме місце у подальшому.

2.2. Порядок складання та характеристика статей балансу

Баланс є одним із основних елементів методу бухгалтерського обліку та першою формою фінансової звітності. Інформація, що продукується у балансі необхідна для відображення узагальнених даних в частині активу і пасиву за певний період.

Для відображення господарських засобів та джерел їх формування бухгалтерський баланс будується у вигляді двосторонньої таблиці. Ліва сторона називається активом і відображає склад і розміщення господарських засобів. Права сторона балансу називається пасивом, де згруповані джерела виникнення господарських засобів та їх цільове призначення. Загальна сума активу і пасиву називається «валютою» балансу.

Актив балансу побудований у порядку зростання ліквідності окремих активів. Вважаємо, що при введенні III розділу активу балансу «необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» та IV розділу пасиву балансу «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття» був порушений даний принцип. Варто було б розмістити «необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття»

другим розділом активу, та «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття» третім розділом пасиву балансу.

Складання балансу не викликає труднощів, оскільки для цього просто необхідно перенести залишки відповідних рахунків бухгалтерського обліку до статей балансу (рис. 2.1).

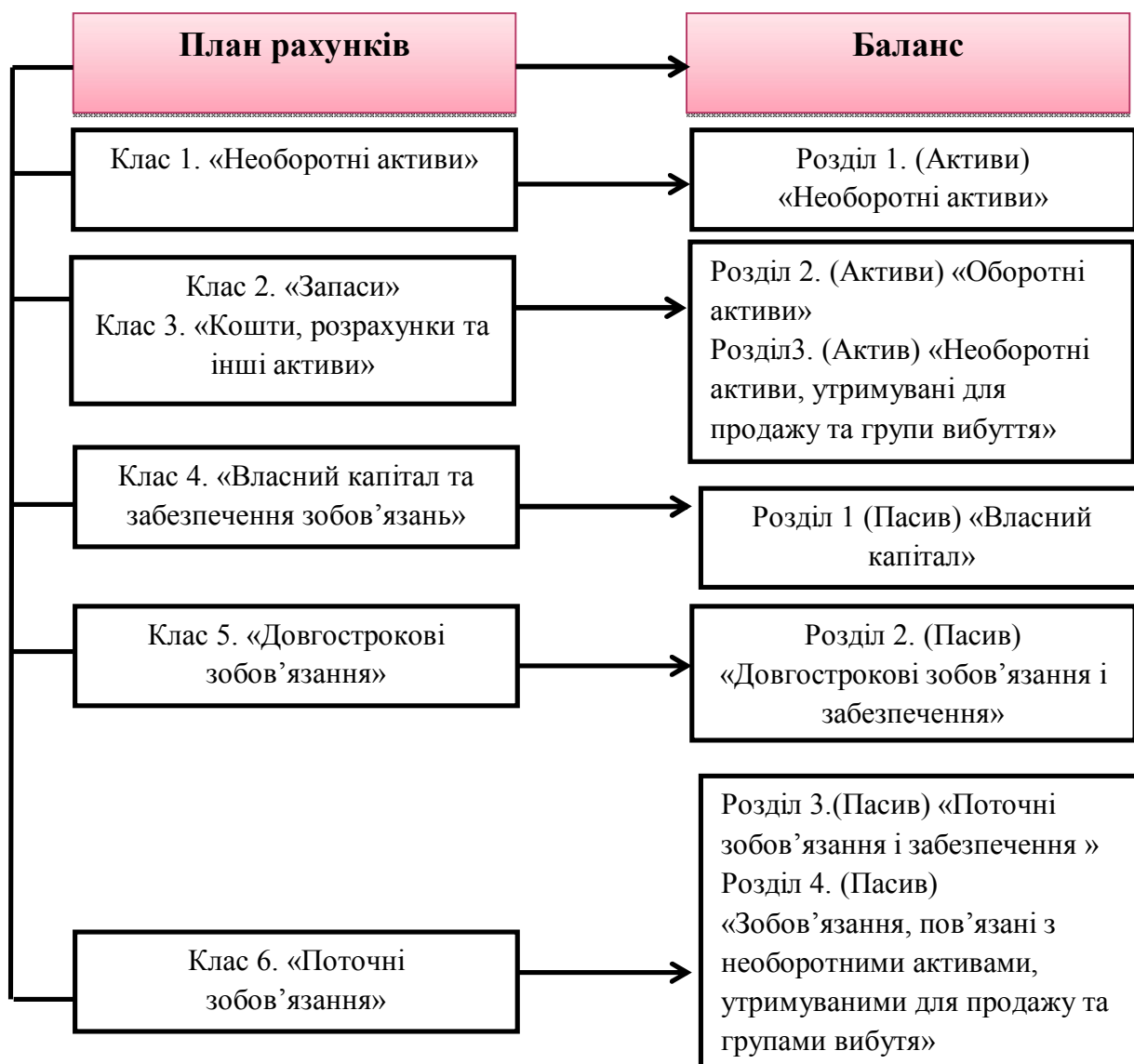

Рис 2.1. Взаємозв'язок між Планом рахунків і розділами балансу

Але таке просте перенесення можливе лише за умови ведення бухгалтерського обліку у повній відповідності із діючими Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та Планом рахунків, адже у протилежному випадку необхідно аналізувати суми, відображені на певних рахунках з метою визначення правильності їх економічного змісту.

Як зазначалося у параграфі 2.1 методика подання усіх форм звітності розкрита у НП(С)БО 1, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року. Із введенням НП(С)БО 1 втратили чинність П(С)БО 2-5, які детально характеризували усі форми, а НП(С)БО 1 містить лише загальні їх положення. Тому Міністерство фінансів України розробило «Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності», у яких глибоко розкрито суть усіх рядків відповідних форм.

У нову форму Балансу були внесені суттєві зміни, які можна вважати позитивними. Наприклад, у попередньому балансі за статтю «Незавершене будівництво» показували вартість незавершеного будівництва, яке здійснювалося для власних потреб підприємства, а також авансові платежі для фінансування такого будівництва. Отже, в обліку такі витрати реєструють за дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції», субрахунок «Капітальне будівництво». Разом з тим на рахунку 15 також відображають й інші незавершені капітальні вкладення: вартість придбаних, але не введених в дію необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів тощо). Враховуючи те, що більшість статей Балансу відповідають назві рахунків, призначених для обліку відповідних об'єктів, було правомірним статтю «Незавершене будівництво» перейменувати на «Незавершені капітальні інвестиції».

Загальноприйнятим та зрозумілим є той факт, що розділи формують шляхом об'єднання окремих статей, отже, якщо у балансі є розділ, то у ньому повинні бути виділені окремі статті (показники). Але у попередній формі балансу (як в активі так і у пасиві) були виділені окремі розділи, хоча жодної статті у них не передбачено – розділ 3 «Витрати майбутніх періодів» в активі балансу та розділ 5 «Доходи майбутніх періодів» у пасиві балансу. Правомірним стало вилучення цих розділів із структури балансу, і відображення витрат майбутніх періодів у складі оборотних активів, доходів майбутніх періодів – в складі поточних зобов'язань. Проте старі помилки залишилися у новій формі Балансу, про що свідчить наявність в активі Розділу

3 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» та в пасиві Розділу 4 «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття».

І навпаки, – занадто узагальненою є інформація першого і другого розділу активу балансу і особливо таких його статей, як основні засоби, нематеріальні активи. У балансі відсутня інформація про вартість земельних ділянок, прав на землю, про вартість орендованих земельних ділянок, що не дозволяє об'єктивно оцінити ресурсний потенціал підприємства.

Погоджуємося із думкою Я.Д. Крупки [40, с. 33] про те, що необгрунтованим є об'єднання в одну групу (другий розділ активу) таких різних за ступенем ліквідності активів як запаси, незавершені контракти, поточна дебіторська заборгованість, грошові кошти тощо. Якщо грошові кошти мають абсолютну ліквідність, високоліквідною є, як правило, поточна заборгованість за відпущені товари, виконані роботи, то серед запасів можуть значитися продукція, товари, що через низьку якість, високу собівартість не знайшли споживача, або стали неліквідами. Серед незавершених контрактів можуть бути і неперспективні. Така ситуація може призвести до помилок в розрахунках показників ліквідності фірми в цілому.

Назва статті «Грошові кошти та їх еквіваленти», якщо тлумачити її прямо, свідчить про те, що за даною статтею потрібно відображати загальну вартість коштів та їх еквівалентів, яка відповідає сумі коштів на рахунках у банках, в касі та інших коштів (грошові документи та грошові кошти в дорозі). Разом з тим, за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти» відображають лише сальдо за рахунками 30 «Готівка» та 31 «Рахунки в банках», а залишок за рахунком 33 «Інші кошти» – за статтею «Інші оборотні активи».

У цілому, аналізуючи нововведення внесені до форми Звіту про фінансовий стан, можна помітити згортання статей фінансової звітності, що зменшує її аналітичність для користувачів при прийнятті рішень. У зв'язку з чим, поступово втрачається корисність інформації, що надає фінансова звітність для користувачів, які мають доступ виключно до них, оскільки лише

фінансова звітність підприємства не є комерційною таємницею, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».

Звичайно, згортання ряду статей Звіту про фінансовий стан суттєво не впливає на показники фінансової звітності більшості підприємств, так як інформація про такі об'єкти бухгалтерського обліку у них відсутня (інформація про довгострокові біологічні активи, векселі, резерви та забезпечення тощо). Разом з тим, втрачається аналітичність інформації і щодо суттєвих її показників (залишків виробничих запасів, незавершеного виробництва, товарів, готової продукції), що унеможливорює виконання превалюючої функції ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності – надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Умови згортання показників фінансової звітності одночасно збільшують «поле» для шахрайств, адже приховати реальну вартість активів, капіталу і зобов'язань в загальній сукупності значно легше. Це породжує одну з найбільш важливих проблем сучасного бухгалтерського обліку – фальсифікацію фінансової звітності. Викривлення показників фінансової звітності внаслідок фальсифікації створює інформаційний ризик прийняття рішень на їх основі.

Виходячи з вищезазначеного при складанні балансу потрібно дотримуватись таких правил:

- У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства. Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу.
- Актив відображається в балансі за умови, що його оцінка може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням.
- Витрати на придбання та створення активу, який не може бути відображений в балансі, включаються до складу витрат звітного періоду.
- Зобов'язання відображається у балансі, якщо його оцінка може бути

достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

- Власний капітал відображається в балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни.

Однією із ключових змін згідно прийнятого у 2013 р. НП(С)БО 1 порівняно із П(С)БО 2 стало те, що підприємства можуть не наводити статті, за якими відсутня інформація до розкриття (крім випадків, якщо така інформація була в попередньому звітному періоді), а також додавати статті із збереженням їх назви і коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 до цього НП(С)БО, у разі, якщо стаття відповідає таким критеріям:

- інформація є суттєвою;
- оцінка статті може бути достовірно визначена.

Така зміна розцінюється нами як позитивна, і зробила баланс більш «гнучким» для потреб підприємств. З одного боку, для малих та середніх підприємств скорочується кількість статей, а для масштабних та специфічних підприємств вводяться додаткові статті, які полегшують облік та збільшують потенційні можливості аналізу балансу. Такі зміни привернули увагу науковців, та породили нові дискусії.

Розглянемо методику формування балансу. При формуванні балансу спершу вказуються реквізити підприємства, дату складання балансу, код ЄДРПОУ, КОАТУУ, КОПФГ та КВЕД підприємства, та вказується за положеннями НП(С)БО чи міжнародними стандартами складена звітність. Дані попереднього річного балансу з графи «На кінець звітного періоду» переносять у графу балансу «На початок звітного періоду» із урахуванням присутніх коригувань. Такими коригуваннями зазвичай є переоцінка, яка повинна бути розкрита у примітках до фінансової звітності .

Відзначимо, що згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених П(С)БО 17 щодо податку на прибуток . Наприклад, сальдо за рахунком 372 «Розрахунки з підзвітними

особами» часто на підприємствах є і дебетовим, і кредитовим, і при перенесенні до балансу його згортати неможна, оскільки це заборгованість зовсім різних осіб. Отже, дебетову заборгованість слід показати в активі (ряд. 1155 «Інша поточна дебіторська заборгованість»), а кредиторську – в пасиві (ряд. 1690 «Інші поточні зобов'язання»).

Перший розділ активу має назву «Необоротні активи» і складається на основі сальдо рахунків, що належать до I класу Плану рахунків. Методика формування даного розділу розкрита у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Методика формування статей I розділу активу балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
Необоротні активи	1000	
Нематеріальні активи		(р. 1001 - р. 1002)
- первинна вартість	1001	Дт 12
- накопичена амортизація	1002	(Кт 133)
Примітка. У р. 1000 відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно П(С) БО 8. У підсумок включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первинною вартістю і сумою накопиченої амортизації.		
Незавершені капітальні інвестиції	1005	Дт 15
Примітка. Відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи.		
Основні засоби	1010	(р. 1011 - р. 1012)
- первинна вартість	1011	Дт 101-109, Дт 11
- знос	1012	(Кт 131, 132)
Примітка. У р. 1010 наводиться вартість власних і одержаних на умовах фінлізингу об'єктів, які віднесені до складу основних засобів, а також вартість основних засобів, одержаних в довірче управління або на праві господарського ведення або праві оперативного управління. У цьому рядку також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.		
Інвестиційна нерухомість	1015	Дт 100, і/або Дт 100 - Кт 135 (р. 1016 - р. 1017)
Примітка. У р. 1015 наводиться: Дт 100 - якщо інвестиційна нерухомість враховується за справедливою вартістю; - Дт 100 - Кт 135, якщо інвестиційна нерухомість враховується за первинною вартістю, тобто наводиться її залишкова вартість, яка включається в підсумок балансу, при цьому в додаткових рядках 1016 і 1017 окремо наводяться первинна вартість (Дт 100) інвестиційної нерухомості і сума зносу (Кт 135).		
Довгострокові біологічні активи	1020	Дт 161, 163, 165 і/або Дт 162, 164, 166 - Кт 134 (р. 1021 - р. 1022)
Примітка. Відображається інформація по: Дт 161, 163, 165 - якщо облік ведеться за справедливою вартістю довгострокових біологічних активів; - Дт 162, 164, 166 - Кт 134 (р. 1021 - р. 1022) - якщо довгострокові біологічні активи		

враховуються за первинною вартістю, тобто наводиться їх залишкова вартість, яка включається в підсумок балансу, при цьому в додаткових рядках 1021 і 1022 окремо наводяться їх первинна вартість (Дт 162, 164, 166) і сума накопиченої амортизації (Кт 134).		
Продовження табл.2.1		
1	2	3
Довгострокові фінансові інвестиції: - які враховуються по методу участі в капіталі інших підприємств	1030	Дт 141
- інші фінансові інвестиції	1035	Дт 142, 143
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	Дт 181, 182, 183
Відстрочені податкові активи	1045	Дт 17
Інші необоротні активи	1090	Дт 184
Примітка. Наводиться вартість необоротних активів, для відображення яких по ознаках істотності не можна було виділити окремий рядок або які не можуть бути включені в приведені вище рядки даного розділу.		
Всього по розділу 1	1095	р. 1000 + р. 1005 + р. 1010 + р. 1015 + р. 1020 + р. 1030 + р. 1035 + р. 1040 + р. 1045 + р. 1090

У статті «Нематеріальні активи» відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року №242, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 02 листопада 1999 року за №750/4043 (зі змінами). У цій статті наводяться окремо первісна та залишкова вартість нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума накопиченої амортизації. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої амортизації, яка наводиться у дужках.

У статті «Незавершені капітальні інвестиції» відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість необоротних активів), виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу).

У статті «Основні засоби» наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 18 травня 2000 року за №288/4509 (зі змінами), а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.

У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість, сума зносу основних засобів (у дужках) та їх залишкова вартість. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу.

У статті «Інвестиційна нерухомість» відображається вартість об'єктів, що віднесені до інвестиційної нерухомості згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 02 липня 2007 року №779, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 липня 2007 року за №823/14090 (зі змінами). У цій статті наводиться справедлива вартість інвестиційної нерухомості, визначена на дату балансу. У разі якщо відповідно до зазначеного положення (стандарту) бухгалтерського обліку інвестиційна нерухомість обліковується за первісною вартістю, у цій статті наводиться її залишкова вартість, яка включається до підсумку балансу, при цьому у додаткових статтях окремо наводяться первісна вартість інвестиційної нерухомості та сума зносу (у дужках).

У статті «Довгострокові біологічні активи» відображається вартість довгострокових біологічних активів, облік яких ведеться за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», затвердженим

наказом Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 року №790, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05 грудня 2005 року за №1456/11736 (зі змінами) (далі - Положення (стандарт) 30). У цій статті наводиться справедлива вартість довгострокових біологічних активів. У разі якщо відповідно до Положення (стандарту) 30 довгострокові біологічні активи обліковуються за первісною вартістю, у цій статті наводиться їх залишкова вартість, яка включається до підсумку балансу, при цьому у додаткових статтях окремо наводяться їх первісна вартість та сума накопиченої амортизації (у дужках).

У статті «Довгострокові фінансові інвестиції» відображаються фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. У цій статті виділяються фінансові інвестиції, які згідно з відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку обліковуються методом участі в капіталі.

У статті «Довгострокова дебіторська заборгованість» відображається заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Відстрочені податкові активи» відображається сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 28 грудня 2000 року №353, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 січня 2001 року за №47/5238 (зі змінами) (далі – Положення (стандарт) 17).

У додатковій статті «Гудвіл» відображається сума перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 липня 1999 року №163, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23 липня 1999 року за №499/3792 (зі змінами).

Інформація щодо вартості гудвілу включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Відстрочені аквізиційні витрати» страховиками відображається сума аквізиційних витрат страховика, що мали місце протягом поточного та/або попередніх звітних періодів, але які належать до наступних звітних періодів та визнаються у витратах одночасно з визнанням відповідної заробленої премії протягом строку дії страхового договору (контракту). Сума відстрочених аквізиційних витрат включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах» страховиками відображаються кошти у централізованих страхових резервних фондах, зокрема, які перебувають в управлінні Моторно-транспортного страхового бюро України, але які належать страховикам. Інформація про залишки коштів у централізованих страхових резервних фондах включається до підсумку балансу.

У статті «Інші необоротні активи» наводиться вартість необоротних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу "Необоротні активи".

Другий розділ активу формують на основі сальдо рахунків 2-го і 3-го класів Плану рахунків. У цьому розділі підприємство відображає вартість оборотних активів: коштів та їх еквівалентів, які не обмежені у використанні, інших активів, а призначені для споживання, чи реалізації протягом 12 місяців із дати балансу. Методика формування даного розділу розкрита у таблиці 2.2.

У статті «Запаси» відображається загальна вартість активів, які визнаються запасами згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року №246, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 02 листопада 1999 року за №751/4044 (зі змінами) (далі – Положення (стандарт) 9), зокрема, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під

час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Таблиця 2.2

Методика формування статей II розділу активу балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
II. Оборотні активи Запаси	1100	Дт 20, 22, 23, 25 - 28 (за винятком Дт 286)
Примітка. У випадку відповідності ознакам істотності може бути окремо приведена в додаткових рядках (1101-1104) інформація про вартість виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і товарів. Тоді показник р. 1100 повинен бути більше або дорівнювати сумі рядків 1101, 1102, 1103, 1104.		
Поточні біологічні активи	1110	Дт 21
Примітка. Відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва в оцінці за справедливою або первинною вартістю, а також рослинництва в оцінці за справедливою вартістю.		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	Дт 36 - Кт 38 і Дт 34
Примітка. Відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги, відкоректована на резерв сумнівних боргів (нетто). Крім того, відображається заборгованість, забезпечена векселем, якщо така інформація не наводиться в окремій р. 1120 "Векселі одержані".		
Дебіторська заборгованість по розрахунках: - по виданих авансах	1130	Дт 371, 641 (у частині авансового внеску по податку на прибуток у випадках, передбачених законодавством)
- з бюджетом	1135	Дт 641, 642
- зокрема по податку на прибуток	1136	Дт 641 (у частині дебіторської заборгованості, що виникла через переплату по податку на прибуток)
Примітка. У р. 1135 відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата по податках, зборах і інших платежах до бюджету (без урахування авансових платежів по податку на прибуток). Показник р. 1135 повинен бути більше або дорівнювати показнику р. 1136.		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Дт 63, 65, 66, 68, 372, 373, 374, 375, 376, 377
Поточні фінансові інвестиції	1160	Дт 352
Гроші і їх еквіваленти	1165	Дт 30, 31, 333, 334, 351
Примітка. Наводяться суми коштів в національній або іноземній валютах. Суми коштів, які не можна використовувати для операцій протягом одного року починаючи з дати складання балансу або протягом операційного циклу в результаті обмежень, відображаються у складі необоротних активів. У разі відповідності ознакам істотності окремо може бути приведена в додаткових рядках 1166 і 1167 інформація про готівку і гроші на рахунках в банку.		
Витрати майбутніх періодів	1170	Дт 39
Інші оборотні активи	1190	Дт 331, 332, 643, 644
Всього по розділу II	1195	р. 1100 + р. 1110 + р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + + р. 1155 + оп. 1160 + р. 1165 + р. 1170 + р. 1190)

У разі відповідності ознакам суттєвості може бути окремо наведена у додаткових статтях інформація про вартість виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції та товарів. До підсумку балансу включається загальна вартість запасів, інформація про вартість окремих складових запасів наводиться у додаткових статтях в межах загальної суми.

У додатковій статті «Виробничі запаси» відображається вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.

У додатковій статті «Незавершене виробництво» відображаються витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва і валова заборгованість замовників за будівельними контрактами.

У додатковій статті «Готова продукція» відображаються запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, відображаються у складі незавершеного виробництва.

У додатковій статті «Товари» відображається без суми торгових націнок вартість залишків товарів, які придбані підприємствами для подальшого продажу.

У статті «Поточні біологічні активи» відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі і в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні і відгодівлі) в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури) в оцінці за справедливою вартістю, облік

яких ведеться згідно з Положенням (стандартом) 30.

У додатковій статті «Депозити перестраховання» страховиками наводиться сума за угодами перестраховання, які характеризуються передачею незначного страхового ризику або відсутністю передачі страхового ризику і використовуються переважно як засіб оптимізації грошових потоків у короткостроковій та середньостроковій перспективі. Сума за угодами перестраховання включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Векселі одержані» відображається заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), інші активи, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті «Дебіторська заборгованість за продукцію товари, роботи, послуги» відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто).

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами» відображається сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів.

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. Окремо наводиться дебіторська заборгованість з податку на прибуток.

У додатковій статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів» відображається сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо. Інформація щодо суми зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків» відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками

групи тощо. Інформація щодо вказаної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті «Інша поточна дебіторська заборгованість» відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.

Показники дебіторської заборгованості наводяться у балансі за вартістю, яка визначається згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 08 жовтня 1999 року №237, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 1999 року за №725/4018 (зі змінами) (далі – Положення (стандарт) 10).

У статті «Поточні фінансові інвестиції» відображають фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), а також сума довгострокових фінансових інвестицій, які підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Гроші та їх еквіваленти» відображаються готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей. У цій статті наводяться кошти в національній або іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, виключаються зі складу оборотних активів та відображаються як необоротні активи. У разі відповідності ознакам суттєвості окремо може бути наведена у додаткових статтях інформація про готівку та гроші на рахунках в банку. До підсумку балансу включається загальна сума грошей та їх еквівалентів, інформація про готівку і гроші на рахунках в банку наводиться у додаткових статтях в межах загальної суми.

У статті «Витрати майбутніх періодів» відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

У додатковій статті «Частка перестраховика у страхових резервах» страховики наводять визначену та оцінену суму частки перестраховиків у страхових резервах кожного виду відповідно до вимог чинного законодавства. До підсумку балансу включається загальна сума частки перестраховальника у страхових резервах.

У статті «Інші оборотні активи» відображаються суми оборотних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Оборотні активи».

Розглянемо третій розділ активу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття». Методика заповнення наведена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Методика формування статей III розділу активу балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття	1200	Дт 286
Баланс	1300	р. 1095 + р. 1195 + р. 1200

У розділі III «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 листопада 2003 року №617, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2003 року за №1054/8375 (зі змінами) (далі – Положення (стандарт) 27).

Сума підсумків трьох розділів становить валюту балансу, яка відображається у статті «Баланс», рядок 1300.

У додатку А наведено баланс підприємства ТОВ Комбінат «Будіндустрія» за 2015-2016 рр. На основі даного додатку відобразимо структуру його активів за 2016 р. у вигляді діаграми на рис. 2.2 (підсумок балансу рівний 21 123,4 тис. грн.).

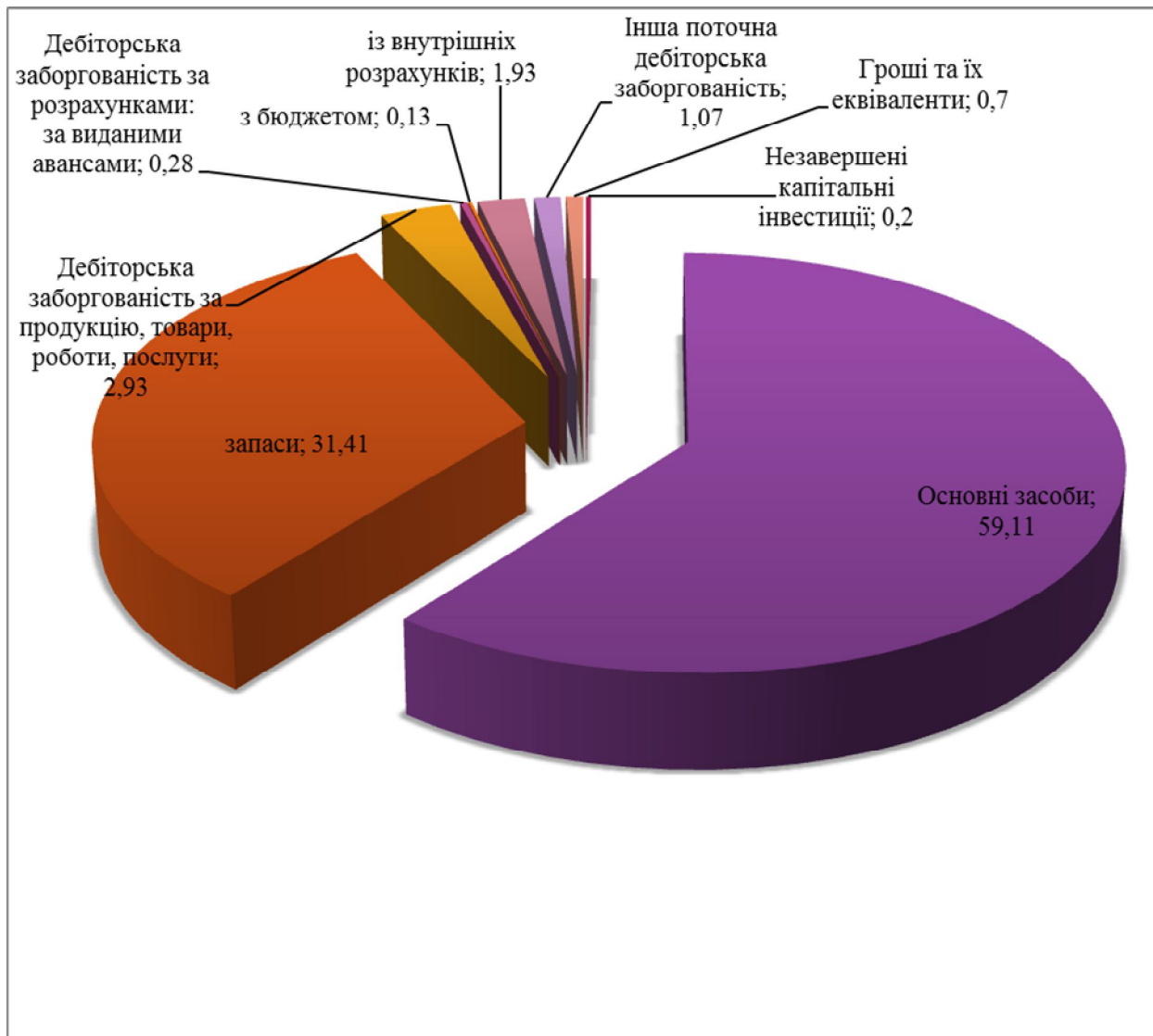

Рис.2.2. Структура статей активу Балансу ТОВ Комбінат «Будіндустрія» за 2016р.

Для заповнення першого розділу пасиву балансу використовують рахунки 40-46. Методика формування даного розділу розкрита у таблиці 2.4.

У статті «Зареєстрований (пайовий) капітал» наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства.

У статті «Капітал у дооцінках» наводиться сума дооцінки необоротних

активів і фінансових інструментів.

Таблиця 2.4

Методика формування статей I розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	Кт 40, 41
Примітка. Наводиться зафіксована в засновницьких документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал в сумі, яка формується відповідно до законодавства.		
Капітал в дооцінках	1405	Кт 423
Примітка. Наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.		
Додатковий капітал	1410	Кт 421, 422, 424, 425
Примітка. У випадку якщо інформація про розмір емісійного доходу і накопичених курсових різниць відповідає ознакам істотності, вона розкривається в додаткових рядках 1411 і 1412.		
Резервний капітал	1415	Кт 43
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Кт 441 або (Дт 442)
Неоплачений капітал	1425	(Дт 46)
Вилучений капітал	1430	(Дт 45)
Всього по розділу 1	1495	(р. 1400 + р. 1405 + р. 1410 + р. 1415 ± 1420) - р.1425 - р.1430

У статті «Додатковий капітал» відображається емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу, та інші складові додаткового капіталу.

У разі якщо інформація про розмір емісійного доходу та накопичених курсових різниць відповідає ознакам суттєвості, вона розкривається у додаткових статтях «Емісійний дохід» та «Накопичені курсові різниці». До підсумку балансу включається загальна сума додаткового капіталу.

У статті «Резервний капітал» наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

У статті «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті «Неоплачений капітал» відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті «Вилучений капітал» господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.

У додатковій статті «Інші резерви» страховиками наводяться інші компоненти власного капіталу, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу. Сума інших резервів включається до підсумку балансу.

Другий розділ пасиву заповнюють, використовуючи рахунки 47-49, рахунки п'ятого класу та забезпечення платежів по яких триватиме більше одного року. Методика формування даного розділу розкрита у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Методика формування статей II розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1500	Кт 54
Відстрочені податкові зобов'язання		
Довгострокові кредити банків	1510	Кт 501-504
Інші довгострокові зобов'язання	1515	Кт 51, 52, 53, 55, 505, 506
Довгострокові забезпечення	1520	Кт 47 (у частині довгострокових забезпечень)
Примітка. Відображаються нараховані в звітному періоді майбутні витрати і платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання і т. п.), розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. Якщо сума довгострокових виплат персоналу може бути визнана суттєвою, така інформація		

наводиться в додатковій стор. 1321.		
Цільове фінансування	1525	Кт 48
Всього по розділу II	1595	р. 1500 + р. 1505 + р. 1510 + р. 1515 + р. 1520 + р. 1525

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди;

Забезпечення – це зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу (п. 4 П(С)БО 11. У складі забезпечень наступних витрат і платежів відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати і платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок, а також залишки грошових коштів цільового фінансування і цільових надходжень, отримані з бюджету та інших джерел. Цільове фінансування – це стаття балансу, де показується залишок коштів, отриманих підприємством ззовні для фінансування певних заходів, програм і проектів, а також для покриття планових збитків, які виникають внаслідок державного регулювання цін, і для компенсації витрат, які через певні причини не можуть покриватися за рахунок власних джерел.

У статті «Відстрочені податкові зобов'язання» наводиться сума податків на прибуток, що підлягають сплаті в майбутніх періодах, яка визначається відповідно до Положення (стандарту) 17.

У додатковій статті «Пенсійні зобов'язання» наводиться сума довгострокових зобов'язань, пов'язаних з виплатами по закінченні трудової діяльності. Сума пенсійних зобов'язань включається до підсумку балансу.

У статті «Довгострокові кредити банків» наводиться сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням.

У статті «Інші довгострокові зобов'язання» наводиться сума

довгострокової заборгованості підприємства, не включена в інші статті, в яких розкривається інформація про довгострокові зобов'язання, зокрема зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки.

У статті «Довгострокові забезпечення» відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. У разі якщо сума довгострокових виплат персоналу може бути визнана суттєвою, така інформація наводиться у додатковій статті «Довгострокові забезпечення витрат персоналу». До підсумку балансу включається загальна сума довгострокових забезпечень.

У статті «Цільове фінансування» наводиться сума залишку коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету та з інших джерел, у тому числі коштів, вивільнених від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток підприємств.

У додатковій статті «Благодійна допомога» наводиться залишок коштів (вартість товарів, робіт, послуг), отриманих у вигляді благодійної допомоги, які відповідно до законодавства звільняються від оподаткування податком на додану вартість. Інформація щодо суми благодійної допомоги наводиться у додатковій статті в межах суми цільового фінансування. До підсумку балансу включається загальна сума цільового фінансування.

У додатковій статті «Страхові резерви» страховики наводять суму резерву незароблених премій, резерву збитків або резерву належних виплат, резерву довгострокових зобов'язань та інших страхових резервів. До підсумку балансу включається загальна сума страхових резервів.

У додатковій статті «Інвестиційні контракти» страховики наводять суму за контрактами, які створюють фінансові активи чи фінансові зобов'язання і мають юридичну форму договору страхування, але які не передбачають передачу страховику значного страхового ризику, отже, не відповідають

визначенню страхового контракту. Сума за інвестиційними контрактами включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Призовий фонд» підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї відповідно до оприлюднених умов її випуску та проведення. Сума призового фонду включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Резерв на виплату джек-поту» підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї. Інформація щодо зазначеної суми включається до підсумку балансу.

Розглянемо третій розділ пасиву «Поточні зобов'язання і забезпечення». Методика заповнення наведена в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Методика формування статей III розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
III. Поточні зобов'язання і забезпечення		
Короткострокові кредити банків	1600	Кт 60, 31 (овердрафт)
Поточна кредиторська заборгованість:		
- за довгостроковими зобов'язаннями	1610	Кт 61
- за товари, роботи, послуги	1615	Кт 63
Примітка. Також в цьому рядку відображається кредитове сальдо рахунку 62, якщо заборгованість, забезпечена векселем, виникла за товари, роботи, послуги, і не наводиться в окремій стор. 1665 "Векселя видані".		
- по розрахунках з бюджетом	1620	Кт 641, 642
- зокрема по податку на прибуток	1621	Кт 641 (за аналітичними розрізами)
- розрахункам по страхуванню	1625	Кт 65
- розрахункам по оплаті праці	1630	Кт 66
Поточні забезпечення	1660	Кт 47 (у частини забезпечень, які планується використовувати протягом 12 місяців з дати складання балансу)

Примітка. Приводиться сума забезпечень, які планується використовувати протягом 12 місяців з дати складання балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створене.		
Доходи майбутніх періодів	1665	Кт 69
Інші поточні зобов'язання	1690	Кт 36, 372, 373, 376, 377, 643, 644, 68
Всього по розділу III	1695	р. 1600 + р. 1610 + р. 1615 + р. 1620 + р. 1625 + р. 1630 + р. 1660 + р. 1665 + р. 1690

Довгострокові зобов'язання – це різні види зобов'язань підприємства, термін погашення яких настає пізніше ніж через 12 місяців після звітної дати або пізніше, ніж настає завершення виробничого циклу (якщо тривалість циклу перевищує 12 місяців).

У статті «Короткострокові кредити банків» відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них кредитами.

У додатковій статті «Векселі видані» відображається сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядників та інших кредиторів. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» відображається сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» відображається сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями, якщо вона наводиться в окремій статті).

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» відображається заборгованість підприємства за усіма видами платежів до бюджету (включаючи податки з працівників підприємства). У цій статті окремо наводиться поточна кредиторська заборгованість з податку на прибуток.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі

страхування» відображається сума заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці» відображається заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату.

У додатковій статті «Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами» відображається сума авансів, одержаних від інших осіб. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками» відображається заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і капіталу. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків» відображається заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторська заборгованість з внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю» страховики відображають суму кредиторської заборгованості за страховими виплатами, страховими преміями, отриманими авансами, суму кредиторської заборгованості перед страховими агентами, брокерами та посередниками і премій до сплати перед страховикам, іншу кредиторську заборгованість за страховою діяльністю. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті «Поточні забезпечення» наводиться сума забезпечень, які планується використати протягом 12 місяців з дати балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створено.

У статті «Доходи майбутніх періодів» відображаються доходи, отримані

протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів.

У додатковій статті «Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків» страховики наводять неамортизований залишок комісійних винагород, отримуваних від перестраховиків, які були віднесені на майбутні періоди для їх відповідності преміям, переданим у перестраховання. Інформація щодо відстрочених комісійних доходів від перестраховиків включається до підсумку балансу.

У статті «Інші поточні зобов'язання» наводяться суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання і забезпечення».

Розглянемо четвертий розділ пасиву «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття». Методика заповнення наведена в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Методика формування статей IV розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	Кт 680
Баланс	1900	р. 1495 + р. 1595 + р. 1695 + р. 1700

У розділі IV «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» відображаються зобов'язання, що визначаються відповідно до Положення (стандарту) 27.

У п'ятому додатковому розділі V «Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду» недержавні пенсійні фонди наводять різницю між вартістю активів пенсійного фонду на звітну дату та сумою зобов'язань пенсійного фонду, що підлягають виконанню на звітну дату. Інформація щодо зазначеної

вартості активів включається до підсумку балансу.

Оскільки баланс складається із двох урівноважених частин, то підсумок усіх пасивів у рядку 1900, повинен відповідати підсумку сумі активів рядка 1300 та становить валюту балансу.

На основі додатку А відобразимо на рис. 2.3 структуру пасивів ТОВ Комбінат «Будіндустрія» у вигляді діаграми (підсумок балансу рівний 21123,4 тис. грн.) .

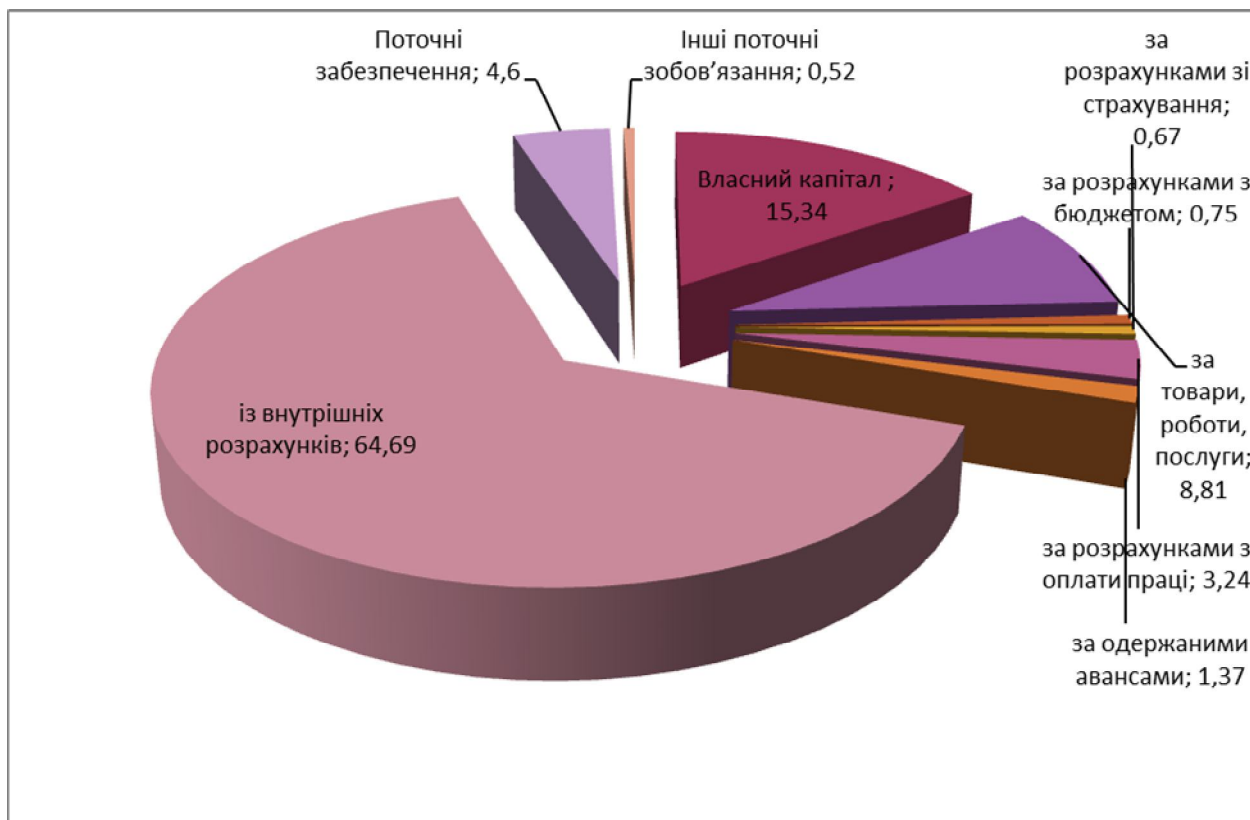

Рис. 2.3. Структура статей пасиву Балансу
ТОВ Комбінат «Будіндустрія» за 2016р.

Таким чином, бухгалтерський баланс є не тільки важливим методом узагальнення даних про господарські засоби підприємства і джерела їх формування, а й джерелом економічної інформації про кількісні та якісні параметри господарської діяльності підприємства, необхідні для оцінки, економічного аналізу і прийняття управлінських рішень.

2.3 Методика та організація складання балансу із застосуванням інформаційних технологій

Розвиток обчислювальної техніки призвів до виникнення у період після 1960 р. автоматизації системи бухгалтерського обліку. Висока швидкість роботи електронно-обчислювальних машин зробила можливим швидке перетворення записаної на машинних носіях інформації у електронні «Журнал обліку господарських операцій» (у тій чи іншій формі), у «Книгу Журнал-Головна», оборотну відомість і баланс. Це дозволило знизити трудомісткість робіт, які виконуються у кінці звітного періоду по складанню звітності. Разом із тим, виникла потреба теоретичного обґрунтування перспектив формування та представлення звітності користувачам інформації.

Вирішення питання інформатизації обліково-аналітичного забезпечення управлінської діяльності сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства. Побудова системи інформаційних технологій формування електронної звітності є одним із аспектів, що забезпечують достатній сучасний рівень інформатизації суспільства. Теоретичні розробки щодо автоматизації процесів формування та представлення звітності недостатньо ґрунтовні. Створювана система електронної звітності повинна будуватися на сучасних інформаційних і технологічних основах підтримки процесів планування прийняття обґрунтованих управлінських рішень з метою їх покращення та вдосконалення.

Побудова інформаційних систем звітності, призначених для автоматизації процесів узагальнення інформації на підприємствах, потребує детальної розробки науково-методичних засад створення таких систем.

Важливим етапом побудови інформаційної системи є запровадження інформаційного забезпечення. Формулювання вимог до інформаційного забезпечення створюваної інформаційної системи електронної звітності визначає напрями проектування цієї системи, побудову концептуальної моделі даних.

В Україні не достатньо досліджувались питання застосування

інформаційних технологій в обліково-аналітичному забезпеченні, зокрема питання інформаційного формування звітності підприємства. Тому наукове обґрунтування та розробка засад інформаційного забезпечення процесу формування та представлення звітності є актуальною проблемою ефективного розвитку підприємств.

Різним аспектам процесу обліково-аналітичного забезпечення присвятили свої наукові дослідження багато українських вчених. Серед них Ф. Ф. Бутинець, В. П. Завгородній, С. В. Івахненко, В. В. Сопко та ін.

Звіти, як і журнали, формуються на підставі первинних документів. Однак їх формування передбачає обробку інформації по визначеним алгоритмам. Наприклад, для складання оборотної відомості потрібно підсумовування інформації оборотів по кожному рахунку.

Дані поточного бухгалтерського обліку періодично узагальнюються та систематизуються з метою створення підсумкової інформації про стан активів, капіталу, зобов'язань, результатів фінансової діяльності підприємства. Цей етап облікового циклу (процесу) називається етапом складання звітності.

Відмітимо основні етапи організації облікової роботи зі складання річного звіту:

- інвентаризація господарських засобів;
- закриття облікових реєстрів;
- заповнення форм звітності;
- складання пояснювальної записки;
- відображення змін в обліковій політиці;
- висновок незалежної аудиторської організації;
- розгляд і затвердження річного звіту керівником, представником власника тощо.

До складання заключного балансу обов'язкова звірка оборотів і залишків за аналітичними та синтетичними рахунками і записами у Головній книзі або в іншому аналогічному реєстрі.

Розвиток автоматизованих систем бухгалтерського обліку не зводиться до

вдосконалення та розширення числа ланок обробки інформації від документу до звіту. Адже у бухгалтерії має місце розподіл праці. Було б невірно встановлювати на кожне робоче місце складну повнофункціональну програму. Це вимагало б значних витрат на підвищення кваліфікації бухгалтера, а також на технічне оснащення робочого місця. Тому безліч автоматизованих інформаційних систем мають підсистеми, що орієнтовані на окремі робочі місця бухгалтерів у рамках їх спеціалізації всередині бухгалтерії. Це касові операції, розрахунок заробітної плати, облік основних засобів, розрахункові операції, складські операції тощо. Такі підсистеми можна назвати підсистемами аналітичного обліку, хоча фактично реалізовані в них функціональні можливості нерідко перевищують вимоги аналітичного обліку [92, с. 94].

Підсистеми можуть не містити механізм здійснення проводок. Однак зазвичай вони будуються і на підставі первинних документів. Інформація документів узагальнюється і, з тією або іншою періодичністю, передається до головної підсистеми. У головній підсистемі, на підставі цієї інформації, здійснюються проводки.

Така організація інформації дозволяє розвантажити головну підсистему від детальної аналітичної інформації. Це значно прискорює час складання звітів і журналів у головній системі. Але, з іншого боку, відсутність детальної інформації аналітичного характеру може не дозволити створити деякі види звітів, які базуються на обробці цієї інформації. Адже частина інформації знаходиться у головній системі, а частина залишилася в підсистемі.

Зв'язок підсистем з головною системою на рівні «операцій» може здійснюватись і на рівні «проводок», і на рівні «звітів». Причому одночасно, тобто одна інформація передається на рівні «проводок», інша – на рівні «операцій», третя – на рівні «звітів». Непідготовленому користувачу буває особливо важко виявити як самі рівні, так і номенклатуру, а також обсяги інформації, яку передають підсистеми. Взаємодія підсистем – це та область роботи програми, яка найбільш слабо висвітлюється у документації по програмі [34].

На складання звітності, як обов'язкової, так і управлінської, в умовах ведення паперового обліку, витрачається досить багато часу. Саме тому підприємці не можуть вчасно отримати звіти, які є основними носіями інформації для прийняття управлінських рішень, на їх отримання витрачається значна кількість часу та зусиль облікових працівників. Автоматизований облік відкрив перед обліковцями та керівниками доволі широкі можливості щодо оперативності та якості складання звітності.

Застосування комп'ютерних технологій в бухгалтерському обліку значно підвищує продуктивність праці бухгалтерів і суттєво покращує його організацію на підприємстві. На ринку програмного забезпечення для бухгалтерії існує значна кількість програм які спеціалізуються на формуванні звітності: «ПАМАК: Фінансова звітність», «БЕСТ ЗВІТ ПЛЮС» та інші; та комплекс програм, що розкривають усі ділянки обліку: «1С: Підприємство», «Парус», «Акцент» та інші. При використанні таких автоматизованих систем обліку формування звітності відбувається автоматично, завданням бухгалтера є лише її перевірка. Це значно скорочує затрати робочого часу бухгалтерії, зменшує імовірність неточностей та механічних помилок.

Саме тому, «ручне» формування фінансової звітності практично не зустрічається, а автоматизовані системи обліку автоматично переносять сальдо рахунків у відповідні рядки. Звісно бухгалтер, що відповідає за подачу звітності змушений володіти методикою її формування, для перевірки правильності автоматичного формування звітів.

Щодо подачі звітності у електронному форматі у державні органи функціонує програма «Соната», що прийшла на заміну «ДПС Захист Звітності». Вона дає змогу за допомогою електронного цифрового ключа моментально відправляти звітність на сервери відповідного державного органу. В сукупності із автоматизацією обліку це значно спрощує організацію подання фінансової звітності. Відзначимо, що створення програми «Соната» стало значним кроком назустріч підприємствам, адже вона об'єднує сервіс для подання фінансової звітності у органи Міністерства Доходів, Державної статистики, Пенсійного

фонду, має інтуїтивний та зрозумілий інтерфейс. Окрім того, така програма дає змогу вести реєстрацію господарських операцій, тобто здатна забезпечити бухгалтерський облік необхідний на рівні фізичної особи - підприємця.

Проаналізуємо організацію формування та подання фінансової звітності в досліджуваному підприємстві ТОВ Комбінат «Будіндустрія».

Звітність формується головним бухгалтером автоматизованим методом, із використанням програмного забезпечення «1С: Бухгалтерія». Після її формування головний бухгалтер у ручному режимі звіряє відповідні статті звітності із оборотно-сальдовою відомістю. Звітність у органи Міністерства доходів подаються у електронному форматі, за допомогою мережі Інтернет, із використанням електронного цифрового підпису. Фінансову звітність у органи додаткових статей, які є та були нульовими, та у відображені яких немає необхідності. З іншого боку, розкриті усі статті запасів та дебіторської заборгованості, що надає глибшу інформацію для фінансового аналізу.

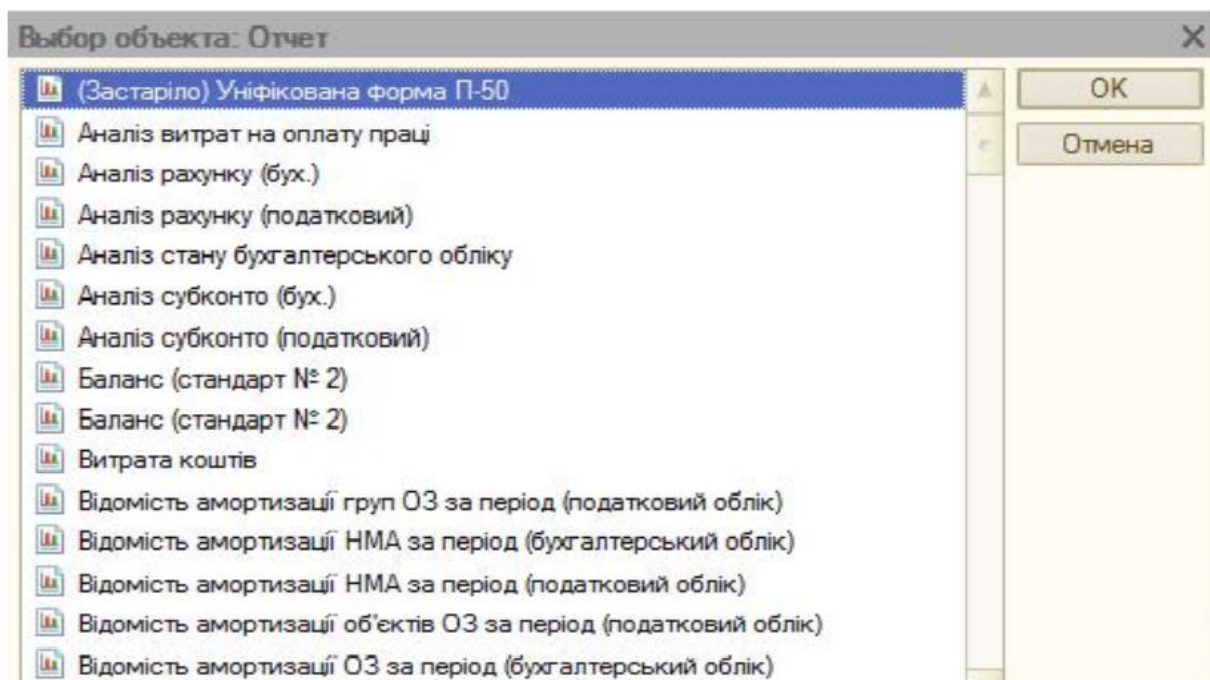
При використанні комп'ютерних програм уся звітність, яка надається користувачам, умовно поділяється на три групи:

- 1) системні внутрішні звіти, до яких входять оборотно-сальдова відомість, шахова відомість, обороти за рахунками, інші вбудовані звіти;
- 2) зовнішні (регламентовані) звіти – фінансова, податкова, статистична та галузева звітності;
- 3) нестандартні звіти – це інформація про: кількість запасів на складах, заборгованість перед бюджетом, залишки за банківськими рахунками, стан розрахунків з дебіторами і кредиторами підприємства [94].

Список усіх звітів, наприклад, в програмі «1С: Підприємство 8.2» конфігурація «Бухгалтерський облік для України», знаходиться в робочому вікні комп'ютерної програми «1С:Підприємство» меню «Звіти». Інший спосіб відкрити список звітів – вибрати в меню «Операції» команду «Звіти». При цьому відкривається вікно запитів, представлене на рисунку 2.4.

Найбільш універсальними та гнучкими є системні внутрішні звіти, які допомагають бухгалтерам перевірити правильність ведення обліку, відшукати

ймовірні помилки. Вони створені таким чином, щоб користувач вже на етапі формування звіту зміг підібрати саме ту інформацію, що йому необхідна. Гнучкість, як правило, досягається за рахунок великої кількості різноманітних

полів, використовуваних у діалогових вікнах звітів.

Рис.2.4. Вікно запитів вибору звіту в програмі «1С: Підприємство 8.2»

Це такі поля, як «Дата здійснення операції», «Номер документа», «Текстовий зміст операції», «Сума» тощо. Стандартні звіти займають верхню частину меню. З них є два звіти, назви яких починаються зі слова «Картка» («Картка рахунку», «Картка субконто»).

Такі звіти містять проводки, відібрані по обраних умовах. Їх формування відбудеться за будь-якого варіанта розробленого бухгалтером робочого плану рахунків, внутрішніх стандартів кодування й облікової політики. Ця особливість породжується самим механізмом формування таких звітів, що мають жорсткі правила введення значень, обмежених кількістю параметрів, за якими програма здійснює підбір даних у відповідній базі, в якій заздалегідь відомо, що ці параметри існують.

Труднощі у бухгалтерів виникають, як правило, не від обмеженості звітів, а

від їх кількості.

Однак для забезпечення перевірки правильності ведення обліку й оцінки майнового стану підприємства достатньо двох системних внутрішніх звітів: «Книга обліку господарських операцій» і «Оборотно-сальдовий баланс» [34].

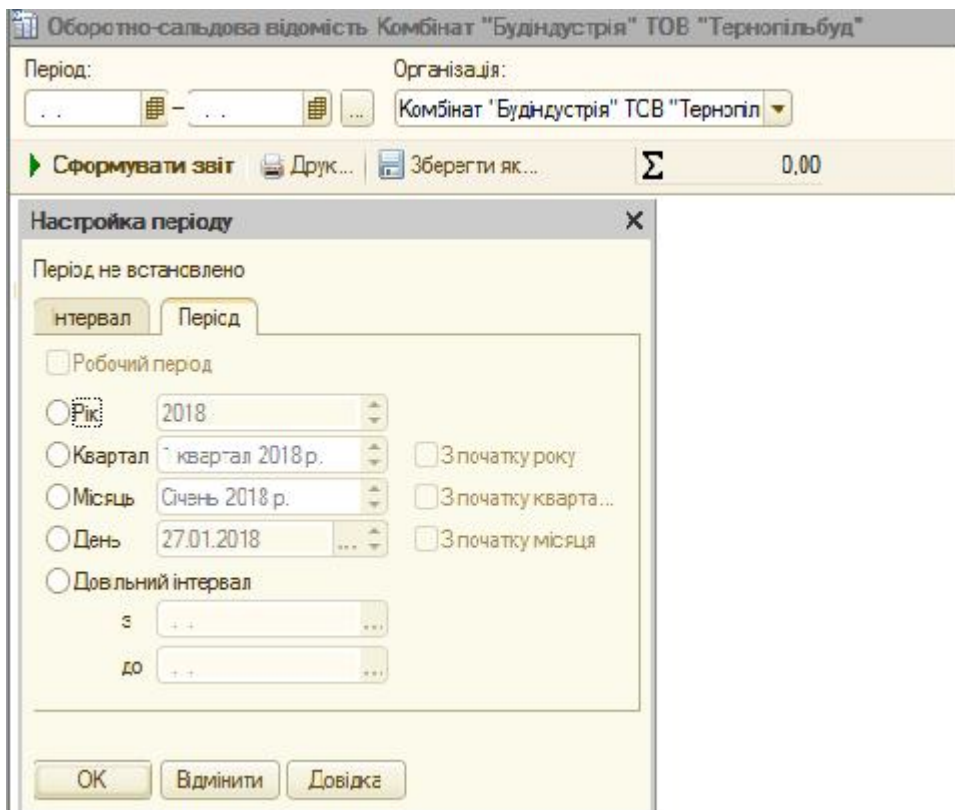

Рис.2.5. Діалогове вікно звіту Оборотно-сальдової відомості

Щоб сформувати оборотно-сальдову відомість, потрібно в меню «Звіти» вибрати команду «Оборотно-сальдова відомість». Відкриється діалогове вікно, яке представлено на рисунку 2.5.

Оборотно-сальдова відомість дозволяє одержати інформацію з оборотів, а також за початковими і кінцевими залишками усіх рахунків, для яких ці величини мають ненульові значення. Як видно з рисунку 2.5, включаючи прапорці «Деталізація по субрахунках» і «Дані по валютах», можна одержати у відомості додаткову інформацію із субрахунків і по валютах. Якщо включити прапорець «Розгорнуте сальдо», то у вікні з'являється додаткова вкладка з тією ж назвою. Фрагмент цієї вкладки показаний на рисунку 2.6.

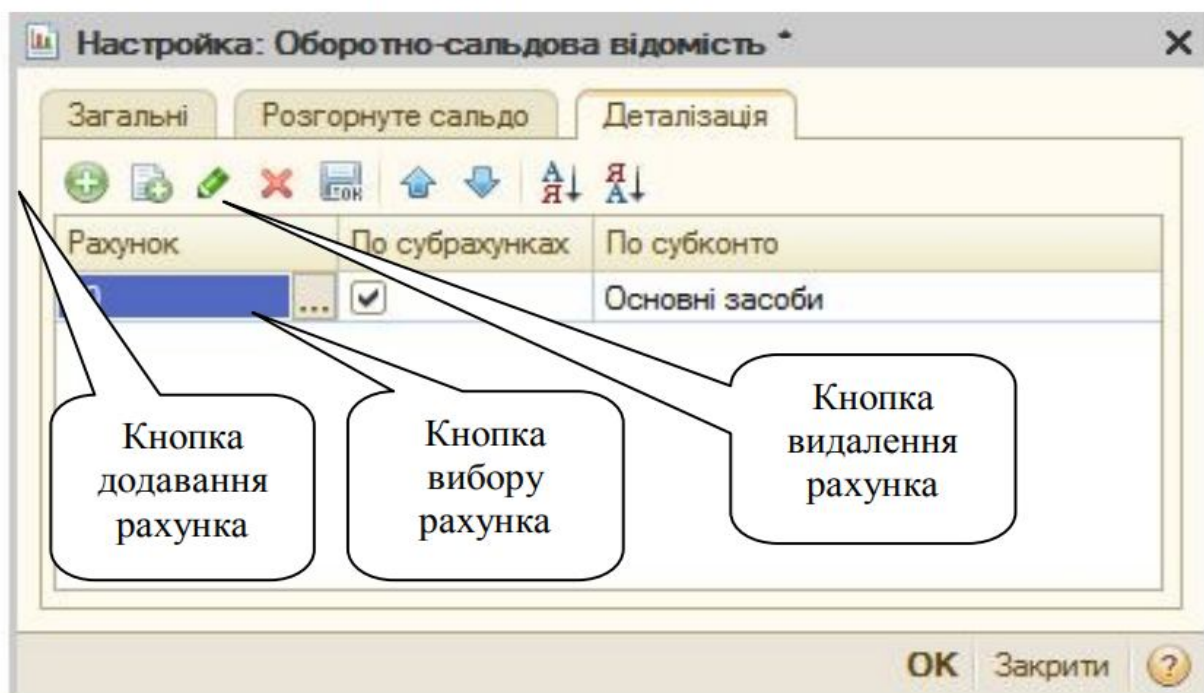

Рис.2.6. Фрагмент вкладки «Розгорнуте сальдо»

Для активно-пасивних рахунків можна розрахувати розгорнуте сальдо. Сальдо, розгорнуте за субрахунками, відповідає застосуванню до рахунку групи функцій бухгалтерських підсумків з кінцевою буквою Р, наприклад, СКДР, розгорнуте по субконто – застосуванню групи функцій з кінцевими буквами РС, наприклад, СКДРС [94, с. 179].

Далі бухгалтер формує оборотно-сальдову відомість. Для активно-пасивних рахунків визначає розгорнуте сальдо, вставляє у таблицю на вкладці «Розгорнуте сальдо» рахунків 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» і 37 «Розрахунки з іншими дебіторами» з атрибутами, показаними на рисунку 2.6 і аналізує отриманий звіт.

Нестандартні звіти, це звіти, що вже налаштовані на рішення досить вузького завдання одержання підсумків. До цієї групи належать звіти, які є засобом для проведення оперативного аналізу, наприклад, щоденний звіт про оприбуткування грошових коштів і напрямки їх використання. Такий звіт не може бути заздалегідь передбачений розробниками, відповідно, його неможливо безпосередньо отримати штатними засобами програми. Тому діалогові форми цих звітів, як правило, містять лише найнеобхідніші поля.

У групу регламентованих входять звіти, які підприємство формує для подання державним органам, інвесторам, кредиторам тощо. Під ними розуміють можливість автоматичного отримання у програмах звітів для податкової інспекції, позабюджетних фондів, різноманітних довідок, фінансових звітів. Існують також види звітів, які не входять до основних форм бухгалтерської звітності й регламентовані лише для деяких підприємств. Це так звані специфічні звіти. До цієї групи можна віднести консолідовану звітність (для холдингових компаній, які мають у своєму складі дочірні підприємства) та звітність за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (для спільних підприємств і підприємств з іноземними інвестиціями). Комп'ютерні програми бухгалтерського обліку дають можливість ефективно створювати такі види звітності шляхом допрограмування [94, с. 179].

Наведемо порядок формування регламентованих звітів у програмі «1С:Підприємство 8.2» конфігурація «Бухгалтерський облік для України». Перш ніж починати формування регламентованих звітів, бухгалтер перевіряє, чи зазначена назва папки для збережених звітів у довіднику Фірми. Для цього відкривається даний довідник і вибирається потрібна фірма, двічі клацнувши її назву в списку. У діалоговій формі довідника, що відкрилася, вибирається вкладка «Додатково» й аналізується зміст текстового поля «Каталог звітів». Воно повинне бути заповнене назвою папки для збережених регламентованих звітів. Якщо поле не заповнене, то створені регламентовані звіти неможливо буде зберегти [94, с. 184].

Щоб відкрити список регламентованих звітів, потрібно вибрати у меню «Звіти» команду «Регламентовані звіти». Відкриється діалогове вікно, представлене на рисунку 2.7. Як видно з рисунка, всі звіти групуються за кварталами. Конкретну групу звітів можна вибрати зі списку Груп звітів, розташованого у верхній частині діалогового вікна.

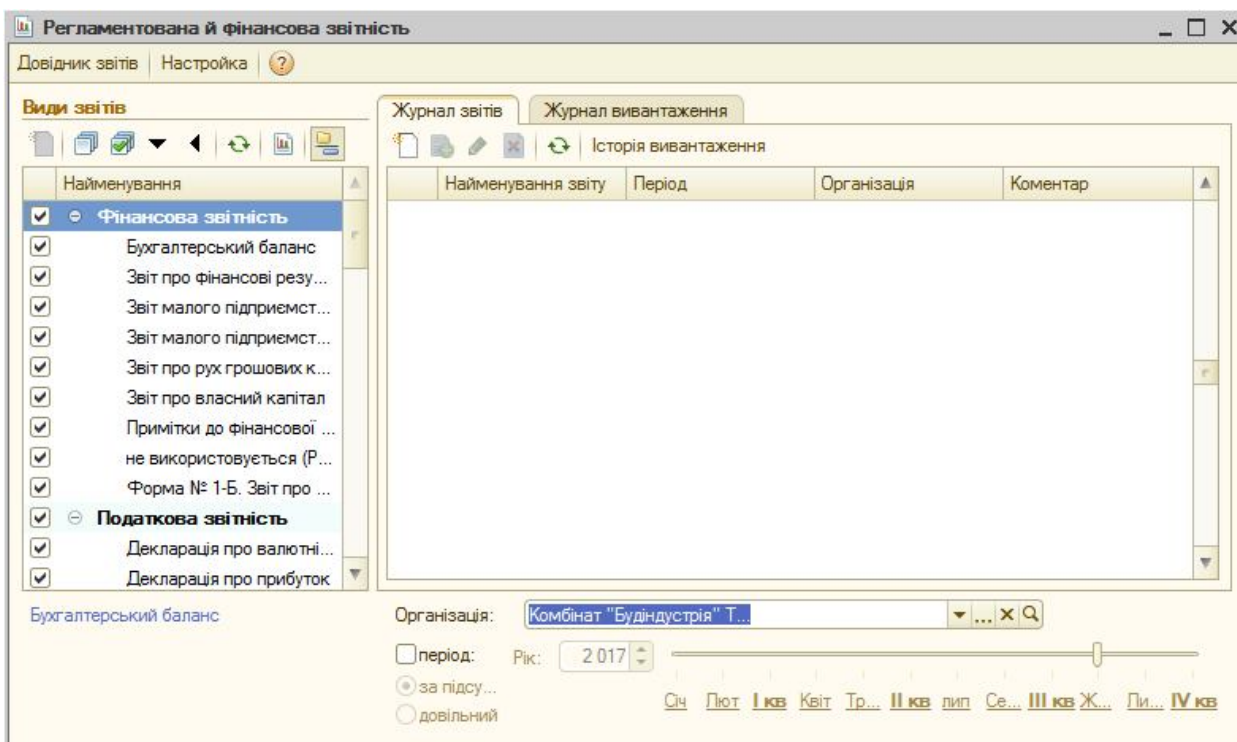

Рис. 2.7. Діалогове вікно регламентованих звітів

Розглянемо формування регламентованого звіту «Баланс». Для цього необхідно вибрати у списку звітів (рис. 2.7) цей звіт і натиснути кнопку «Відкрити». У робоче поле програми буде завантажено діалогове вікно звіту, представлене на рисунку 2.8.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	-	-
первісна вартість	1001	-	-
накопичена амортизація	1002	-	-
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-
Основні засоби	1010	-	-

Рис. 2.8. Регламентований звіт «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»

Вікно розділене на дві частини. У першій верхній частині розташовуються керуючі кнопки, у другій – незаповнений бланк звіту. Бланк містить текстову інформацію, а також поля жовтого й зеленого кольорів. Поля жовтого кольору можна змінювати, поля зеленого кольору змінювати не можна, вони обчислюються на підставі чисел, обраних із інформаційної бази даних, а також введених вручну в жовтих полях.

Якщо все ж таки виникла необхідність змінити зміст зеленого поля, потрібно відключити заборону на редагування зелених полів, виключивши прапорець «Автоматичний розрахунок».

Для того щоб зберегти заповнений звіт, варто скористатися кнопкою «Зберегти». У цьому випадку всі елементи звіту будуть збережені у папці з назвою підприємства, розташованої усередині структурної папки програми [94, с. 185].

Щодо порядку подання сформованої фінансової та податкової звітності зацікавленим користувачам, то цікавою можливістю є її подання в електронному вигляді – із застосуванням електронної пошти. Тобто підприємці та бухгалтери можуть відправити необхідну інформацію податківцям, не виходячи з офісу. Цьому сприяє і те, що на екрані комп'ютера дані можуть бути подані у зручнішій для користувача формі, наприклад, шляхом використання гіпертекстових документів, побудованих за допомогою Internet-технологій [94, с. 182].

Гіпертекстові звіти дають змогу простим натисканням клавіш деталізувати зведені облікові показники у необхідних розрізах. Але можна виділити і недоліки звітів, які розташовані на Web-сайтах у мережі Internet, а саме те, що їх можна легко змінити. Паперову, відповідним чином завірену копію звіту, так легко виправити не можна.

Узагальнюючи викладене вище можна зробити висновок, що на ринку інформаційних технологій провідні позиції традиційно мають ті бухгалтерські програми, які задовольняють вимоги користувачів щодо формування різних видів бухгалтерської звітності та автоматичної перевірки складених звітів.

На сьогоднішній день ринок бухгалтерських програм майже повністю

задовольняє потреби бухгалтерів із формування звітності.

При застосуванні комп'ютерної програми «ІС:Підприємство 8.2» конфігурація «Бухгалтерський облік для України» підприємства формують регламентовану внутрішню системну, нестандартну звітність, а також програмою передбачена можливість за умови володіння мовою програмування «ІС:Підприємство» створювати власні спеціалізовані звіти, які будуть унеможливлувати виникнення помилок на проміжних етапах зведення даних первинного обліку для потреб формування звітності.

2.4. Міжнародна практика складання та подання балансу

Основою формування будь-якої економічної інформації є грамотно змодельована система бухгалтерського обліку. Перехід на МСФЗ сприяє процесу входження України до світової економічної спільноти. Цей стратегічний курс об'єктивно потребує адаптації вітчизняної системи бухгалтерського обліку, звітності та контролю до міжнародних стандартів. Системи бухгалтерського обліку країн світу мають особливості, що призводить до неоднозначного сприйняття фахівцями інформації, яка міститься у фінансовій звітності.

Актуальні проблеми складання та подання балансу висвітлено у працях відомих вітчизняних вчених-економістів: Ф. Бутинця, М. Білухи, Г. Вериги, С. Голова, Г. Кірейцева, Н. Литвина, Л. Сука, В. Швеця, Н. Малюги, М. Пушкаря. Серед зарубіжних дослідників варто назвати Р. Антоні, А. Афанасьєва, Дж. Блейка, Я. Вільямса, В. Качаліна, В. Ковальова, С. Модерова, Д. Оріле та ін.

Проблемам утворення та впровадження планів рахунків бухгалтерського обліку в зарубіжних країнах приділяють дуже багато уваги. Це пояснюється необхідністю забезпечення достовірності облікових даних, підвищення їх управлінських функцій, впровадження на їх основі дієвих систем оподаткування.

На сьогодні створено три міжнародні плани рахунків бухгалтерського обліку:

- ЄС;
- Організації африканської єдності;
- Англосаксонської облікової системи.

Основним документом фінансової звітності у всіх країнах є бухгалтерський баланс підприємства, який виступає головним джерелом інформації про фінансово-майновий стан підприємства для всіх зацікавлених користувачів [71].

Не дивлячись на відмінності у назві та побудові балансу (в США – балансовий звіт, в Росії — бухгалтерський баланс; іноді його ще називають звітом про фінансовий стан), в його основу будь-якої країни покладено основне рівняння бухгалтерського обліку, що відображає взаємозв'язок між активами, пасивами (зобов'язаннями) та власним капіталом:

$$\text{Актив} = \text{Капітал} + \text{Зобов'язання}$$

Це рівняння є свідченням того, що активи підприємства можуть формуватися як за рахунок власних коштів, так і залучених, тобто коштів інших підприємств та фізичних осіб. Однак існують випадки, коли активи підприємства формуються тільки за рахунок власних коштів (власного капіталу). Така ситуація можлива на початкових стадіях діяльності підприємства. Тоді балансове рівняння матиме такий вигляд:

$$\text{Активи} = \text{Власний капітал}$$

Джерелом даних для складання балансового звіту є Головна книга. В країнах, де немає законодавче закріпленої форми балансу, структура рубрик звіту про майновий стан відповідає специфіці конкретного підприємства і встановлюється відповідно до принципу повного розкриття господарської інформації, особливо це характерно для країн англо-американської системи обліку. Зупинимося на характеристиці структури балансу детальніше.

Як зазначалося у розділі I однією з відмінностей побудови бухгалтерського балансу у зарубіжних країнах є форма розташування активу та

пасиву – вертикальна чи горизонтальна – та групування статей. Порядок розміщення статей в балансі може значно варіюватись. Так, в горизонтальній формі – актив ліворуч, пасив праворуч – баланс подається в Бельгії, Італії, Німеччині, Португалії, Росії, США, Україні, Франції тощо. У Великобританії було прийнято зворотнє розміщення, а в останній час статті балансу записуються одна за одною. В Нідерландах законодавче закріплені дві форми балансу, які можуть використовуватись – або вертикальна, або горизонтальна [2].

Італійськими підприємствами баланс надається у звичайній горизонтальній формі – ліворуч «актив», праворуч – «пасив». Принцип групування статей – за їх економічним змістом, як і в Німеччині. В кінці балансу вказують всі позабалансові зобов'язання компанії - гарантії видані і отримані, доручення, договірні зобов'язання по майбутніх купівлях і продажах, майбутні виплати по лізингу тощо. Безумовно, це досить суттєва інформація, вона дає зовнішнім користувачам бухгалтерської звітності можливість отримати більш реальне уявлення про фінансовий стан компанії і оцінити ризики, які можуть виникнути в майбутньому [46].

В Швейцарії взагалі не встановлена обов'язкова форма балансу, він може бути представлений в горизонтальній або вертикальній формі. Порядок класифікації не має значення: оборотні засоби і кредиторську заборгованість (до одного року) можна відображати до або після основних засобів і капіталу. Однак законом встановлена мінімально необхідна структура балансу. Так, відповідно до Кодексу зобов'язань, він повинен містити обов'язково чотири розділи: оборотні засоби, основні засоби, кредиторську заборгованість та капітал [46].

Принцип групування статей в балансі в різних країнах також неоднорідний. Так, в Італії і Німеччині статті групуються за економічним змістом. В деяких країнах групування здійснюється за ступенем ліквідності. Наприклад, у Франції, Росії, Україні, Молдові, Німеччині та інших країнах, які використовують МСБО в якості національних стандартів, статті

розташовуються в порядку збільшення ліквідності, в країнах англо-американської системи обліку, Естонії – в порядку її зменшення. Так, відповідно до вимог США основні компоненти балансового звіту групуються та викладаються в такому порядку:

- Активи – в порядку зменшення їх ліквідності;
- Зобов'язання – в порядку строків їх погашення. Чим ближче строк, тим раніше повинно бути показано зобов'язання;
- Власний капітал – в порядку його постійності, тобто першими показуються його різновиди, що найменшою мірою піддаються змінам.

Розглянемо горизонтальну модель балансу на прикладі балансу США (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Горизонтальна модель бухгалтерського балансу(на прикладі балансу США)

АКТИВИ	СУМА	ПАСИВИ	СУМА
ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ (ПОТОЧНІ АКТИВИ)		КОРОТКОСТРОКОВІ ЗБОВ'ЯЗАННЯ	
1	2	3	4
Грошові кошти	450	Розрахунки з постачальниками	1000
Біржові ЦП	850	Заборгованість за короткостроковими кредитами банку	850
Рахунки дебіторів	2000	Заборгованість за оплатою праці	330
Товарно-матеріальні запаси	2700	Заборгованість перед Федеральним бюджетом	320
		РАЗОМ КОРОТКОСТРОКОВІ ЗБОВ'ЯЗАННЯ	2500
		ДОВГОСТРОКВІ ЗБОВ'ЯЗАННЯ	
		Облігації зі строком погашення в 2016 р.	2700
РАЗОМ ОБОРОТНИЙ	6000	РАЗОМ ПАСИВИ	5200

Продовження табл. 2.9			
1	2	3	4
ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ		АКЦІОНЕРНИЙ КАПІТАЛ	
Земля	450	Привілейовані акції	600
Будинки та споруди	3800	Звичайні акції	1500
Машини та виробниче обладнання	950	Надлишковий капітал	700
Канторське обладнання	100	Нерозподілений прибуток	1700
Первісна вартість основного капіталу	5300		
Мінус нараховані амортизаційні відрахування	1800		
РАЗОМ ОСНОВНИЙ	3500	РАЗОМ АКЦІОНЕРНИЙ	4500
ПЕРЕДПЛАТА	100		
НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ	100		
РАЗОМ АКТИВ	9700	РАЗОМ ПАСИВИ ТА АКЦІОНЕРНИЙ КАПІТАЛ	9700

Другий метод складання балансу вертикальний, за яким не має поділу балансу на актив та пасив, а всі статті розташовані у вертикальному порядку.

У вертикальному балансі є розрахункові показники – це:

➤ робочий капітал, який визначається за формулою:

$$PK = OK - K3 \quad (2.1)$$

де РК – робочий капітал;

ОК – оборотний капітал;

КЗ – короткострокові зобов'язання.

➤ чисті активи, які визначаються за формулою:

$$ЧА = \text{Осн.к.} + \text{РБ} - \text{ДЗ} \quad (2.2)$$

де ЧА – чисті активи;

Осн. к. – основний капітал;

РБ – робочий капітал;

ДЗ – довгострокові зобов'язання.

У Великобританії «Закон про компанії» 1985 р. передбачає використання обох форм побудови балансу.

Розглянемо вертикальну модель балансу на прикладі балансу Великобританії (табл. 2.10).

Таблиця 2. 10

Вертикальна модель бухгалтерського балансу
(на прикладі балансу Великобританії)

Статті бухгалтерського балансу	Сума
1	2
Основний капітал:	
- основні засоби	5300
- нематеріальні активи	100
- знос основних засобів	(1800)
Разом основний капітал	3600
Оборотний капітал:	
- кошти	450
- біржові цінні папери	850
- рахунка дебіторів	2000
- товарно-матеріальні запаси	2700
- передплата	100
Разом оборотний капітал	6100
Короткострокові зобов'язання:	
- розрахунки з постачальниками	1000
- заборгованість по короткострокових кредитах банку	850
- заборгованість по оплаті праці	330
- заборгованість перед федеральним бюджетом	320
Разом короткострокові зобов'язання	(2500)
Робочий капітал	3600
Довгострокові зобов'язання	(2700)
Чисті активи	4500
Акціонерний капітал:	
- привілейовані акції	600
- звичайні акції	1500
- надлишковий капітал	700
- прибуток	1700
Разом акціонерний капітал	4500

Відповідно до МСБО 1 «Подання фінансових звітів» кожному підприємству, базуючись на характері своєї діяльності, слід самостійно

вирішувати: подавати чи не подавати поточні та непоточні активи й поточні та не поточні зобов'язання у вигляді окремої класифікації в балансі. Якщо підприємство вирішить не робити цієї класифікації, слід подавати всі активи та зобов'язання в порядку їх ліквідності [50].

В Португалії кожний рядок балансу відповідає двох- або трьохзначному номеру рахунку бухгалтерського обліку. Узагальнення наведених даних (комбінування рахунків) можливе тільки при складанні звітності малих підприємств. Цифрові дані в балансі надаються у вигляді трьох колонок: первісна вартість активів, нарахована амортизація, залишкова вартість.

Як свідчать дослідження, в більшості випадків ті країни, які мають єдиний загальноприйнятий план рахунків, мають, відповідно, і регламентовану форму балансу. Ті ж країни, де підприємства розробляють власний план рахунків, форма балансу представлена у довільній формі, і законодавство лише регламентує мінімальний набір інформації, яка повинна бути відображена у балансовому звіті [2].

Адресна частина балансу у всіх країнах повинна містити назву компанії, її юридичний статус та дату складання. Підкреслимо, що дата складання звітності може бути будь-якою. Єдина вимога – постійність вибраної дати. В більшості країн це останній день звітного періоду.

Відповідно до МСБО не можна згортати активи та зобов'язання (крім випадків коли є на те законне право) та об'єднувати вагомі статті з іншими статтями.

МСБО 1 «Подання фінансових звітів» (п. 66) зазначено, що основна частина балансу як мінімум повинна включати рядки, які відображають такі суми: основні засоби; нематеріальні активи; фінансові активи; інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі; грошові кошти та їх еквіваленти; запаси; торговельна та інша дебіторська заборгованість; торговельна та інша кредиторська заборгованість; податкові зобов'язання та активи згідно з вимогами МСБО 12 «Податки на прибуток»; забезпечення; непоточні

зобов'язання, на які нараховуються відсотки; частка меншості; акціонерний капітал; випущений капітал та резерви.

Наведені рядки є широкими за своїм характером і згідно зі стандартом не повинні обмежуватися статтями, які підпадають під сферу застосування інших стандартів. Наприклад, рядок «Нематеріальні активи» включає гудвіл і активи, що виникають від витрат на розробки.

Додаткові рядки, заголовки та проміжні підсумки додаються у балансі, якщо цього вимагає будь-який інший МСБО або якщо їх відображення необхідне для правдивого показу фінансового стану підприємства.

Судження щодо того, чи подавати окремо додаткові статті, ґрунтується на оцінці:

- характеру і ліквідності активів та їх суттєвості, що, як правило, веде до окремого подання гудвілу та активів, що виникають від витрат на розробки монетарних і немонетарних активів, а також поточних активів;
- їх функції у межах підприємства, що веде, наприклад, до окремого подання операційних та фінансових активів, запасів, дебіторської заборгованості, а також монетарних активів та їх еквівалентів;
- сум, характеру та строків зобов'язань, що веде, наприклад, до окремого подання зобов'язань, на які нараховуються відсотки, а також забезпечень, поділених на поточні та непоточні (в разі доречності).

Стандарт вимагає, щоб підприємства розкривали в балансі (або у примітках до нього) подальшу підкласифікацію поданих рядків. Кожну статтю (якщо це доречно) слід поділяти на підкласи за їх характером, а також слід окремо розкривати суми дебіторської та кредиторської заборгованостей щодо материнського підприємства, споріднених дочірніх підприємств, асоційованих компаній та інших пов'язаних сторін.

Детальна інформація (яку подають у підкласах) у балансі або у примітках залежить від вимог конкретного МСБО, а також від розміру, характеру і функції задіяних сум. Розкриття інформації відрізняється для кожної статті, наприклад:

- матеріальні активи класифікують за класами, як описано в МСБО 16 «Основні засоби»;
- дебіторську заборгованість аналізують за сумами дебіторської заборгованості від покупців, інших членів групи, дебіторської заборгованості взаємопов'язаних сторін, авансових платежів та за іншими сумами;
- згідно з МСБО 2 «Запаси» запаси поділяють на такі підкласи: товари для перепродажу, основні та допоміжні матеріали для виробництва, незавершене виробництво та готова продукція;
- забезпечення аналізують для окремого відображення забезпечень витрат на виплати працівникам та на будь-які інші статті, класифіковані відповідно до операцій підприємства;
- власний капітал та резерви аналізують для окремого відображення різних класів сплаченого капіталу, премії за акціями та резервів.

Відповідно до 4-тої Директиви ЄС розроблені загальні схеми подання балансу.

Основні відмінності щодо відображення в обліку подій, які сталися після дати складання балансу наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Основні відмінності щодо відображення подій, які відбулися після складання балансового звіту

Країни	Події після складання балансового звіту
1	2
Великобританія	Всі значні події розглядають як такі, що потребують коригування звітів
Данія	Бухгалтерське законодавство розмежує події, які сталися після складання балансового звіту, але які пов'язані із умовами, що мали місце на дату складання, та іншими подіями, які можуть вимагати спеціального згадування у звіті керівництва компанії
Ірландія	Вимоги аналогічно діючим у Великобританії
Іспанія	Події, які не знайшли відображення в балансовому звіті але вплинули на матеріальний стан компанії, повинні бути відображені в коментарях до звітних документів та звіті керівництва
Люксембург	Події, які не увійшли до балансового звіту, ніде не розкриваються
Німеччина	Бухгалтерське законодавство розмежує події, що сталися після складання балансового звіту, які свідчать про умови, що існували на

	дату закриття балансового звіту. До таких подій повинні бути включені події, які належать до умов, що виникли після дати закриття балансового звіту. В цьому випадку, якщо вони значимі, про них потрібно надати роз'яснення у звіті керівництва за рік
Продовження табл. 2.10	
1	2
Франція	Будь-які факти, що стосуються ризиків та збитків, які з'явилися або проявили себе після підготовки бухгалтерських звітів, але перед списанням їх керівництвом компанії, повинні бути зафіксовані у звітних документах, а також у звіті керівництва. Якщо умови, які призвели до ризиків та збитків, існували на дату складання бухгалтерських документів, їх обов'язково потрібно внести до цих документів
Швеція	Події, які відбулися після складання балансу та вплинули в матеріальному плані на діяльність компанії, повинні бути відображені в звітності

За міжнародними стандартами визначення, коли підприємству слід коригувати фінансові звіти відносно подій після дати балансу та зміст інформації, яку слід надавати про дату, коли фінансові звіти затверджені до випуску, та про події після дати балансу, регулюється МСБО 10 «Події після дати балансу». Даний стандарт вимагає, щоб підприємство не складало фінансові звіти на безперервній основі, якщо події після дати балансу свідчать про неприйнятність припущення про безперервність. Так, зокрема, в стандарті зазначено, що події після дати балансу – це сприятливі чи несприятливі події, які відбуваються від дати балансу до дати затвердження фінансових звітів до випуску. Можна ідентифікувати два типи подій:

- події, які свідчать про умови, що існували на дату балансу (події, які коригують після дати балансу);
- події, які свідчать про умови, що виникли після дати балансу (події, які не коригують після дати балансу).

Підприємству не слід коригувати суми, визнані в його фінансових звітах для відображення подій, які не коригують після дати балансу.

Підприємству слід розкривати інформацію про дату затвердження фінансових звітів до випуску та про те, хто дав дозвіл на затвердження. Якщо власники підприємства або інші особи мають повноваження вносити зміни до

фінансових звітів після випуску, підприємству слід розкривати інформацію про цей факт.

Якщо підприємство після дати балансу отримує інформацію про умови, які існували на дату балансу, підприємству слід оновити розкриття інформації, пов'язаної з цими умовами, з урахуванням нової інформації [74, с. 39].

У разі, коли події, які не коригують після дати балансу, настільки важливі, що нерозкриття інформації про них вплинуло б на здатність користувачів фінансових звітів належно оцінювати та приймати рішення, підприємству слід розкривати таку інформацію про кожну значну категорію подій, які не коригують після дати балансу: характер події; оцінка її фінансового впливу або констатація, що така оцінка не можлива.

Складання бухгалтерського балансу є завершальним етапом облікового процесу на підприємстві, головна мета якого є представлення фінансової інформації у стислій, компактній формі. Зважаючи на інформаційну навантаженість балансу статтями, які навіть не заповнюються, і є специфічними для окремих підприємств, тому доцільно здійснювати зближення НП(С)БО до МСФЗ і надавати більше свободи при складанні балансу.

Висновки до II розділу

Відповідно до результатів дослідження організації та методики складання балансу в підприємстві отримано наступні результати:

1. Досліджено, що відбулось наближення вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних. Із введенням НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» позитивна зміна є і у тому, що підприємствам дали змогу не показувати відсутні статті. Разом із тим, у контексті переходу на МСФЗ зауважимо, що у МСФЗ немає чітких форм звітності, а підприємства, які на даний час складають звітність за міжнародними стандартами змушені використовувати вітчизняні регламентовані форми звітів. Такі форми не можуть забезпечити усіх вимог згідно МСФЗ.

2. Встановлено, що нову форму Балансу були внесені суттєві зміни, які можна вважати позитивними. У попередньому балансі за статтею «Незавершене будівництво» показували вартість незавершеного будівництва, яке здійснювалося для власних потреб підприємства, а також авансові платежі для фінансування такого будівництва. Отже, в обліку такі витрати реєструють за дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції», субрахунок «Капітальне будівництво». Разом з тим на рахунку 15 також відображають й інші незавершені капітальні вкладення: вартість придбаних, але не введених в дію необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів тощо). Враховуючи те, що більшість статей Балансу відповідають назві рахунків, призначених для обліку відповідних об'єктів, було правомірним статтю «Незавершене будівництво» перейменувати на «Незавершені капітальні інвестиції».

3. Аналіз структури Балансу зазнав удосконалення як в активі так і у пасиві щодо розділів. Так, розділ 3 «Витрати майбутніх періодів» в активі балансу та розділ 5 «Доходи майбутніх періодів» у пасиві в діючому балансі стали статтями (витрати майбутніх періодів у складі оборотних активів, доходи майбутніх періодів – в складі поточних зобов'язань). Проте старі помилки залишилися у новій формі Балансу, про що свідчить наявність в активі Розділу 3 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» та в пасиві Розділу 4 «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття», адже це порушує побудову балансу за ступенем ліквідності.

4. В результаті опрацювань було виявлено, що сьогодні обчислювальна техніка з допоміжного засобу перетворюється на визначний фактор організації обліку. Змінюються способи обробки даних, при яких забезпечується різна швидкість надання інформації. Можливості комп'ютерно-комунікаційної форми обліку дозволяють гнучко розподіляти облікову роботу між працівниками з різних ділянок обліку. Автоматизоване ведення обліку ґрунтується на принципах персоніфікації обчислень і самонавчання облікових працівників, комп'ютеризації

основних облікових функцій, без паперової технології ведення бухгалтерського обліку, раціонального поєднання розподіленої, децентралізованої і централізованої систем обробки облікової інформації. Це призводить до якісно нових тенденцій в питанні побудови структури облікового апарату і дозволить підвищити ефективність ведення бухгалтерського обліку в підприємстві.

4. Досліджено, що основним документом фінансової звітності у всіх країнах є бухгалтерський баланс підприємства, який виступає головним джерелом інформації про фінансово-майновий стан підприємства для всіх зацікавлених користувачів. Не дивлячись на відмінності у назві та побудові балансу, в його основу в будь-якій країні покладено основне рівняння бухгалтерського обліку, що відображає взаємозв'язок між активами, пасивами (зобов'язаннями) та власним капіталом. Однією з відмінностей побудови бухгалтерського балансу у зарубіжних країнах є форма розташування активу та пасиву – вертикальна чи горизонтальна – та групування статей. Порядок розміщення статей в балансі може значно варіюватись.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АУДИТУ БАЛАНСУ

3.1. Суть, значення та завдання аудиту бухгалтерського балансу

В умовах ринкових відносин необхідність перевірки достовірності показників балансів значно підвищується. Сьогодні зростає інтерес до практичного використання показників балансу в управлінні економічними процесами, особливо в галузі інвестування, кредитування, збереження, відчуження, розподілу та перерозподілу власності, а також у формуванні фінансових, податкових відносин і в багатьох інших ситуаціях.

У національній економіці, на жаль, більшість рішень оперативного, тактичного і стратегічного характеру не завжди ухвалюються на основі належним чином складених і підтверджених балансів. Вони у поєднанні з іншими формами фінансової звітності є джерелом інформації, яке здатне забезпечити прозорість і ефективність взаємовідносин у сфері господарювання за умови достовірності відображення показників. Підтвердження цієї достовірності належить до компетенції аудиторів. У зв'язку з цим, теорія і практика аудиту показників балансу є винятково актуальною.

Особливого значення набувають методи перевірки даних, наведених у балансі, для користувачів звітності, які дозволяють з найбільшою достовірністю і точністю виявити, розкрити та проаналізувати наведену в ньому інформацію.

Здійснення аудиту фінансової звітності ґрунтується на нерозривності і взаємопов'язаності усіх звітних форм, тому у процесі перевірки аудитор повинен підтвердити достовірність кожної з них, включаючи баланс. З метою розкриття важливості дослідження балансу під час проведення аудиту фінансової звітності підприємств та глибокого дослідження методики перевірки

показників балансу аудитор зможе висловити думку про достовірність показників цієї форми звітності.

Проблеми організації та методики аудиту балансу знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема С. М. Бичкової, Ф. Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича, Н. І. Дорош, А. Г. Загороднього, З. В. Задорожного, Ф. В. Зайнетдінова, С. Я. Зубілевич, Г. Л. Вознюка, Г. М. Давидова, В. В. Дряхлова, П. І. Камишанова, Р. А. Костирко, Г. І. Костюк, Л. П. Кулаковської, В. В. Німецького, О. А. Петрик, Ю. В. Піча, І. І. Пилипенка, В. С. Рудницького, Т. С. Смовженко, Я. В. Соколова, Б. Ф. Усача, В. О. Шевчука, М. М. Шигун.

Не применшуючи наукового доробку вітчизняних та зарубіжних вчених, а також цінності одержаних ними результатів, слід наголосити на низці проблем, які не знайшли свого відображення та вирішення у наукових працях. Так, зокрема, у зв'язку з різночитанням чинних нормативних актів, що регулюють аудиторську діяльність, потребують уточнення поняття «аудит», «аудит балансу підприємства»; класифікація факторів, які впливають на методику проведення аудиту балансу; можливості моделювання методики аудиту балансу; шляхи зменшення ступеня аудиторського ризику та оцінки суттєвості звітних показників, комп'ютеризація аудиторських процедур.

Достовірність інформації про діяльність підприємства і про стан його активів є дуже важливою. Для власника підприємства – це необхідні дані для прийняття економічних рішень при визначенні стратегії розвитку і способів підвищення ефективності ведення господарської діяльності. Для партнерів та інвесторів – це джерело визначення ступеня ризиків у відносинах із певним підприємством. Для контролюючих органів – можливість швидкої та якісної перевірки відповідності діяльності підприємства законодавчим нормам.

Відмітимо, що багато підприємств для аналізу своєї діяльності розробляють внутрішню систему звітності, при цьому вони можуть використовувати складні програмні продукти, а можуть обмежитися MS Excel. Якщо про ефективність такої форми обліку та аналізу для внутрішніх потреб

підприємств можна посперечатися, то для зовнішньої оцінки слід використовувати загальноприйняті форми, які може прочитати будь-який експерт. Універсальним джерелом інформації про фінансове становище підприємства є його фінансова звітність, яка, як правило, включає: Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, а за нормами українського законодавства – ще й Звіт про власний капітал і Примітки до фінансової звітності. Зміст і форми звітності, а також загальні вимоги до розкриття її статей регламентуються НП(С)БО 1.

Великий обсяг інформації, яку необхідно обробляти в умовах законодавства, що постійно змінюється, може призводити до помилок і неточностей. Щоб мінімізувати такі проблеми або взагалі їх уникнути, керівництво підприємства може ініціювати систему заходів з перевірки стану обліку та бухгалтерської звітності. Такі перевірки найчастіше проводять незалежні аудиторські компанії.

Аудиторська діяльність є важливим чинником в умовах ринкової економіки. Існує велика кількість трактувань сутності аудиту. Зокрема згідно Закону України «Про аудиторську діяльність» аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [32].

Міжнародні стандарти аудиту стверджують, що аудит – це перевірка фінансових звітів або донесеної до них фінансової інформації об'єкта незалежно від того, приносить прибуток або ні, його розміри і форми організації, коли така перевірка здійснюється з метою вираження подальшої думки [51, с. 9].

На думку американських вчених А.Аренса і Дж.К. Лоббека під аудитом слід розуміти процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник

нагромаджує і оцінює свідчення про інформацію, яка підлягає кількісній оцінці і належать до специфічної господарської діяльності, з метою визначення і вираження у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям [4, с. 7].

Савченко В. Я. пише, що аудит – це процес, під час якого компетентна, незалежна особа збирає й оцінює свідчення про кількісну інформацію, яка стосується конкретного економічного суб'єкта, з метою встановлення і відображення у звіті ступеня відповідності цієї кількісної інформації встановленим критеріям [73, с.15].

В. К. Андрєєв наголошує: «Аудиторська діяльність – це форма фінансового контролю, організована на комерційній основі, поряд з фінансовим контролем, який здійснюється у межах законодавства спеціально уповноваженим на те державним органом» [3, с. 23].

В. В. Сопко, В. П.Шило, Н. І. Верхоглядова, С. Б. Ільїна, О. М. Брадул вважають, що аудит – це необхідна своєрідна експертиза бізнесу, фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, за допомогою якої визначаються критерії достовірності показників фінансової діяльності, ведення обліку та аналізу[85, с. 19].

Найпоширенішим у світі є обов'язковий аудит фінансової звітності щодо підтвердження її достовірності. Проте практика роботи зарубіжних і вітчизняних аудиторів (аудиторських фірм) доводить, що аудит – це не тільки підтвердження достовірності фінансової звітності, а й надання різного роду послуг.

Для забезпечення належної якості аудиторської перевірки важливим є чітке визначення завдань, які має вирішити аудитор для досягнення поставленої мети. Разом з тим, вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури показало, що серед науковців є різні думки стосовно змісту таких завдань. Так, Бутинець Ф. Ф., Бичкова С. М. та Фоміна Т. Ю., Давидов Г. М. вказують на наступні завдання аудиту фінансової звітності (табл. 3. 1).

Таблиця 3.1

Завдання аудиту фінансової звітності

За Бутинцем Ф. Ф. [12, с. 339]	За Бичковою С. М. та Фоміною Т. Ю. [14, с. 166]	За Давидовим Г. М. [22, с. 363]
1	2	3
1. Дослідити достовірність та відповідність записів звітності даним Головної книги та реєстрів аналітичного обліку.	1. Перевірити склад та зміст форм бухгалтерської звітності, у в'язку її показників.	1. Дослідити відповідність фінансової звітності в цілому всім вимогам, які висуюються до її оформлення.
2. Прослідкувати за своєчасністю подання бухгалтерської звітності до відповідних державних органів.	2. Перевірити правильність оцінки статей звітності.	2. Встановити відсутність у звітності суперечливої інформації та узгодженість різних форм між собою.
3. Вивчити взаємоузгодженість показників звітності підприємства.	3. Перевірити правильність формування зведеної (консолідованої) звітності.	3. Визначити наявність підстав для включення у звітність наведених у ній сум.
4. порівняти дані річної фінансової звітності з даними квартальної і поточної фінансової звітності.	4. Встановити відповідність застосовуваної в організації методики бухгалтерського обліку та оподаткування чинним в періоді, який перевіряється нормативним документам.	4. Перевірити правильність та обґрунтованість методології оцінки активів та пасивів.
5. Оцінити можливість постійного функціонування підприємства.		5. Встановити правильність підрахунку окремих статей звітності.
6. Оцінити вплив подій, що відбулися, на фінансову звітність та їх відображення в звітності.		7. Перевірити наявність підстав для віднесення певної суми до тієї статті, до якої вона включена.
		8. Перевірити відображення операцій у звітних формах того звітного періоду, в якому вони були здійснені.
		9. Встановити відповідність сум окремих операцій даним, наведеним у первинних документах, реєстрах аналітичного та синтетичного обліку, відповідність їх підсумків даним, наведеним у Головній книзі та звітності; узгодженість квартальної та поточної звітності.

Як видно з табл. 3.1, сьогодні в Україні вже спостерігається помітна єдність у розумінні та тлумаченні сутності завдань аудиту фінансової звітності, що пов'язано з використанням єдиних правил здійснення аудиту, закріплених Міжнародними стандартами аудиту. Але, все ж, є і певні відмінності у поглядах з цього приводу. Проте вони, загалом, не є принциповими, а полягають у різному ступені деталізації окремих складових. Так, найбільш розширений перелік завдань, що можуть бути розв'язані під час аудиту фінансової звітності, на думку автора, наведений Давидовим Г. М. даний перелік, в цілому, охоплює й завдання, виділені Бутинцем Ф. Ф., Бичковою С. М. та Фоміною Т. Ю.

Завдання аудиту фінансової звітності є передумовою розробки методики їх аудиту. Але, враховуючи наявність певних відмінностей при виокремленні конкретних завдань аудиту фінансової звітності, а також, враховуючи те, що методична стадія є найменш розробленою в усій технології аудиту, – єдиної методики аудиту фінансової звітності ще не запропоновано.

Згідно Закону України «Про аудиторську діяльність» обов'язкове проведення аудиту передбачене для:

а) підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємств-емітентів облігацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства України підлягає офіційному оприлюдненню, за винятком установ і організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету;

б) перевірки фінансового стану засновників банків, підприємств з іноземними інвестиціями, публічних акціонерних товариств (крім фізичних осіб), страхових і холдингових компаній, інститутів спільного інвестування, довірчих товариств та інших фінансових посередників;

в) емітентів цінних паперів, які здійснюють публічне розміщення, та похідних (деривативів), а також при отриманні ліцензії на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів [32].

Зовнішній аудит – незалежний аудит відносно контролюваного підприємства, що здійснюється на підставі договору з підприємством-замовником. Зовнішній аудит проводиться з метою перевірки законності господарських операцій, достовірності фінансової звітності, бухгалтерського балансу, а також визначення відповідності ведення бухгалтерського обліку встановленим стандартам і процедурам.

Внутрішній аудит являє собою незалежну діяльність суб'єкта господарювання спрямовану на перевірку та оцінку його діяльності в інтересах керівництва. Внутрішній аудит повинен забезпечувати адекватність управління підприємства на всіх його рівнях, високу конкурентоспроможність і прибутковість підвідомчих одиниць, достовірність і точність обліку, полегшувати проведення зовнішнього аудиту тощо. Внутрішній аудит є невід'ємною частиною управлінського контролю підприємства. Внутрішній аудит проводиться з метою вдосконалення організації та управління виробництвом і пошуком резервів підвищення ефективності діяльності підприємства.

Визначальне значення при проведенні аудиту відіграє його технологія. Технологія аудиту – це науково організована послідовність проведення аудиту за окремими стадіями. Технологія аудиту складається з організаційної, підготовчої, методичної і результативної стадій.

Стадії процесу аудиту – це певний момент, період процесу здійснення аудиту, що має свої якісні особливості. Стадії аудиту можуть включати ряд етапів (табл. 3.2).

Окремі стадії процесу проведення аудиту не будуть відрізнятися між собою в залежності від того, яка форма звітності вивчається, у тому числі при проведенні аудиту балансу. Цю позицію можна аргументувати тим, що баланс є центральною формою фінансової звітності і більша частина процесу аудиту спрямована на перевірку саме показників балансу, адже саме у цій формі міститься максимальна кількість показників діяльності господарюючого

суб'єкта. Окремі відмінності можуть виникати при постановці завдань на підготовчій та методичній стадіях аудиту.

Таблиця 3.2

Етапи аудиту в розрізі його стадій

Стадії аудиту	Зміст етапу
1	2
Організаційна	Вивчення аудитором змісту завдань (ініціативний аудит). Ознайомлення з діяльністю, засновницькими документами, організацією і станом бухгалтерського обліку, звітності і внутрішнього контролю суб'єкта господарювання. Підготовка листа-зобов'язання про згоду на проведення аудиту. Укладання договору на проведення аудиту або надання послуг. Підбір нормативно-правових актів, які необхідно переглянути для проведення аудиту.
Підготовча	Формування аудиторської групи. Складання загального плану. Визначення прийомів та способів дослідження. Складання програми аудиту. Визначення рівня аудиторського ризику та суттєвості.
Методична	Вивчення об'єкта аудиту, обстеження, коригування програми аудиту (у розрізі методики, часу перевірки, виконавців тощо), перевірка, інвентаризація, тестування, опитування, дослідження правильності та повноти заповнення первинних документів, реєстрів обліку, головної книги, звітності та ін.
Результативна	Письмове оформлення думки про достовірність фінансової звітності замовника за результатами проведеного аудиту, погодження результатів аудиту із замовником, складання і підписання аудиторського висновку.

Методику аудиту балансу доцільно розробляти, по-перше, на рівні окремих аудиторських фірм і, по-друге, залежно від галузі економічної діяльності підприємства. Дану методику могли б використовувати аудитори при перевірці як балансу, так і фінансової звітності в цілому.

Розробляючи методику аудиту балансу переслідують наступні цілі: підвищення якості аудиту, забезпечення результативності і оптимальності, повноти аудиту балансу, досягнення аудитором поставленої мети.

Тобто аудитор повинен провести аудит у встановлені строки, перевірити баланс за формою, по суті, а також шляхом аналітичної перевірки, отримати в кінці перевірки результат, який він відобразить у аудиторському звіті та аудиторському висновку, при цьому дотримуватись міжнародних стандартів аудиту для досягнення поставленої мети.

Зазначимо, що наведені цілі досягаються шляхом досягнення підцілей, які встановлюються окремо для проведення перевірки окремих об'єктів бухгалтерського обліку. При перевірці балансу розмежування його на окремі сегменти дослідження дає можливість досягти поставлених цілей аудиту, а також сприяє скороченню тривалості перевірки за рахунок того, що до такої перевірки може бути залучена група фахівців.

При аудиті балансу об'єктом є бухгалтерський баланс, його розділи, групи статей та окремі статті. Об'єкти аудиту визначаються циклами пов'язаних між собою операцій та групами, які відображають ці статті. Аудит балансу можна проводити за допомогою декількох методик.

На нашу думку, при організації процесу проведення аудиту балансу перевірку потрібно організовувати в двох напрямках:

- перевірка організації і ведення бухгалтерського обліку;
- перевірка показників статей балансу.

Як зазначалось, баланс досліджується за допомогою комплексу способів і прийомів, які в сукупності формують методику аудиту балансу. Остання виступає частиною методики аудиту та частиною загального порядку проведення аудиту.

Проведення незалежної аудиторської оцінки бухгалтерського балансу дозволить користувачам:

- упевнитися у правдивості інформації у бухгалтерському балансі;
- проаналізувати показники бухгалтерського балансу та прийняти заходи щодо їх поліпшення;
- проконтролювати правильність ведення бухгалтерського обліку та відповідності показників бухгалтерського балансу;

- уникнути фальсифікації документів фінансової звітності та шахрайства з боку працівників;
- встановити відповідність діяльності підприємства і ведення бухгалтерського обліку чинному законодавству.

Отже, з побудовою ринкової моделі економіки підвищується самостійність підприємств, а отже зростає значення показників його фінансового стану. При цьому головна роль відводиться достовірності даної інформації, яку надають незалежні експерти (аудитори). Розвиток послуг вітчизняного аудиту обумовлений потребами суб'єктів господарювання, держави та самих аудиторських фірм. Оцінка бухгалтерського балансу є невід'ємною частиною проведення аудиту, без якого неможливе раціональне ведення обліку будь-якого суб'єкта господарювання.

3.2. Методика проведення аудиту та формування аудиторського висновку

Основним призначенням аудиту фінансової звітності є підвищення довіри користувачів до фінансової звітності через висловлення аудитором незалежної думки щодо її достовірності в усіх суттєвих аспектах та відповідності чинному законодавству. Достовірність усіх об'єктів, що відображені в обліку, є необхідною умовою облікової та звітної інформації як про майновий стан підприємства, так і про результати його діяльності.

Оскільки організація аудиту це поетапний процес, спрямований на об'єднання частин чи елементів у систему [15], то існує необхідність більш детального розгляду результатів досліджень науковців щодо етапів аудиту бухгалтерського балансу.

Так, Кудрицький Б. В. виділяє такі етапи, послідовність яких є достатньо логічною, а перелік досліджуваних питань – доречним:

- етап прийняття рішення про проведення аудиту (дослідження сфери діяльності потенційного клієнта; причини, які зумовили зміну попереднього аудитора);
- етап підготовки до проведення аудиту (визначення особливостей діяльності суб'єкта господарювання; виявлення можливих зовнішніх та внутрішніх ризиків; розуміння специфіки бізнесу клієнта);
- планування (визначення стратегії аудиторської перевірки; оцінка рівня суттєвості; визначення рівня ризику; складання загального плану аудиту та розроблення детальної програми перевірки);
- перевірка;
- етап узагальнення результатів аудиту (оцінювання доказів та якості проведеного дослідження; підготовка та передання клієнту аудиторського висновку та іншої документації) [41, с. 111].

Заслуговує на увагу також висновок Редько О. Ю. та Редько К. О. щодо послідовності етапів аудиту [69]:

- отримання замовлення, розуміння позиції замовника, оцінка ресурсів, перша оцінка ризиків виконання; ознайомлення з бізнесом замовника (вивчення бізнесу та системи менеджменту замовника, внутрішнього контролю (аудиту) та бухгалтерського обліку, розрахунки ризиків та суттєвості, визначення мети замовлення та його предмету і критеріїв останнього; оцінка наявного потенціалу виконавців; прийняття замовлення до виконання); планування роботи;
- виконання замовлення (перевірка, документування, контроль якості, перегляд ризиків і суттєвості, залучення експертів і т. п.);
- формулювання результату (оцінка достатності й відповідності доказів; обговорення результатів із замовником; написання аудиторського звіту (висновку); офіційна здача результатів аудиторських послуг).

Наведена характеристика стадій та етапів аудиту загалом досить повно розкриває зміст аудиторського процесу. Разом із тим введення в дію «Міжнародних стандартів контролю якості аудиту, огляду, іншого надання

впевненості та супутніх послуг»[10] зобов'язує аудитора вносити додаткові елементи. Тому, вважаємо, з урахуванням вимог нової редакції МСА, доцільно доповнити зміст стадій аудиту (рисунок 3.1).

Рис. 3.1. Організація аудиту фінансової звітності
(узагальнено на основі робіт [41])

Застосування запропонованої схеми організації аудиту фінансової звітності дозволить збільшити ефективність контрольних параметрів проведеної аудиторської перевірки шляхом повідомлення про отримані

внаслідок проведеного аудиту результати тих, кого наділено найвищими повноваженнями.

Судження аудитора щодо достовірності бухгалтерського балансу має надзвичайне значення для прийняття користувачами обґрунтованих управлінських рішень. Організація процесу аудиту бухгалтерського балансу за запропонованою схемою забезпечить більш високу якість його проведення, що важливо для виконання вимог МСА.

Головною функцією аудиту є захист інформаційних потреб осіб, які приймають певні управлінські рішення на підставі бухгалтерського балансу. Метою аудиту бухгалтерського балансу є підвищення ступеня довіри визначених користувачів до бухгалтерського балансу [52].

Аудитор має оцінити, чи складений бухгалтерського балансу в усіх суттєвих аспектах згідно з вимогами застосованої концептуальної основи фінансової звітності. Така оцінка включає розгляд якісних аспектів наявних у суб'єкта господарювання практик обліку, в тому числі ознаки можливої упередженості суджень управлінського персоналу.

Аудиторська оцінка щодо достовірного подання бухгалтерського балансу включає розгляд таких аспектів:

- загального подання, структури і змісту бухгалтерського балансу;
- подання бухгалтерського балансу, включно з пов'язаними примітками, основні операції та події.

У процесі аудиторської перевірки необхідно отримати докази, які підтверджують або спростовують відповідні твердження, що містять показники даної форми та інформацію приміток. МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» поділяє твердження, щодо яких збирають аудиторські докази, на три категорії.

1. Твердження щодо класів операцій та подій протягом періоду аудиту:

- а) настання – операції та події, які були зареєстровані, настали та пов'язані із суб'єктом господарювання;

б) повнота – всі операції та події, які повинні реєструватися, були зареєстровані;

в) точність – суми тв. Інші дані, пов'язані із зареєстрованими операціями та подіями, були записані правильно;

г) закриття реєстрів – операції та події були зареєстровані у відповідному обліковому періоді;

д) класифікація – операції та події були зареєстровані на належних рахунках.

2. Твердження щодо залишків на рахунках на кінець періоду:

а) існування – активи, зобов'язання та власний капітал наявні;

б) права та обов'язки – суб'єкт господарювання має або контролює права на активи, а зобов'язання є обов'язком суб'єкта господарювання;

в) повнота – всі активи, зобов'язання та власний капітал, які мають реєструватися, були зареєстровані;

г) оцінка та розподіл – активи, зобов'язання та власний капітал включені до фінансової звітності у відповідних сумах, усі пов'язані з цим коригуванням щодо оцінки або розподілу належно зареєстровані.

3. Твердження щодо подання та розкриття:

а) настання та права і обов'язки – події, операції та інші питання, інформація щодо яких була розкрита, настали і пов'язані із суб'єктом господарювання;

б) повнота – всі розкриття інформації, які мали бути включені до фінансової звітності, включені;

в) класифікація та зрозумілість – фінансова інформація належно подана та описана, розкриття інформації також чітко сформульоване;

г) точність та оцінка – фінансова та інша інформація розкрита достовірно та у відповідних сумах.

Аудитор може використовувати твердження, як описано вище, або може виражати їх у інший спосіб за умови врахування всіх описаних вище аспектів.

Наприклад, аудитор може вирішити поєднати твердження щодо операцій та подій із твердженнями щодо залишків на рахунках [54].

Отже, показники, або інформація, різних складових фінансової звітності передбачають різну сукупність тверджень керівництва підприємства. Щоб визначитися з переліком, обсягом аудиторських доказів та процедурами їх отримання, аудитор спочатку визначає для кожної статті фінансової звітності твердження, які містить відповідна стаття, а потім для встановленого твердження визначає доказ, джерело та процедуру його отримання.

У вітчизняній літературі процес аудиту фінансової звітності поділяється на такі етапи: підготовчий (організаційний), проміжний, фізична перевірка, аудит звітності, завершальний. Процес аудиту фінансової звітності, в тому числі бухгалтерського балансу зображено на рисунку 3.2.

Методика аудиту Балансу (Звіту про фінансовий стан) характеризується певним набором аудиторських процедур, здійснюваних у певній послідовності:

- 1) перевірка реальності існування активів, зобов'язань та права власності на них;
- 2) перевірка правильності визнання та оцінки активів, зобов'язань і власного капіталу;
- 3) оцінка стану збереження та ефективності використання активів;
- 4) перевірка правильності документального оформлення та відображення в обліку операцій щодо активів, зобов'язань і власного капіталу;
- 5) перевірка правильності нарахування амортизації;
- 6) перевірка своєчасності проведення інвентаризації активів та зобов'язань;
- 7) перевірка достовірності відображення інформації щодо активів, зобов'язань та власного капіталу у балансі.

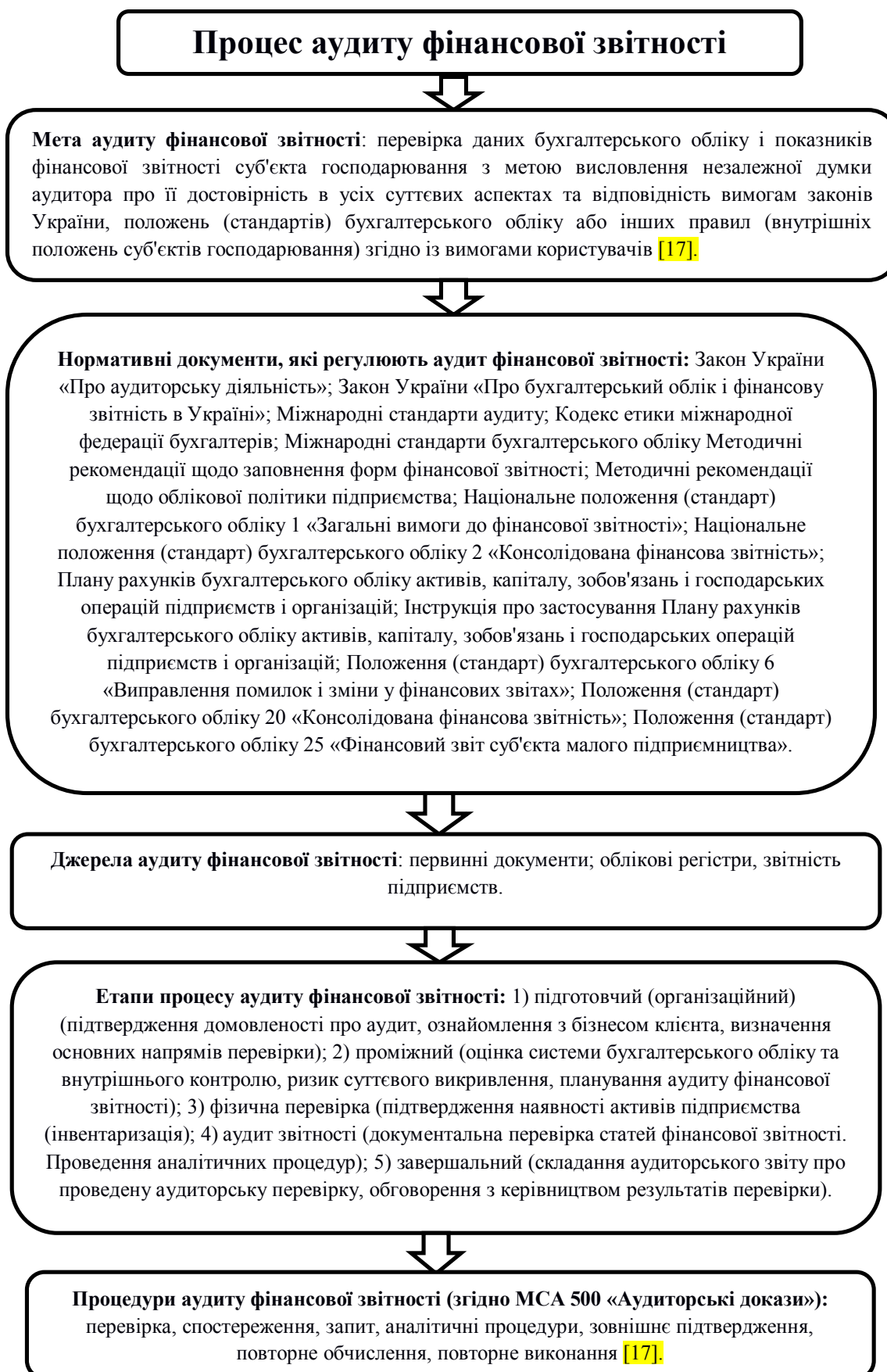

Рис. 3.2. Процес аудиту фінансової звітності

Зазначимо, що на сьогодні єдиної методики щодо проведення аудиту бухгалтерського балансу не існує. Кожна аудиторська фірма та аудитор розробляє методику аудиту фінансової звітності, враховуючи компетентність аудиторів, об'єкт дослідження, галузь діяльності підприємства, особливості законодавства тощо.

Таким чином, узагальнюючи рекомендації з методик проведення аудиту фінансової звітності, можна виділити складові частини, за якими здійснюється будь-яка аудиторська перевірка: нормативно-правове забезпечення для проведення аудиту (включає в себе зовнішні та внутрішні стандарти); об'єкт аудиту; методика аудиторської перевірки; особливості проведення аудиту в умовах комп'ютерної обробки даних (КОД).

По закінченню аудиторської перевірки аудитор складає два підсумкових документи: аудиторський висновок та звіт про результати аудиторської перевірки.

Головним результатом роботи аудитора по виконанню договору на аудит є аудиторський висновок. Стаття 7 Закону України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.93р. дає таке визначення аудиторського висновку: аудиторський висновок – це документ, що складений відповідно до стандартів аудиту та передбачає надання впевненості користувачам щодо відповідності фінансової звітності або іншої інформації концептуальним основам, які використовувалися при її складанні. Концептуальними основами можуть бути закони та інші нормативно-правові акти України, положення (стандарти) бухгалтерського обліку, внутрішні вимоги та положення суб'єктів господарювання, інші джерела [32].

Вимоги до структури, змісту та порядку вибору форми аудиторського висновку щодо фінансових звітів загального призначення викладено у таких документах: МСА 700 (переглянутий) «Висновок незалежного аудитора щодо повного пакету фінансових звітів загального призначення», МСА 701 «Модифікація висновку незалежного аудитора», МСА 800 «Висновок незалежного аудитора при виконанні завдань з аудиту спеціального

призначення», МСЗО 2400 «Завдання з огляду фінансових звітів», МСЗО 2410 «Огляд проміжної фінансової інформації, що виконується незалежним аудитором суб'єкта господарювання», МСЗНВ 3000 «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації», МСЗНВ 3400 «Перевірка прогнозованої фінансової інформації».

Кожен стандарт має свою мету і свої особливості, але загальними вимогами є те, що аудиторський висновок повинен містити чітко сформульовану думку щодо фінансових звітів. Ця вимога впливає з мети проведення аудиторської перевірки, яка полягає в наданні аудиторіві можливості висловити думку.

Думка аудитора формується в контексті застосування основи фінансової звітності, а перелічені стандарти аудиту встановлюють більш конкретні та зрозумілі вимоги до процесу формування аудиторської думки.

Цей процес включає оцінку, розгляд та вивчення обставин, які надають аудиторіві достатньої впевненості, що не містять суттєвих викривлень.

Висновок аудитора призначений для широкого кола користувачів, його оприлюднення є свідченням того, що річний бухгалтерський звіт клієнта як у цілому, так і в усіх частинах відповідає чинному законодавству України, правилам ведення бухгалтерського обліку і є достовірним.

Вважаємо, що аудиторський висновок є єдиним комунікаційним каналом між аудитором, зовнішніми користувачами та власниками підприємства, фінансова звітність якого була перевірена аудитором. Аудиторський висновок, по суті, є тим містком, завдяки якому аудитор, що володіє значним обсягом інформації, передає її користувачам в стислому виді.

Через необхідність подання інформації в стислій формі аудиторський висновок перетворився в надзвичайно офіційний набір висловлювань-фраз, кожна із яких має особливе значення. Ці висловлювання схожі на юридичні фрази і називаються «професійною мовою». Будь-яке відхилення від стандартних професійних висловлювань розглядається як значне і може нести в собі важливу додаткову інформацію.

Суттєві елементи аудиторського висновку визначаються міжнародними та національними нормативами аудиту, міжнародною та національною практикою.

Аудиторський висновок щодо перевірки форми фінансової звітності №1 «Баланс» складається у вільній формі, але обов'язково в ньому мають бути наступні розділи (рис.3.3).

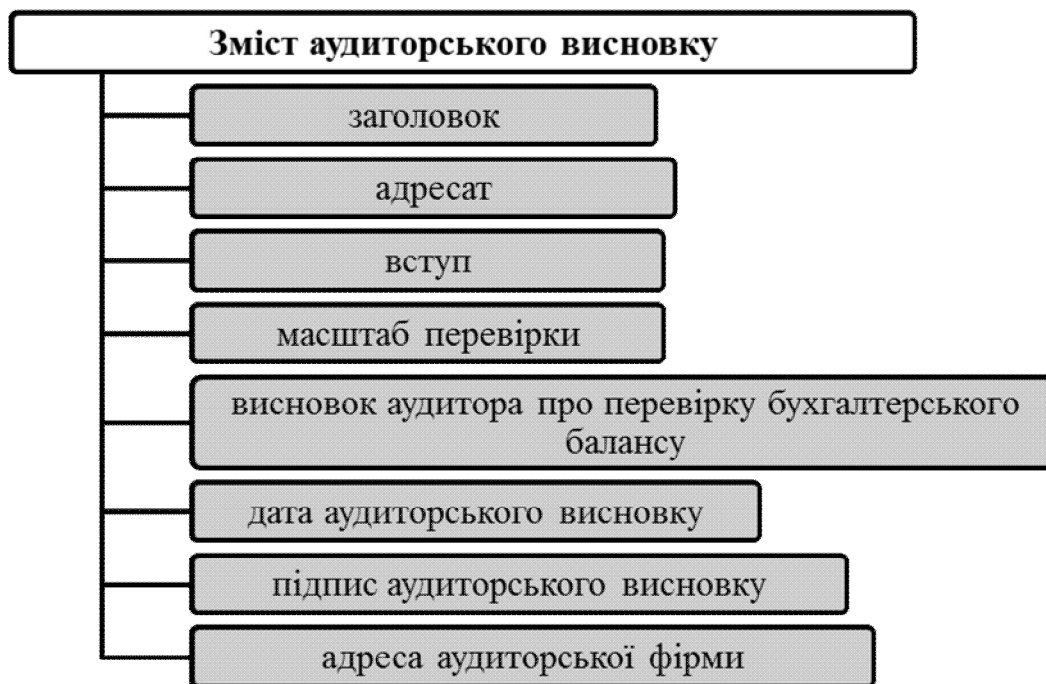

Рис.3.3. Зміст аудиторського висновку щодо перевірки форми фінансової звітності №1 «Баланс»

У розділі «Заголовок» аудиторського висновку підкреслюється, що аудиторська перевірка проводилась незалежним аудитором, вказуються прізвище, ім'я та по батькові аудитора, назва аудиторської фірми. Зазначають повну назву підприємства, яке перевіряється, і час перевірки. Термін "незалежний аудитор" використовується для того, щоб провести відмінності між аудиторським висновком і звітами, які можуть бути надані іншими особами, наприклад, працівниками підприємства.

У розділі «Адресат» наводиться назва адресата, кому призначений висновок (у відповідності до обставин завдання). Аудиторський висновок повинен бути адресованим відповідним чином, як цього вимагають умови

угоди або національні правила. Як правило, аудиторський висновок призначається або акціонерам або раді директорів або Комітету з цінних паперів.

У розділі «Вступ» міститься інформація про форму фінансової звітності №1 «Баланс» та дату її підготовки. Також зазначається, що відповідальність за правильність підготовки даної фінансової звітності покладається на керівника підприємства та вказують про відповідальність аудитора за аудиторський висновок, який обґрунтовується результатами проведеної перевірки.

Розділ «Масштаб» перевірки дає впевненість його користувачам у тому, що аудиторську перевірку здійснено відповідно до вимог законодавства та норм, які регулюють аудиторську практику та ведення бухгалтерського фінансового обліку. У цьому розділі зазначається, що перевірка була спланована і підготовлена з достатнім рівнем впевненості в тому, що у бухгалтерському балансі немає суттєвих помилок.

Аудитор дає оцінку помилок у системах обліку та внутрішнього контролю підприємства та їхнього впливу на Баланс. Даючи оцінку суттєвості помилок, аудитор керується МСА 320 «Суттєвість в аудиті».

Потім вказується, що аудитор використовував спосіб вибіркової перевірки інформації і брав до уваги тільки суттєві помилки. Тут же зазначаються принципи бухгалтерського обліку, які використовувалися на підприємстві під час перевірки. Завершує цей розділ положення про те, що в ході перевірки була створена адекватна основа для прийняття висновку формою фінансової звітності №1 «Баланс».

У розділі «Висновок» аудитора про перевірену дану фінансову звітність аудитор повинен чітко і однозначно відобразити думку з приводу того, що форма фінансової звітності №1 «Баланс» повно і достовірно у всіх суттєвих аспектах подає інформацію про фінансовий стан і результати діяльності підприємства-клієнта згідно з нормативними вимогами щодо організації бухгалтерського обліку і звітності в Україні.

У розділі Дата аудиторського висновку аудитор ставить дату на день завершення аудиторської перевірки, а саме в той день, коли керівництво підприємства підписує акт приймання-передачі виконаних аудитором робіт. Дата інформує користувачів про те, що аудитор врахував вплив на фінансову звітність і на аудиторський висновок подій та операцій, що стали відомі йому і які відбулися до вказаної дати. Дата в аудиторському висновку проставляється або перед вступною частиною аудиторського висновку, або біля підпису аудитора.

У розділі «Підпис» аудиторського висновку ставиться підпис директора аудиторської фірми або уповноваженої на це особи, яка має відповідну серію сертифіката аудитора України на вид проведеного аудиту.

В розділі «Адреса» аудиторської фірми вказується адреса дійсного місцезнаходження аудиторської фірми та номер свідоцтва про включення до Реєстру суб'єктів аудиторської діяльності в Україні. Ця інформація може розміщуватися як наприкінці аудиторського висновку, після підпису аудитора, так і в матриці бланку аудиторської фірми.

Аудитор повинен попередити керівництво підприємства, на якому проведена аудиторська перевірка, про його відповідальність за несвоєчасне подання аудиторського висновку податковим органам у випадку проведення обов'язкового аудиту.

Отже, аудиторський висновок є регламентованим документом і його структура визначається МСА 700 і Вимогами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.

Практика аудиторської діяльності в Україні показує доцільність оформлення суб'єктами аудиторської діяльності висновку на титульному аркуші з назвою аудиторської фірми (чи ПІБ аудитора – приватного підприємця) та їхніми реквізитами, номер свідоцтва про включення в Реєстр суб'єктів аудиторської діяльності, затверджене протоколом засідання АПУ, дата, термін дії.

Висновок аудитора повинен адресуватися відповідно до обставин завдання (акціонерам, раді директорів, кредиторам та т..). Виходячи з цього, доцільно ще в договорі на аудит визначити адресата аудиторського висновку.

Національні закони та нормативні акти України (Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів, розпорядження відомств та ін.) вказують, кому повинен адресуватись аудиторський висновок щодо фінансових звітів загального призначення в даній країні.

В аудиторському висновку вказується дійсна адреса аудитора (аудиторської фірми). Цю інформацію можна розмістити як наприкінці аудиторського висновку, після підпису аудитора, так і в матриці бланку аудиторської фірми.

В аудиторському висновку розмежовується відповідальність управлінського персоналу та аудитора шляхом подання в окремому параграфі інформації про відповідальність управлінського персоналу.

Зокрема зазначається, що відповідальність за підготовку та достовірне відображення інформації в формі фінансової звітності №1 «Баланс» відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності покладається на керівництво суб'єкта господарювання.

В окремому параграфі аудиторського висновку вказується, що відповідальністю аудитора є висловлення думки щодо форми фінансової звітності №1 «Баланс» на основі результатів аудиторської перевірки.

В аудиторському висновку необхідно вказати, що аудит проводився відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, пояснити, що ці стандарти потребують від аудитора дотримання етичних вимог та відповідного планування і виконання аудиту для отримання достатньої впевненості, що форма фінансової звітності №1 «Баланс» не містить суттєвих викривлень.

У висновку аудитор описує виконання аудиторських процедур, порядок їхнього вибору, судження аудитора щодо отримання відповідних аудиторських

доказів, чи є вони достатніми та відповідними для висловлення аудиторської думки.

Аудитор висловлює свою думку щодо ефективності внутрішнього контролю, включає оцінку відповідності використаної облікової політики, коректності облікових оцінок управлінського персоналу та детального представлення фінансової інформації.

У параграфі, в якому висловлюється думка аудитора щодо форми фінансової звітності №1 «Баланс», вказується концептуальна основа її складання – Міжнародні стандарти фінансової звітності МСФЗ), національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, (П(С)БО) тощо.

Окремі законодавчі чи нормативні акти державних регуляторних органів можуть вимагати від аудитора або дозволяти йому детально описувати питання, що надають додаткове пояснення стосовно відповідальності аудитора під час аудиторської перевірки форми фінансової звітності №1 «Баланс» або стосовно аудиторського висновку. Аудитор може мати додаткові обов'язки щодо висловлення думки про форму фінансової звітності №1 «Баланс», або додаткові завдання щодо деяких питань та виконання додаткових процедур.

В Україні державні регулюючі органи – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДК ЦПФР), Національний банк України (НБУ), Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (ДК РРФП) встановлюють спеціальні вимоги щодо обов'язків аудитора стосовно конкретних додаткових питань під час надання висновку.

Аудиторський висновок від імені аудиторської фірми підписує її керівник або керівник і аудитор, який проводив аудит, оскільки відповідальність за проведений аудит згідно ст.19 Закону України «Про аудиторську діяльність» несе аудиторська фірма.

Аудиторський висновок подається в письмовому вигляді (це стосується як документальної копії, так і копії в електронному форматі). Усні та інші форми висловлення висновку можуть бути неправильно розтлумачені без підтвердження письмовим висновком.

Аудиторська фірма повинна надати господарюючому суб'єкту не менше двох перших примірників аудиторського висновку.

При підготовці аудиторського висновку аудиторам рекомендується дотримуватись ряду вимог. Аудиторський висновок складається українською мовою, вартісні показники виражаються у валюті України, виправлення у змісті висновку не допускаються.

У загальному вигляді вимоги, які пред'являються до змісту аудиторських підсумкових документів (аудиторського висновку та звіту) наступні [94]:

- необхідно починати з відомих фактів і заданих обставин, поступово переходити до нової для клієнта інформації;
- звітні матеріали повинні відповідати умовам договору і техніці проведення аудиту;
- дотримання конфіденційності аудиторського звіту та аналітичної частини висновку;
- логічність, стислість, зрозумілість, лаконічність, тактовність записів;
- чіткість тексту, достовірність та однозначність висловлених суджень;
- грамотність і культура оформлення документів;
- всі письмові матеріали, надані клієнту, повинні бути високої якості незалежно від часу надання;
- у вступі приділяється увага структурі і змісту звіту, потім дається його коротке викладення, що допоможе клієнту отримати загальне уявлення про звітні матеріали;
- якщо звіт має розміри, які складні для сприйняття у зв'язку з їх об'ємністю, необхідно виділяти розділи і підрозділи;
- правильне встановлення параметрів сторінок і тексту, високоякісний папір, тверда палітурка і приваблива обкладинка не тільки підкреслять солідність і престиж аудитора, але і зможуть закласти основу для подальших контактів.

До аудиторського висновку додається бухгалтерська звітність господарюючого суб'єкта, яка підлягала аудиту (зокрема форма фінансової звітності №1 «Баланс»). З метою ідентифікації така звітність повинна бути

помічена підписом аудитора або спеціальним штампом аудиторської фірми. Кожен примірник висновку разом з доданою до нього бухгалтерською звітністю є єдиним цілим і повинен бути зброшурований.

Додатки до аудиторського висновку можуть бути представлені у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати змістовний заголовок, який розміщують нижче від слова «Таблиця». Слово «Таблиця» і заголовок пишуть з великої літери. Підкреслювати заголовок не рекомендується.

Якщо аудит призначений через аудиторську організацію, аудиторський висновок розглядається попередньо керівництвом цієї організації. При цьому перевіряють правильність застосування методичних прийомів аудиторського дослідження, формування і обґрунтування доказами результатів, стилю написання та оформлення акта аудитора. Аналогічно перевіряють акт про неможливість проведення аудиту. Якщо висновок не відповідає вимогам, зазначеним в МСА 700 «Аудиторський висновок про аудиторську звітність», то його повертають аудитору на доопрацювання. Висновок аудитора без зауважень аудиторської організації з написом «Розглянуто, головний аудитор, підпис, дата, завірені печаткою» направляють підприємству-замовнику.

Аудитор повинен проставляти дату аудиторського висновку на день завершення перевірки. Дата на аудиторському висновку проставляється в той самий день, коли керівництво підприємства підписує акт його прийому-передачі. Дату в аудиторському висновку проставляють або перед вступною частиною аудиторського висновку, або біля підпису аудитора.

В аудиторському висновку повинна бути проставлена дата його підписання, після якої до висновку не може бути внесено жодної зміни, не обговореної з економічним суб'єктом. Аудиторська фірма зобов'язана підписати аудиторський висновок не раніше дати підготовки фінансової (бухгалтерської) звітності, тобто дати закінчення робіт по складанню цієї звітності економічним суб'єктом.

Згідно МСА 700 аудиторська фірма повинна оцінити невизначені обставини економічного суб'єкта, тобто потенційні майбутні його зобов'язання

на неточну відому суму, що являється результатом попередньої діяльності суб'єкта господарювання та суттєво змінює його фінансове становище у порівнянні з тим, яке відображене в підтверджуючій фінансовій звітності.

Для аудитора найбільше значення мають наступні невизначені зобов'язання:

- незакінчені судові процеси (з приводу порушень патентного права, в зв'язку із відповідальністю за якість продукції, що випускається);
- протиріччя з податковими органами з приводу податків;
- гарантії якості продукції;
- невикористані суми акредитивів;
- гарантії по зобов'язанням перед третіми особами.

Перевірка невизначених зобов'язань повинна проводитися вже на перших етапах аудиту. Тестування цих зобов'язань в кінці перевірки являє собою скоріше огляд, ніж початкове вивчення. Для виявлення наступних подій застосовують наступні процедури, наприклад:

- опитування керівництва перевіряє мого суб'єкта про наявність невизначених зобов'язань;
- огляд звітів податкових органів відносно сплати податків;
- аналіз затрат на оплату юридичних послуг, тобто огляд рахунків і звітів юрисконсультів, де можуть згадуватися невизначені зобов'язання, особливо судові процеси;
- отримання підтвердження від юриста, який представляє інтереси клієнта в ході судових процесів, протиріч із податковими інспекторами та інших конфліктів з третіми особами з приводу невизначених зобов'язань;
- огляд інших робочих документів, що можуть мати інформацію о потенційних зобов'язаннях (наприклад, підтвердження із банку може відбивати суму дисконтованих векселів або гарантії по позикам);
- отримання інформації про акредитиви, які діяли на дату складання балансу, і підтвердження про їх використану та невикористану частини.

Події після дати балансу стосуються відображення у фінансових звітах сприятливих і несприятливих подій, що відбуваються між датою фінансових звітів (за Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 10 «Події після дати балансу» «датою балансу») та датою затвердження фінансових звітів до публікації.

Аудиторів необхідно проаналізувати і оцінити подальші події за наступними напрямками:

- від дати фінансової звітності до дати аудиторського висновку;
- від дати аудиторського висновку до дати опублікування фінансових звітів;
- після опублікування фінансових звітів.

Подальші події можуть надати інформацію про ситуації на дату фінансових звітів, що можуть потребувати коригувань, або про ситуації, що виникли після дати складання фінансової звітності, які можуть потребувати розкриття.

За наслідками подій, що потребують коригування, підприємство зобов'язане внести зміни до окремих статей балансу чи інших звітних форм. Події, що потребують розкриття, не повинні бути відображені в основних формах річної фінансової звітності. З метою забезпечення користувачів звітності повною і достовірною інформацією, як правило, ці події мають бути розкриті в Примітках до річної фінансової звітності.

Згідно розділу «Події, що відбуваються до дати аудиторського висновку» аудитор повинен здійснити процедури, розроблені для одержання достатніх відповідних аудиторських доказів того, що всі події, які відбувалися до дати аудиторського висновку і які можуть потребувати коригування або розкриття інформації у фінансових звітах, були виявлені. Такі процедури потрібно здійснювати якнайближче до дати аудиторського висновку. МСА 560 рекомендує наступні аудиторські процедури для виявлення невизначених зобов'язань, які відбуваються до дати аудиторського висновку:

- 1) огляд процедур, започаткованих управлінським персоналом для забезпечення визначення подальших подій;

2) ознайомлення з протоколами зборів акціонерів, засідань Ради директорів і інших виконавчих органів, проведених після дати фінансових звітів;

3) запити щодо проблем, які були обговорені на зборах, але протоколи яких ще не готові;

4) ознайомлення з останніми наявними проміжними фінансовими звітами суб'єкта з бюджетом, прогнозами руху грошових коштів та іншими відповідними звітами управлінського персоналу;

5) запити юристам щодо судових справ та позовів;

б) запити управлінському персоналові щодо того, чи відбувалися подальші події, які могли б вплинути на фінансові звіти, наприклад:

а) поточний стан статей, відображених в обліку на основі попередніх або неостаточних даних;

б) чи приймалися нові зобов'язання, чи здійснювалися нові позики, чи укладалися договори про зобов'язання, запозичення або гарантії;

в) чи здійснювався продаж активів;

г) чи відбувається випуск нових акцій або облігацій, злиття або ліквідація;

д) чи були випадки конфіскації державою активів або їх знищення, наприклад, у результаті пожежі чи повені;

є) чи відбулися будь-які зміни у сферах ризику або в додаткових передбачених обставинах;

е) чи були здійснені або розглядається здійснення будь-яких незвичайних бухгалтерських коригувань.

Якщо аудиторську перевірку компонента (підрозділу, філії, дочірнього підприємства) проводить інший аудитор, то головний аудитор повинен розглянути процедури, які здійснювалися іншим аудитором стосовно подій, що відбулися після закінчення періоду. Йому також необхідно проінформувати іншого аудитора про заплановану дату аудиторського висновку.

Якщо аудиторіві стає відомо про події, що суттєво впливають на фінансові звіти, йому слід розглянути, чи були такі події відображені в обліку

належним чином і чи відповідно розкрита інформація про них у фінансових звітах.

Всі виявлені наступні події можна віднести до одного з двох типів:

I. Події, що потребують уточнення сум у формі фінансової звітності №1 «Баланс» та відповідного розкриття (пояснень).

II. Події, що не вносять змін у форму фінансової звітності №1 «Баланс», але потребують розкриття.

Події II типу бувають настільки суттєвими, що можуть вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Проблема полягає в тому, що, наприклад, при випуску акцій, коли інформація про це дійде до користувачів, виплати дивідендів по акціях або їх подрібнення може вже завершитися. Підтвердження аудитором фінансових даних таким чином, що цього не відбувалося, розглядається як введення в оману.

Якщо управлінський персонал не вживає необхідних заходів щодо інформування всіх сторін, які одержали раніше опубліковані фінансові звіти й аудиторський висновок щодо них, про ситуацію, що склалася, і не переглядає фінансових звітів, хоча аудитор вважає за необхідне переглянути їх, аудитор повинен повідомити найвищому управлінському персоналу суб'єкта господарювання про заходи, які буде вжито ним, для запобігання посилення на аудиторський висновок. Такі заходи залежатимуть від юридичних прав та обов'язків аудитора та рекомендацій адвоката аудитора.

Всі дії аудиторської фірми по відношенню до подій і фактів, що відбулися як до дати підписання аудиторського висновку, так і після цієї дати, та всі рішення аудиторської фірми за такими подіями і фактами повинні бути в обов'язковому порядку відображені у робочій документації аудитора.

В кожного користувача різні економічні інтереси, тому всі вони зацікавлені мати найбільш достовірну інформацію про реальний стан суб'єкта господарювання.

Підприємства, наприклад, найбільше цікавить оцінка ефективності господарських операцій; власників і акціонерів – прибутковість вкладених

ними капіталів і рівень ризику їх можливої втрати; кредиторів – можливість своєчасного погашення заборгованості; інвесторів – наскільки ефективно працюють вкладені ними господарські засоби; державні органи – як суб'єкти підприємницької діяльності виконують свої зобов'язання перед державою.

За результатами аудиторської перевірки фінансово-господарської діяльності підприємства власник-замовник аудиту приймає управлінські рішення щодо ліквідації негативних явищ, які проявилися в порушеннях технологічної дисципліни у виробничому процесі, недотримання законодавства і нормативних актів у розрахункових і трудових відносинах. Крім того, ці управлінські дії спрямовані на здійснення профілактичних заходів для забезпечення збереження активів, власного капіталу та їх раціонального використання.

Результати аудиторської перевірки, як правило, попередньо обговорюються у трудовому колективі.

Організаційно-розпорядчими документами, що видаються за результатами аудиту є накази і розпорядження.

Наказ або розпорядження підписує власник-замовник аудиту після ретельного вивчення аудиторського звіту і аудиторського висновку, пояснення осіб, відповідальних за фінансово-господарську діяльність підприємства та матеріально відповідальних осіб, у яких виявлені нестачі цінностей.

Матеріальні збитки, завдані працівниками підприємства і виявлені в процесі аудиторської перевірки, повинні бути відшкодовані відповідно до встановленої матеріальної відповідальності.

Отже, аудит фінансової звітності підприємства сприяє виявленню та запобіганню банкрутства, визначенню перспектив розвитку виробництва в умовах жорсткої конкурентної боротьби. Основною передумовою аудиту є, взаємна зацікавленість підприємства в особі його власників, держави – в особі податкової адміністрації, самого аудитора – в забезпеченні реальності та достовірності обліку і звітності.

3.3. Аналіз статей балансу підприємства та використання результатів аналізу в аудиті

Надаючи аудиторські послуги, аудитори повинні спиратися на широкий спектр прийомів і методів економічного аналізу. Під аналізом в економічній літературі розуміють оцінку облікової та іншої інформації за допомогою вивчення існуючих зв'язків і взаємозв'язків між показниками.

Метою економічного аналізу в аудиті є визначення суті і змісту ділової активності клієнта, оцінка фінансово-господарських перспектив його функціонування в майбутньому.

Аудитор знайомиться зі змістом діяльності клієнта і його взаємовідносинами з партнерами, аналізує застосування в аудиті облікових і звітних даних нинішнього року та перевірену інформацію минулих років. Оцінка фінансово-господарських перспектив замовником інколи виявляє деякі фінансові труднощі, які можуть виникнути під час проведення аудиту підприємства, зокрема, якщо коефіцієнт відношення довгострокового боргу до власного капіталу вищий, ніж звичайний, а коефіцієнт прибутку на загальну суму активів нижчий середнього, то це свідчить про високий ризик фінансової нестабільності в замовника-підприємства.

Складовою частиною аудиту фінансової звітності є аналіз фінансового стану, у процесі якого слід дати оцінку фінансової стійкості й платоспроможності, зокрема розрахувати коефіцієнти і показники ліквідності й фінансової активності.

Зміст і основна ціль фінансового аналізу, який застосовується аудиторами – це оцінка фінансового стану і виявлення можливостей підвищення ефективності діяльності підприємства.

Застосовуються два види фінансового аналізу: внутрішній і зовнішній. Внутрішній аналіз проводиться працівниками підприємства. Зовнішній аналіз здійснюється аналітиками, які є сторонніми особами для підприємства, у тому числі аудиторами.

Аналіз фінансового стану підприємства має на меті декілька цілей:

- визначення фінансового стану;
- виявлення змін фінансового стану в просторовому та часовому розрізі;
- виявлення основних факторів, що викликають зміни у фінансовому стані;
- прогноз основних тенденцій фінансового стану підприємства.

Ці цілі досягаються за допомогою аналітичних методів і прийомів.

Існують кілька класифікацій методів фінансового аналізу. Практика фінансового аналізу виробила основні правила читання (методику аналізу) фінансових звітів. Серед них можна виділити основні:

Горизонтальний аналіз (часовий) – порівняння кожної статті звітності з попереднім періодом.

Вертикальний (структурний) – визначення структури підсумкових фінансових показників, з виявленням впливу кожної статті звітності на результат в цілому.

Трендовий аналіз – порівняння кожної статті звітності з рядом попередніх періодів і визначення тренда, тобто основної тенденції динаміки показника. За допомогою тренда ведеться перспективний (прогнозний) аналіз.

Аналіз відношень показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими статтями звіту чи статтями різних форм звітності за окремими показниками, визначення взаємозв'язку показників.

Порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведеної звітності за окремими показниками підприємства, підрозділів, міжгосподарський аналіз показників даного підприємства у порівнянні з показниками конкурентів, середньо галузевими і середніми господарськими даними і т. ін.

Аналіз фінансового стану підприємства розпочинають оцінкою структури майна, яке знаходиться в розпорядженні підприємства або контролюється ним, та джерел його утворення, а також причин їх зміни. Особлива увага при цьому приділяється вивченню причин, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства.

Аналіз стану майна підприємства починають з оцінки зміни його складу та структури за звітний період. Результати аналізу узагальнюють в таблиці, за даними балансу ТОВ Комбінат «Будіндустрія», в якій зазначають складові майна та їх структуру як у абсолютних, так і у відносних величинах.

Для оцінки якісних зрушень у майновому стані підприємства використовують порівняльний аналітичний баланс. Для того, щоб отримати горизонтальний і вертикальний порівняльний аналітичний баланс, деякі статті вихідного балансу об'єднують у укрупнені статті і доповнюють показниками структурної динаміки вкладень (активів) і джерел коштів (пасивів) підприємства за звітний період. Для оцінки майнового та фінансового стану ТОВ Комбінат «Будіндустрія» складено горизонтальний і вертикальний порівняльний аналітичний баланс (табл.3.3, 3.4).

Таблиця 3.3

Вертикальний аналіз форми №1 «Баланс»
ТОВ Комбінат «Будіндустрія» за 2016 рік

Стаття балансу	На початок звітного періоду (тис. грн.)	Питома вага, %	На кінець звітного періоду (тис. грн.)	Питома вага, %	Абсол. відхилення частки
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Незавершені капітальні інвестиції	41,5	0,22	41,5	0,20	-0,02
Основні засоби:	12070,6	63,49	12486,8	59,11	-4,37
Усього за розділом I	12112,1	63,7	12528,3	58,61	-4,39
II. Оборотні активи					
Запаси	5272,5	27,73	7056,8	33,41	-5,68
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	201,4	1,06	618,2	2,93	1,87
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	864,7	4,55	60	0,28	-4,26
з бюджетом	14,6	0,08	28,2	0,13	-0,06
із внутрішніх розрахунків	242,8	1,28	407,1	1,93	-0,65
Інша поточна дебіторська заборгованість	236	1,24	225	1,07	0,18
Гроші та їх еквіваленти:	19	0,10	148,4	0,70	-0,60
Готівка	1,1	0,01	0,6	0,003	-0,003
Рахунки в банках	17,9	0,09	147,8	0,7	0,61

Продовження табл. 3.3					
1	2	3	4	5	6
Інші оборотні активи	49,9	0,26	51,4	0,24	-0,02
Усього за розділом II	6900,9	36,30	8595,1	40,69	4,39
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття					
Баланс	19013	100	21123,4	100,00	X
Стаття балансу	На початок звітнього періоду	Питома вага, %	На кінець звітнього періоду	Питома вага, %	Питома вага %
I. Власний капітал					
Додатковий капітал	3923,8	20,64	4380,6	20,74	0,10
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-2937,3	-15,45	-1140,4	-5,40	10,05
Усього за розділом I	986,5	5,19	3240,2	15,34	10,15
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення		-	-	-	-
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
за товари, роботи, послуги	539,8	2,84	1860	8,81	5,97
за розрахунками з бюджетом	214,4	1,13	157,4	0,75	-0,38
за розрахунками зі страхування	215,9	1,14	142,4	0,67	-0,46
за розрахунками з оплати праці	514,4	2,71	684,6	3,24	0,54
за одержаними авансами	264,3	1,39	292,6	1,39	0,00
із внутрішніх розрахунків	16174,8	85,07	13664,6	64,69	-20,38
Поточні забезпечення	0	0	972	4,6	4,6
Інші поточні зобов'язання	102,9	0,54	109,6	0,52	-0,02
Усього за розділом III	18026,5	94,81	17883,2	84,66	-10,15
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття		-	-	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду		-	-	-	-
Баланс	19013	100	21123,4	100	X

Таблиця 3.4

Горизонтальний аналіз Балансу ТОВ Комбінат «Будіндустрія» за 2016 рік

Стаття балансу	На початок звітнього періоду (тис.грн.)	На кінець звітнього періоду (тис.грн.)	Абсол. відх.	Відносне відхилення %
I. Необоротні активи				
Незавершені капітальні інвестиції	41,5	41,5	0,00	0,00
Основні засоби:	12070,6	12486,8	416,20	3,45
Усього за розділом I	12112,1	12528,3	416,20	3,45

Продовження табл. 3.4				
1	2	3	4	5
II. Оборотні активи				
Запаси	5272,5	7056,8	1784,30	33,84
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	201,4	618,2	416,80	206,95
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	864,7	60	-804,7	-93,06
з бюджетом	14,6	28,2	13,60	93,15
із внутрішніх розрахунків	242,8	407,1	164,30	67,67
Інша поточна дебіторська заборгованість	236	225	-11,00	-4,66
Гроші та їх еквіваленти	19	148,4	129,40	681,05
Готівка	1,1	0,6	-0,50	-45,45
Рахунки в банках	17,9	147,8	129,90	725,70
Інші оборотні активи	49,9	51,4	1,50	3,01
Усього за розділом II	6900,9	8595,1	1694,20	24,55
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття				
Баланс	19013	21123,4	2110,40	11,10
Стаття балансу	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Абсол. відх.	Відносне відхилення %
I. Власний капітал				
Додатковий капітал	3923,8	4380,6	456,80	11,64
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-2937,3	-1140,4	1796,90	-61,18
Усього за розділом I	986,5	3240,2	2253,7	228,45
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
за товари, роботи, послуги	539,8	1860	1320,20	244,57
за розрахунками з бюджетом	214,4	157,4	-57,00	-26,59
за розрахунками зі страхування	215,9	142,4	-73,50	-34,04
за розрахунками з оплати праці	514,4	684,6	170,20	33,09
за одержаними авансами	264,3	292,6	28,30	10,71
із внутрішніх розрахунків	16174,8	13664,6	-2510,20	-15,52
Поточні забезпечення	0	972	972,00	0
Інші поточні зобов'язання	102,9	109,6	6,70	6,51
Усього за розділом III	18026,5	17883,2	-143,3	-0,79
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття				
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду				
Баланс	19013	21123,4	2110,40	11,10

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновки практичного характеру:

Загальна сума активів збільшилася на 2110,40 тис. грн. або більш, ніж на 11,10 %. Це збільшення відбулось переважно за рахунок значного зростання оборотних активів. Абсолютна величина збільшення у оборотних активах склала 1694,20 тис. грн., тобто на 24,55% більше. У той же час, збільшилася сума основних засобів підприємства – на 416,20 тис.грн., або 3,45%.

Частка оборотних активів у балансі підприємства є не значною: на початок року вона складала більше 36,30%. Протягом аналізованого року відбулося збільшення цієї частки до 40,69%, що на 4,39% більше у порівнянні з 2015 роком.

Що стосується структури оборотних активів, то можна зазначити, що вона дещо покращилася. Запаси збільшилися за рік на 1784,30 тис. грн, також збільшилася величина грошових коштів (на 129,40 тис. грн.). Це свідчить про збільшення обороту підприємства і позитивні тенденції у його роботі.

При аналізі пасивів підприємства слід зазначити, що зменшилися поточні зобов'язання підприємства на 143,3 тис. грн. (0,79%). Здебільшого це відбулося внаслідок значного зменшення зобов'язань перед бюджетом (на 57 тис. грн.), зі страхування (на 73,5 тис. грн.) та внутрішніх розрахунків (-2510,2 тис. грн.).

Таким чином, підприємство зменшило свою поточну заборгованість.

Власний капітал підприємства знаходиться на рівні 5,19% – на початок року і 15,34 % – на кінець року від загальної суми пасивів, що говорить про збільшення платоспроможності підприємства, зростання показників ліквідності і фінансової стійкості й зменшення рівня ризику підприємства стати банкрутом.

Довгострокові зобов'язання у підприємства відсутні. Проте негативним явищем була наявність досить відчутної частки поточних заборгованостей, які у структурі пасивів займали 94,81% на початок звітної періоду, але значно зменшилися протягом періоду на 10,15% та в кінці періоду знизилися до 84,66%.

Аналіз балансу підприємства свідчить, що підприємство протягом аналізованого року суттєво примножило розмір свого власного капіталу, отже основними висновками, зробленими при горизонтально-вертикальному аналізі балансу підприємства є наступні:

- структура статей балансу демонструє тенденцію до зростання частки оборотних активів і незначного зростання частки основних засобів;
- у той же час, закріпилася позитивна тенденція до зменшення частки поточної заборгованості і зростання власного капіталу;
- для ще більшого поліпшення стану підприємству слід вдатися до аналізу структури видатків, налагодити стабільні зв'язки з партнерами, а також посилити контроль за витратами, запобігаючи нецільового витрачання ресурсів.
- підприємству необхідно поліпшити структуру оборотних коштів, більш продуктивно використовувати нове обладнання, збільшити обсяг продукції та виробничих запасів, що виготовляються.

Таким чином, аналіз балансу підприємства у горизонтальному і вертикальному розрізі показав, що підприємство за звітний період суттєво покращило свій стан, що позначається на рівні показників фінансової стійкості та ліквідності. Зокрема, спостерігається незначна частка поточних зобов'язань і подальше збільшення частки оборотних активів у сумі балансу.

Задля більш детальнішого та повнішого аналізу фінансово-майнового стану підприємства потрібно також оцінити стан основних засобів за допомогою показників оцінки майнового стану підприємства.

Обчислимо коефіцієнт зносу основних засобів, який показує рівень фізичного і морального зносу основних засобів:

$$\text{Кзн.} = \text{Знос} : \text{Первісна вартість основних засобів} \quad (3.1)$$

$$\text{Кзн. 2015р.} = 8161,6 / 20232,2 = 0,4$$

$$\text{Кзн. 2016р.} = 8974,7 / 21461,5 = 0,42$$

Отже, в досліджуваному підприємстві коефіцієнт зносу є ще допустимим, хоча підприємству необхідно здійснювати політику щодо оновлення основних

засобів, оскільки нормативне значення даного коефіцієнта 0,5, тобто основні засоби підприємства є практично наполовину зношеними.

Обчислимо коефіцієнт оновлення основних засобів, який також показує рівень фізичного і морального зносу основних засобів:

$$\text{Ко.} = \underline{\text{Збільшення первісної вартості засобів за звітний період}} \quad (3.2)$$

Первісна вартість основних засобів:

$$\text{К о. 2015р.} = (20232,2 - 29608) / 20232,2 = -0,46$$

$$\text{К о. 2016р.} = (21461,5 - 20232,2) / 21461,5 = 0,06$$

З даного розрахунку бачимо, що в Комбінаті «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд» негативна ситуація з оновленням основних засобів, хоча є позитивна тенденція, оскільки на кінець 2016 року даний показник збільшився, хоча є досить низьким.

Обчислимо показник частки оборотних виробничих коштів за 2015-2016 роки, котрий відображає частку мобільних виробничих засобів у валюті балансу:

$$\text{Човк} = \text{Оборотні активи} : \text{Загальна сума активів} \quad (3.3)$$

$$\text{Човк 2015р.} = 6900,9 / 19013 = 0,36$$

$$\text{Човк 2016р.} = 8595,1 / 21123,4 = 0,41$$

Нормативним значенням є 0,1 і вище. Високе значення говорить про фінансову стійкість підприємства і здатність проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування компанії. І навпаки, значення нижче нормативного свідчить про значну фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів. В умовах погіршення ринкової ситуації підприємство в такому випадку, не зможе продовжити свою діяльність. Негативне значення показника говорить про те, що весь власний капітал і довгострокові джерела спрямовані на фінансування необоротних активів і в компанії немає довгострокових коштів для формування власного оборотного капіталу. В Комбінаті «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд» даний показник є досить високим, що свідчить про фінансову стійкість підприємства, при чому у 2016 році він збільшився до 0,41.

Обчислимо коефіцієнт мобільності активів за 2015-2016 роки, який відображає кількість обігових коштів, що припадає на одиницю не обігових:

$$\mathbf{K_{моб} = Мобільні активи : Немобільні активи} \quad \mathbf{(3.4)}$$

$$K_{моб} 2015р. = 6900,9 / 12112,1 = 0,57$$

$$K_{моб} 2016р. = 8595,1 / 12528,3 = 0,69$$

Нормативного значення для цього показника немає. Звичайно, в промисловому виробництві значення показника буде низьким, як і мобільність активів. У торговельній сфері цей показник буде високим. Тому для визначення становища компанії слід порівняти значення показника з конкурентами.

Прибуток підприємства відображає результат господарської діяльності підприємства без врахування ресурсів та активів, які використовувалися ним, саме тому його потрібно доповнювати показником рентабельності.

Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції [38, с. 99].

Обчислимо показник рентабельності капіталу (активів) за чистим прибутком за 2015-2016 роки, котрий відображає скільки припадає чистого прибутку на одиницю інвестованих в активи коштів:

$$\mathbf{P_a. = Чистий прибуток : Середній обсяг активів} \quad \mathbf{(3.5)}$$

$$P_a. 2015р. = 459,6 / ((26541,4 + 19013) / 2) = 0,02$$

$$P_a. 2016р. = 1796,9 / ((19013 + 21123,4) / 2) = 0,09$$

Зазначимо, що не існує єдиного нормативного значення показника. Необхідно аналізувати його в динаміці, тобто зіставляючи значення різних років за період дослідження. Крім цього, варто порівняти значення показника зі значеннями прямих конкурентів (які мають однаковий розмір суми активів або доходу). Чим вищий показник, тим більш ефективним є весь процес управління, адже показник рентабельності активів формується під впливом всієї діяльності компанії. В нашому випадку підприємство має позитивну тенденцію.

Обчислимо показник рентабельності власного капіталу за 2015- 2016 роки, який вказує на те, яка кількість чистого прибутку припадає на одиницю власного капіталу:

Р в. к.= Чистий прибуток : Середня величина власного капіталу (3.6)

$$Р \text{ в. к. } 2015 \text{ р.} = 459,6 / ((7606,8 + 986,5) / 2) = 0,11$$

$$Р \text{ в. к. } 2016 \text{ р.} = 1796,9 / ((986,5 + 3240,2) / 2) = 0,85$$

Більш високі коефіцієнти кращі, тому що вони демонструють відносно збільшення чистого прибутку, що генерується на ту ж суму капіталу. Тенденція стабільного зростання коефіцієнта рентабельності власного капіталу означає підвищення здатності компанії генерувати прибуток власникам. Проте зниження власного капіталу (яке може бути викликаним, наприклад, викупом акцій) призводить до збільшення коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Високий рівень боргу також викликає збільшення показника, адже це означає, що підприємство використовує кредитний капітал замість власного як джерело фінансування.

Обчислимо показник рентабельності реалізованої продукції за чистим прибутком за 2015-2016 роки, котрий відображає, яка кількість чистого прибутку припадає на одиницю виручки:

Р р. п. = Чистий прибуток : Обсяг реалізації (3.7)

$$Р \text{ р. п. } 2015 \text{ р.} = 459,6 / 28779,1 = 0,016$$

$$Р \text{ р. п. } 2016 \text{ р.} = 1796,9 / 41883,5 = 0,043$$

В зарубіжних країнах для аналізу рентабельності підприємства використовують також і такі, не менш важливі, показники:

- коефіцієнт прибутковості – він відображає, котрий чистий прибуток з однієї гривні продажу отримало господарство та обчислюється за формулою:

Коефіцієнт прибутковості = Чистий прибуток: Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (3.8)

$$К \text{ пр. } 2015 \text{ р.} = 459,6 / 15622,5 = 0,029$$

$$К \text{ пр. } 2016 \text{ р.} = 1796,9 / 19414,2 = 0,093$$

Отже, для Комбінату «Будіндустрія» коефіцієнт прибутковості протягом 2015–2016 років поступово змінювався: в 2015 році – 0,029, в 2016 році – 0,093. Це говорить про те, що після вирахування з прибутку всіх витрат залишається у 2015 році – 2,9 грн., у 2016 році – 9,3 грн., прибутку за одну гривню від продажу товарів.

- коефіцієнт оборотності активів – коефіцієнт, котрий визначається шляхом відношення чистої реалізації до середньорічної вартості активів.

$$K_{об. а. 2015 р.} = 15622,5 / 22777,2 = 0,67$$

$$K_{об. а. 2016 р.} = 19414,2 / 20068,2 = 0,97$$

З даних розрахунків, бачимо, що коефіцієнт оборотності активів поступово зростає впродовж двох звітних років. Якщо, у 2015 році він становив 0,67, то вже у 2016 році збільшився до 0,97. Це свідчить про більш ефективне використання активів підприємства у 2015 та у 2016 роках.

Одним із значних критеріїв визначення фінансового стану підприємства є аналіз та оцінка його платоспроможності, під котрою розуміється здатність підприємства розраховуватися по своїх довгострокових зобов'язаннях. Тому, платоспроможним можна вважати те підприємство у якого активи переважають зовнішні зобов'язання.

Якщо підприємство спроможне оплачувати свої строкові зобов'язання, то воно є ліквідним. Або ж воно в стані здійснити свої короткострокові зобов'язання, реалізуючи поточні активи. Основне завдання аналізу ліквідності балансу – перевірити синхронність надходження і витрачання фінансових ресурсів, тобто здатність підприємства розраховуватися за зобов'язаннями власним майном у визначені періоди часу.

Аналіз ліквідності балансу підприємства визначається шляхом порівняння статей активу, які згруповані за ліквідністю та знаходяться в порядку спадання ліквідності, зі статтями пасиву, які згруповані згідно з термінами погашення і знаходяться в порядку збільшення строковості зобов'язань [53, с. 181].

Якщо після цього зрівняння активів вистачає, то в такому випадку баланс є ліквідним та підприємство платоспроможне. В протилежному випадку підприємство не є платоспроможним, а баланс, відповідно, являється неліквідним.

До першої групи (А1) входять абсолютно ліквідні активи, такі як готівка і короткострокові фінансові вкладення. До другої групи (А2) належать швидко реалізовані активи: векселі отримані і всі види поточної дебіторської заборгованості. До третьої групи (А3) відносять активи, що повільно реалізуються, до яких належать запаси сировини, матеріалів, готової продукції, незавершеного виробництва товарів, для трансформування яких у готівку потрібен значно більший термін. Четверта група (А4) – це важко реалізовані активи, до яких входять основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові вкладення, незавершене будівництво, довгострокова дебіторська заборгованість, платежі за якою очікуються більш ніж через 12 місяців, відстрочені податкові активи, видатки майбутніх періодів, інші необоротні активи [6].

Також на групи діляться і пасиви підприємства: П1 – зобов'язання, котрі необхідно сплатити протягом поточного місяця – вони є терміновими; П2 – зобов'язання, які потрібно сплатити протягом року – вони є середньостроковими ; П3 – довгострокові зобов'язання (довгострокові кредити банку і позики); П4 – власний капітал підприємства, який завжди знаходиться у власності господарства.

Разом з абсолютними показниками для аналізу ліквідності підприємства обчислюють такі відносні показники: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності і коефіцієнт абсолютної ліквідності. Обчислимо коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) за 2015– 2016 року, який відображає достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року:

$$\mathbf{K \text{ поточ. л.} = \text{Поточні активи} : \text{Поточні зобов'язання} \quad (3.9)}$$

$$K \text{ поточ. л. } 2015 \text{ р.} = 6900,9 / 18026,5 = 0,38$$

$$K \text{ поточ. л. } 2016 \text{ р.} = 8595,1 / 17883,2 = 0,48$$

Обчислимо коефіцієнт швидкої ліквідності за 2015-2016 роки, який відображає скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів:

$$\mathbf{K \text{ шв. л. } = (\text{Поточні активи} - \text{Запаси}) : \text{Поточні зобов'язання} \quad (3.10)}$$

$$K \text{ шв. л. } 2015 \text{ р. } = (6900,9 - 5272,5) / 18026,5 = 0,09$$

$$K \text{ шв. л. } 2016 \text{ р. } = (8595,1 - 7056,8) / 17883,2 = 0,086$$

Обчислимо коефіцієнт абсолютної ліквідності за 2015-2016 роки, який показує готовність підприємства в даний момент ліквідувати короткострокову заборгованість:

$$\mathbf{K \text{ аб. л. } = (\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції}) : \text{Поточні зобов'язання} \quad (3.11)}$$

$$K \text{ аб. л. } 2015 \text{ р. } = 19 / 18026,5 = 0,001$$

$$K \text{ аб. л. } 2016 \text{ р. } = 148,4 / 17883,2 = 0,008$$

Всі ці показники ліквідності потрібні не тільки для керівників підприємства, а й для різних користувачів аналітичної інформації: коефіцієнт абсолютної ліквідності – для постачальників сировини і матеріалів; коефіцієнт швидкої ліквідності – для банків; коефіцієнт поточної ліквідності – для покупців і власників акцій і облігацій підприємства [6, с. 128].

Нормативним вважається значення від 0,1 до 0,2. Більш низький показник вказує на те, що підприємство не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Значення вище нормативного також може вказувати на проблеми в підприємстві і свідчити про неефективну стратегію управління фінансовими ресурсами. Грошові кошти, на відміну від інших активів, не беруть участі у виробничо-збутовому процесі, вони не генерують дохід компанії. Тому занадто високий показник абсолютної ліквідності говорить про те, що значна частина капіталу відволікається на формування непродуктивних активів.

Проаналізувавши дані, можна сказати, що Комбінат «Будіндустрія» є малоліквідним підприємством.

У якості основного коефіцієнта можна використовувати коефіцієнт загальної ліквідності. Інші показники можуть застосовуватись лише для більш глибокого та детальнішого аналізу, задля відображення впливу окремих статей поточних активів підприємства.

Задля оцінки оптимальності співвідношення власного і залученого капіталу можна застосовувати наступні показники:

1. Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) – це коефіцієнт, який відображає частку власного капіталу в загальній сумі капіталу, авансованого в діяльність підприємства:

$$\text{К автономії} = \text{Власний капітал} : \text{Всього джерел коштів} \quad (3.12)$$

$$\text{К автономії 2015 р.} = 986,5 / 19013 = 0,052$$

$$\text{К автономії 2016 р.} = 3240,2 / 21123,4 = 0,15$$

Отже, із проведених нами розрахунків показника фінансової незалежності, бачимо, що Комбінат «Будіндустрія» починаючи з 2015 року є досить не стійким підприємством. Оскільки критичне значення коефіцієнта 0,5, то бачимо, що у 2015 році даний коефіцієнт досягнув лише 0,052. Проте, у 2015 та у 2016 роках він поступово зростає, це є позитивним явищем, тому що чим більше значення, тим стійкішим та стабільнішим є підприємство.

2. Коефіцієнт фінансової залежності – коефіцієнт, котрий відображає рівень фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел:

$$\text{К ф. з.} = \text{Власні джерела коштів} : \text{Залучений капітал} \quad (3.12)$$

$$\text{К ф. з. 2015 р.} = 19013 / 986,5 = 19,27$$

$$\text{К ф. з. 2016 р.} = 21123,4 / 3240,2 = 6,52$$

Даний показник протягом двох звітних періодів поступово зменшується, від 19,27 (в 2015 році) до 6,52 (в 2016 році) це говорить про зростання фінансової залежності підприємства.

3. Коефіцієнт фінансового ризику – показник, який визначається шляхом співвідношення залучених коштів підприємства та власного капіталу:

$$\text{К ф. р.} = \text{Залучені кошти} : \text{Власний капітал} \quad (3.13)$$

$$\text{К ф. р. 2015 р.} = 18026,5 / 986,5 = 18,3$$

К ф. р. 2016 р.=17883,2/3240,2=5,52

У 2015 році коефіцієнт фінансового ризику становив 18,3, що є негативним явищем, оскільки, критичне значення даного показника не повинно перевищувати 1. Проте, вже у 2016 році значення коефіцієнта різко знизилось до 5,52, це свідчить про зменшення фінансового ризику Комбінату «Будіндустрія».

Отже, аналіз фінансового стану Комбінату «Будіндустрія» свідчить про нестійкий фінансовий стан підприємства, оскільки із проведених нами розрахунків, бачимо, що більшість коефіцієнтів є поза межами нормативних значень. Проте, підприємство має можливість відновити свою платоспроможність найближчим часом, та залучати додаткові фінансові інвестиції.

Висновки до III розділу

В результаті дослідження питань сутності, значення та завдання аудиту бухгалтерського балансу, методики проведення аудиту та формування аудиторського висновку, аналізу статей балансу підприємства та використання результатів аналізу в аудиті отримано наступні результати:

1. Дослідивши трактування поняття «аудит» різними вченими-економістами та в законодавстві, можна зробити висновок, що аудит становить одну з прогресивних форм фінансового контролю, тобто незалежну перевірку, яка здійснюється аудитором згідно з вимогами договору на його проведення за дорученням зацікавленої особи, і передбачає контроль-ревізійну діагностику та застосування експертно-консультаційних дій особою, що володіє професійними навичками у сфері обліку, аналізу, оцінки, оподаткування, законодавства, як національного, так і міжнародного, має логіко-аналітичні розумові здібності, кінцевою метою якого є формування думки щодо достовірності та правомірності інформації у фінансових звітах суб'єкта господарювання і доведення її до відома клієнта.

2. Визначено основні завдання аудиту бухгалтерського балансу, зокрема: виявлення змін показників, які характеризують фінансовий стан підприємства; визначення факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства; оцінка кількісних та якісних змін фінансового стану підприємства; оцінка фінансового становища підприємства на певну дату; визначення тенденцій змін фінансового стану підприємства.

3. Досліджено методику проведення аудиту, яка складається з двох груп: загальнонаукові та власні (специфічні). До загальнонаукових методів належать: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний аналіз, функціонально-вартісний аналіз. Власні (специфічні) методи аудиту – це методи, сформовані під впливом теорії та практики аудиту і спрямовані на вирішення спеціальних аудиторських завдань у ході перебігу. На підставі узагальнення аудиторської теорії та практики аудиту можна стверджувати, що доцільно вирізняти такі специфічні методи аудиту: спостереження та огляд; опитування; інспекція; оцінка; вивчення по суті; запит та підтвердження; аналітичний огляд і процедури; узагальнення.

4. Запропоновано аудиторську перевірку балансу здійснювати з використанням таких процедур: перевірка реальності існування активів, зобов'язань та права власності на них; перевірка правильності визнання та оцінки активів, зобов'язань і власного капіталу; оцінка стану збереження та ефективності використання активів; перевірка правильності документального оформлення та відображення в обліку операцій щодо активів, зобов'язань і власного капіталу; перевірка правильності нарахування амортизації; перевірка своєчасності проведення інвентаризації активів та зобов'язань; перевірка достовірності відображення інформації щодо активів, зобов'язань та власного капіталу у балансі.

3. . Здійснено горизонтальний та вертикальний аналіз структуру активів та пасивів підприємства Комбінат «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд». Загальна сума активів збільшилася на 2110,40 тис. грн. або більш, ніж на

11,10 %. Це збільшення відбулось переважно за рахунок значного зростання оборотних активів. Абсолютна величина збільшення у оборотних активах склала 1694,20 тис. грн., тобто на 24,55% більше у порівнянні з 2015 роком. У той же час, збільшилася сума основних засобів підприємства – на 416,20 тис.грн., або 3,45%.

Частка оборотних активів у балансі підприємства є не значною: на початок року вона складала більше 36,30%. Протягом аналізованого року відбулося збільшення цієї частки до 40,69%, що на 4,39% більше у порівнянні з 2015 роком.

Що стосується структури оборотних активів, то можна зазначити, що вона дещо покращилася. Запаси збільшилися за рік на 1784,30 тис. грн, також збільшилася величина грошових коштів (на 129,40 тис. грн.). Це свідчить про збільшення обороту підприємства і позитивні тенденції у його роботі.

При аналізі пасивів підприємства слід зазначити, що зменшилися поточні зобов'язання підприємства на 143,3 тис. грн. (0,79%). Здебільшого це відбулося внаслідок значного зменшення зобов'язань перед бюджетом (на 57 тис. грн.), зі страхування (на 73,5 тис. грн.) та внутрішніх розрахунків (-2510,2 тис. грн.).

Таким чином, підприємство зменшило свою поточну заборгованість.

Власний капітал підприємства знаходиться на рівні 5,19% – на початок року і 15,34 % – на кінець року від загальної суми пасивів, що говорить про збільшення платоспроможності підприємства, зростання показників ліквідності і фінансової стійкості й зменшення рівня ризику підприємства стати банкрутом.

Довгострокові зобов'язання у підприємства відсутні. Проте негативним явищем була наявність досить відчутної частки поточних заборгованостей, які у структурі пасивів займали 94,81% на початок звітнього періоду, але значно зменшилися протягом періоду на 10,15% та в кінці періоду знизилися до 84,66%.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідивши тему формування бухгалтерського балансу та аудиту його показників на прикладі Комбінату «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд» можна зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Еволюція розвитку бухгалтерського балансу на різних історичних етапах дозволила визначити ключові моменти, які вплинули на структуру та зміст діючого балансу в Україні. До них відносяться: розвиток товарно-грошових і кредитних відносин; розповсюдження подвійного запису в обліковій практиці; виокремлення підприємств як самостійних суб'єктів господарювання; ріст промисловості у межах національних економік; розповсюдження ТНК та глобалізація суспільства.

Встановлено, що баланс розпочав своє існування як економічна категорія, а сьогодні є елементом методу бухгалтерського обліку і однією з основних форм фінансової звітності. Подальший розвиток бухгалтерського балансу, буде здійснюватися у напрямі підвищення його інформативності, оптимізації структури, удосконаленні методів оцінки.

2. Бухгалтерський баланс як звіт про фінансовий стан підприємства, має багато різновидів, що можна узагальнити за допомогою класифікації. Найважливішою класифікаційною ознакою є класифікація бухгалтерського балансу залежно від запитів користувачів інформації на: бухгалтерський баланс зовнішнього спрямування та бухгалтерський баланс внутрішнього спрямування. Кожен із зазначених видів бухгалтерського балансу має власну мету, зміст, структуру, принципи та оцінки, що забезпечують набуття балансами відповідних якісних характеристик, спрямованих на задоволення різних інформаційних потреб та прийняття рішень.

3. Виділено 5-рівневу структуру нормативно-правової бази щодо регулювання методики формування та складання бухгалтерського балансу, що дозволяє зробити висновок про значимість та впливовість кожного правового акту та виділити його сферу використання, а також показує їх взаємозалежність

та взаємоузгодженість. Проте для правильного складання форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» важливим є упорядкування змісту економічної інформації про господарські засоби та джерела їх утворення, господарські процеси, які відображаються на відповідних рахунках бухгалтерського обліку. Тому важливим є знання характеристики кожного рахунку.

Аналіз джерел нормативно-правового спрямування дозволяє зауважити те, що незважаючи на значну кількість нормативно-правових та методично-інструктивних документів, що стосуються методики формування та складання Балансу (Звіту про фінансовий стан) існує ряд невідповідностей, що потребують вирішення з метою недопущення перекручень та неточностей облікової інформації.

4. Досліджено, що відбулось наближення вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних. Із введенням НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» позитивна зміна є і у тому, що підприємствам дали змогу не показувати відсутні статті. Разом із тим, у контексті переходу на МСФЗ зауважимо, що у МСФЗ немає чітких форм звітності, а підприємства, які на даний час складають звітність за міжнародними стандартами змушені використовувати вітчизняні регламентовані форми звітів. Разом із цим такі форми не можуть забезпечити усіх вимог згідно МСФЗ.

5. Встановлено, що нову форму Балансу були внесені суттєві зміни, які можна вважати позитивними. Це стосується розділів та статей бухгалтерського балансу. Так, розділ 3 «Витрати майбутніх періодів» в активі балансу та розділ 5 «Доходи майбутніх періодів» у пасиві в діючому балансі стали статтями (витрати майбутніх періодів у складі оборотних активів, доходи майбутніх періодів – в складі поточних зобов'язань). Статтю «Незавершене будівництво» перейменовано у статтю «Незавершені капітальні інвестиції», що є правомірним, оскільки в дану статтю також незавершені капітальні вкладення: вартість придбаних, але не введених в дію необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів тощо).

6. Запропоновано для збереження побудови балансу за ступенем ліквідності Розділ 3 активу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображати як статтю Розділу 2 «Оборотні активи» у додатковому рядку 1105 та Розділ 4 пасиву «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» відповідно відображати як статтю Розділу 3 «Поточні зобов'язання та забезпечення» у додатковому рядку 1640.

7. Назва статті «Грошові кошти та їх еквіваленти», якщо тлумачити її прямо, свідчить про те, що за даною статтею потрібно відображати загальну вартість коштів та їх еквівалентів, яка відповідає сумі коштів на рахунках у банках, в касі та інших коштів (грошові документи та грошові кошти в дорозі). Разом з тим, за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти» відображають лише сальдо за рахунками 30 «Готівка» та 31 «Рахунки в банках», а залишок за рахунком 33 «Інші кошти» – за статтею «Інші оборотні активи», тому пропонується сальдо по рахунку 33 відображати у статті «Грошові кошти та їх еквіваленти».

8. Встановлено, що у вітчизняному бухгалтерському балансі передбачено відображення розміру зареєстрованого статутного капіталу та розміру неоплаченого та вилученого капіталу. Проте рядка, у якому б зазначалася сума реально внесених коштів у першому розділі пасиву балансу, не передбачено, тому пропонується внесення додаткового рядка «Внески учасників» до Розділу 1 пасиву балансу, що дозволить посилити контроль за своєчасним поповненням статутного капіталу засновниками.

9. Доведено, що згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених П(С)БО 17 щодо податку на прибуток. Наприклад, сальдо за рахунком 372 «Розрахунки з підзвітними особами» часто на підприємствах є і дебетовим, і кредитовим, і при перенесенні до балансу його згортати неможна, оскільки це заборгованість зовсім різних осіб. Отже, дебетову заборгованість слід показати в активі (ряд. 1155 «Інша поточна дебіторська заборгованість»), а кредиторську – в пасиві

(ряд. 1690 «Інші поточні зобов'язання»).

10. Визначено основні завдання аудиту бухгалтерського балансу, зокрема: виявлення змін показників, які характеризують фінансовий стан підприємства; визначення факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства; оцінка кількісних та якісних змін фінансового стану підприємства; оцінка фінансового становища підприємства на певну дату; визначення тенденцій змін фінансового стану підприємства.

11. Запропоновано аудиторську перевірку балансу здійснювати з використанням таких процедур: перевірка реальності існування активів, зобов'язань та права власності на них; перевірка правильності визнання та оцінки активів, зобов'язань і власного капіталу; оцінка стану збереження та ефективності використання активів; перевірка правильності документального оформлення та відображення в обліку операцій щодо активів, зобов'язань і власного капіталу; перевірка правильності нарахування амортизації; перевірка своєчасності проведення інвентаризації активів та зобов'язань; перевірка достовірності відображення інформації щодо активів, зобов'язань та власного капіталу у балансі.

12. Здійснено горизонтальний та вертикальний аналіз структуру активів та пасивів підприємства Комбінат «Будіндустрія» ТОВ «Тернопільбуд». Загальна сума активів збільшилася на 2110,40 тис. грн. або більш, ніж на 11,10 %. Це збільшення відбулось переважно за рахунок значного зростання оборотних активів. Абсолютна величина збільшення у оборотних активах склала 1694,20 тис. грн., тобто на 24,55% більше у порівнянні з 2015 роком. У той же час, збільшилася сума основних засобів підприємства – на 416,20 тис.грн., або 3,45%.

Частка оборотних активів у балансі підприємства є не значною: на початок року вона складала більше 36,30%. Протягом аналізованого року відбулося збільшення цієї частки до 40,69%, що на 4,39% більше у порівнянні з 2015 роком.

Що стосується структури оборотних активів, то можна зазначити, що вона дещо покращилася. Запаси збільшилися за рік на 1784,30 тис. грн, також збільшилася величина грошових коштів (на 129,40 тис. грн.). Це свідчить про збільшення обороту підприємства і позитивні тенденції у його роботі.

При аналізі пасивів підприємства слід зазначити, що зменшилися поточні зобов'язання підприємства на 143,3 тис. грн. (0,79%). Здебільшого це відбулося внаслідок значного зменшення зобов'язань перед бюджетом (на 57 тис. грн.), зі страхування (на 73,5 тис. грн.) та внутрішніх розрахунків (-2510,2 тис. грн.).

Таким чином, підприємство зменшило свою поточну заборгованість.

Власний капітал підприємства знаходиться на рівні 5,19% – на початок року і 15,34 % – на кінець року від загальної суми пасивів, що говорить про збільшення платоспроможності підприємства, зростання показників ліквідності і фінансової стійкості й зменшення рівня ризику підприємства стати банкрутом.

Довгострокові зобов'язання у підприємства відсутні. Проте негативним явищем була наявність досить відчутної частки поточних заборгованостей, які у структурі пасивів займали 94,81% на початок звітнього періоду, але значно зменшилися протягом періоду на 10,15% та в кінці періоду знизилися до 84,66%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик О. В. Інформаційні системи і технології в обліку й аудиті [Електронний ресурс] : опорн. кнсп. лекцій / О. В. Адамик. – Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 52 с.
2. Акімова Н.С. Облік в Зарубіжних країнах: навчальний посібник / Н.С. Акімова., А.П. Грінько, О.В. Топоркова, Т. А. Наумова, Н.С.Ковалевська, Л. О. Кирильєва, В. В. Янчев.– Х.: ХДУХТ, 2016. – 288 с.
3. Андреев В. К. Правовое регулирование аудита в России/ Андреев В.К. – М.: Инфра– М, 1996 –128 с.
4. Аренс А. Аудит/ А. Аренс, Дж. Лоббек; 9пер. с англ. гл. ред. Серии проф.. Соколов Я.В. – М.: Финансы и статистика, 1995 – 560 с.
5. Аринушкин Н.А. Балансы акционерных предприятий / Н.А. Аринушкин. – М. : Издательство юридического книжного магазина, 1912. – 240 с.
6. Аудит: організація і методика : [навч. посіб.] / М. Ф. Огійчук, І. Т. Новіков, І. І. Рагуліна. – К. : Алерта, 2010. – 584 с
7. Бабенко И.П. Курс двойной бухгалтерии / И.П. Бабенко. – С.–Петербург: Издание В.И. Губинского, 1911. – 1106 с.
8. Блатов Н.А. Баланс промышленного предприятия и его анализ / Н.А. Блатов. – Ленинград : Экономическое образование, 1940. – 231 с.
9. Блатов Н.А. Балансоведение / Н.А. Блатов. – Ленинград : Экономическое образование, 1930. – 342 с.
10. Бутинець Ф. Ф. Аудит : стан і тенденції розвитку в Україні та світі : монографія / Ф. Ф. Бутинець, Н. І. Петренко. – Житомир : ЖДТУ, 2003. – 408 с.
11. Бутинець Ф.Ф. Облік у зарубіжних країнах / Ф.Ф. Бутинець, Л.Л. Горецька. – Житомир : Рута, 2002. – 544 с
12. Бутинець Ф.Ф. Аудит: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 2–ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 672 с.
13. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Т. В. Давидюк [та ін.] ; Нац. техн. ун–т «Харків. політехн. ін–т». – Харків : Гельветика, 2016. – 391 с.

14. Бычкова С. М. Практический аудит / С. М. Бычкова, Т. Ю. Фомина; под. ред. С. М. Бычковой. – 3–е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2009. –
15. Вейкрута Л.С., Бандура З.Л. Роль і значення аналізу та аудиту в системі управління підприємств. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/12429/1/6_28–32_Vis_722_menegment.pdf
16. Верига Ю.А. Історичний аспект розвитку балансу та використання його в аудиті / Ю.А. Верига // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2002. – № 3. – С. 152–154
17. Виноградова М.О. Аудит : [навч. посіб.] / М.О. Виноградова, Л.І. Жидаєва. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 656 с.
18. Височан О.С. Фінансовий облік: навч. посіб. / О. С. Височан, О. О. Височан ; Нац. ун–т «Львів. політехніка». – Львів : Сорока Т. Б., 2016. – 449 с.
19. Глушук О.М. Облік і аналіз операцій з припинення діяльності підприємства та відновлення його платоспроможності : дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Олена Миколаївна Глушук. – Житомир, 2004. – 264 с
20. Гордієнко, Н. І. Конспект лекцій з дисципліни «Аудит фінансової звітності» (для студентів спеціальності 7.03050901 і 8.03050901 «Облік і аудит» денної і заочної форм навчання)/ Н. І. Гордієнко; Харк. нац. акад. міськ. госп–ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 80 с
21. Господарський кодекс від 16.01.2003 № 436–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.
22. Давидов Г. М. *Аудит*: Підручник. – К. : Знання, 2004. – 512с
23. Данильчук І.В. Сутність фінансового стану підприємства та пошук управлінських рішень щодо забезпечення його ефективності [Електронний ресурс] / І.В. Данильчук. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_2/Danilchuk.pdf.
24. Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я., Сливка Я.В. Від обліково–правової культури до облікової науки [електронний ресурс]–режим доступу:http://www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/48/48_48.pdf
25. Дегтяренко А.В. Управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських

- підприємств: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.04 / А.В. Дегтяренко; Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва – Харків, 2010. – 20с.
26. Демченко Т. А. Автоматизація бухгалтерського обліку: Технології використання ДЦП 1С Бухгалтерія. – Умань: ТОВ «Аналітик», 2012. – 82с.
27. Довбуш В.І. Баланс підприємства: історія виникнення, роз витку та становлення / В.І. Довбуш // Незалежний ауди– тор. – 2013. – № 6 (IV). – С. 52–59 [Електронний ресурс] – <http://rada.gov.ua>
28. Економічний аналіз / За ред. А. Г. Загороднього. – Л.: Видавництво Національного ун–ту «Львівська політехніка», 2005. – 428 с.
29. Жилінська Л.Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту. – Мн: БГЕУ, 1998 – 121с
30. Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту : Міжнародний стандарт аудиту 200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://apu.com.ua/files/temp/Audit_2013_1.pdf
31. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. зі змінами N 5463–VI (5463–17) від 16.10.2012, ВВР, 2014, N 4, ст.61
32. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 № 3125–XII, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс] – <http://rada.gov.ua>
33. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту.– К.: Знання, 2009. – 350 с.
34. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб / С.В. Івахненко. – К. : Знання–Прес, 2003. – 349 с.
35. Інструкція «Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції з його застосування» Наказ МФУ від 30.11.99. №291 (із змінами від 12.12.2003р. № 671

36. Кабінет Міністрів України. Постанова N419 від 28 лютого 2000 р.Київ. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності. [Електронний ресурс]/<http://consultant.parus.ua>
37. Каламбет С. В. Генезис бухгалтерського балансу підприємства в Україні та світ Науковий журнал ISSN 2311 – 3413 – Економіка і Фінанси – 2015 – № 11
38. Костецький Я. І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва аналіз / Я. І. Костецький // Всеукраїнський науково–виробничий журнал: Інноваційна економіка. – 2012. – № 2[28]. – С. 98– 100.
39. Кривоконь О. С. Історичні витoki та генезис фінансового стану.– [Електронний ресурс]–режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf5 /7.pdf>.
40. Крупка Я.Д. Погресивні методи оцінки інвестиційних ресурсів / Я. Д. Крупка. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 354 с.
41. Кудрицький Б. В. Методичні та організаційні аспекти аудиту фінансової звітності в умовах сучасних інформаційних технологій : дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / Б. В. Кудрицький. – К. : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2007. – 211с.
42. Кулик В.А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє: Монографія. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. – 186 с.
43. Кутер М.И. Введение в бухгалтерский учет: учебник / М.И. Кутер. – Краснодар: Просвещение – ЮГ, 2013. – 512 с.
44. Кутер М.И., Гурская М.М., Шихиди А.Г. Значение учения Жака Савари для развития бухгалтерского учета // Международный бухгалтерский учет.–2011.– №31(181)
45. Локшин А.Я. Баланс промышленного предприятия и его анализ / А.Я. Локшин. – Москва, Ленинград: Государственное издательство, 1931.– 264 с
46. Лучко М.Р. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах:навч.посібник/ М.Р.Лучко, І.Д.Бенько. – Тернопіль: «Економічна думка».–2016.–370 с.
47. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія / Н.М. Малюга. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 548 с.

48. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 28 бер. 2013 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com>.
49. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності. Затверджені Наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. №433 //Дебет–кредит. – 2013. – №14. – С. 8 – 14.
50. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/>
51. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики/ пер. з англ. – К.: ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2006. – 1152 с.
52. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, надання впевненості та супутніх послуг, 2012 р. / Міжнародна федерація бухгалтерів; Пер. з англ. мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.apu.com.ua.
53. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 6. – С. 181–191.
54. МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» / Міжнародна федерація бухгалтерів; Пер. з англ. мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.apu.com.ua.
55. Мултанівська Т. В. Аудит : навч. посібн. / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова, О. О. Вороніна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 336 с
56. Муравський В.В. Завдання бухгалтера у повністю автоматизованій системі обліку / В.В. Муравський. – Обліково–аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства. Львівська політехніка. – С.99–100.
57. Назарова І.Я. Облікова інформаційна система та інформаційні технології / І.Я. Назарова // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит та управління економічними процесами в світовій і національній економіці: історія, сучасність,перспективи: матеріали Міжнар. наук.–практ. конф. 23 жовтня 2014 р.,(ПДАТУ, м.

- Кам'янець–Подільський). – Тернопіль: Крок, 2014. – С. 93–95
58. Наказ Міністерства фінансів України «Зміни до деяких нормативно–правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» від 11 груд. 2006 р. № 1176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
59. Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
60. Новикова Е.Н. Практикум по «1С:Бухгалтерии 8.1» : уч. пособ. для студентов высших учебных заведений / Е.Н. Новикова, В.А. Осмятченко. – Кривой Рог : Минерал, 2016 – 196 с.
61. Озеран А.В. Дослідження еволюції бухгалтерської (фінансової) звітності на теренах сучасної України / А.В. Озеран // Формування ринкової економіки. – 2012. – № 28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com.ua/articles/book.html>
62. Осмятченко Л.М. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Для студентів вищих закладів освіти / Л.М. Осмятченко, В.Є. Шевчук. – Львів : Магнолія 2006, 2007. – 196 с.
63. Осмятченко Л.М. Бухгалтерський облік : навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти / Л.М. Осмятченко, В.Є. Шевчук. – Львів : Магнолія 2006, 2007. – 196 с.
64. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31 бер. 1999 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
65. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 25 лют. 2000 р. № 39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

66. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 11 «Зобов'язання»: наказ міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. №20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com>
67. Положення бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»:наказ Мінфіну України від 25 лютого 2000р.№39\\Всеπρο бухгалтерський облік.–2013.–№64.–с.59–70
68. Р.Л. Хом'як, І. Л. Цюцяк, А.Л. Цюцяк. Організація та методика аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/37_4.pdf.
69. Редько О. Ю. Методи аудиторської практики / О. Ю. Редько, К. О. Редько // Бухгалтерський облік та аудит. – 2011. – № 5. – С. 44–46.
70. Рувер Р. Как возникла двойная бухгалтерия. Пер. с. англ. Мухина А.Ф. / Р. Рувер. – М.: Госфиниздат, 1958. – 256 с.
71. Руда І.О., Мельянюкова Л.В. Міжнародна практика складання та подання балансу. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
72. Савичев П.И. Баланс промышленного предприятия и его анализ / П.И. Савичев. – М. : Финансы, 1971. – 128 с
73. Савченко В. Я., Зотов В. О., Кириленко С. А. та ін. Аудит: Навч.–метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни. – К.: КНЕУ, 2003. – 268 с.
74. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік [текст] : навч. посіб. /І. Б. Садовська. Т. В. Божидарнік. К. Є. Нагірська. – К.: «Центр учбової літератури». 2013. – 688 с.
75. Сиверс Е.Е. Торговое счетоводство / Е.Е. Сиверс. – СПб.: Издание Винке. – 1913. – 348 с.
76. Сиротюк Г. Методичні особливості аудиту виробничих запасів Г. Сиротюк, К. Сиротюк // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. – 2015. – № 22(1). – С. 92–97
77. Сікорська Т.С. Баланс підприємства як компонент фінансової звітності / Т.С. Сікорська, Т.Г. Бондарева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rdak.edu.ua/ua/news/internetkonferenciya.
78. Смачило В.В. Оцінка фінансової стійкості підприємств. / В.В. Смачило, Ю.В.

Будникова // <http://rada.gov.ua/>

79. Смачило, Т. В. Інформаційні системи та технології : опорн. консп. лекцій / Т. В. Смачило. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 40 с.
80. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : [учеб. пособие] / Я.В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
81. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: учеб. пособие для вузов [Текст] / Я.В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с
82. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
83. Сопко В.В. Бухгалтерський облік : навч. посібник / В.В. Сопко. – К. : КНЕУ, 1998. – 448 с.
84. Сопко В.В. Новий баланс та методика його аналізу / В.В. Сопко. – К., 1992. – 14 с
85. Сопко В.В. Організація і методика проведення аудиту: навч.–практ. посіб. / В.В. Сопко, В.П.Шило, Н.І. Верхоглядова, С.Б. Ільїна, О.М. Брадул – К.: Професіонал, 2006 –576 с.
86. Уолш Кяран. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства / Кяран Уолш ; пер. з англ. – К. : Всеувито ; Наукова думка, 2001. – 367 с. – (Сер. «Усе про менеджмент»).
87. Хомин П.Я. Баланс – елемент методу бухгалтерського обліку чи форма звітності / П.Я. Хомин // Вісник ТДЕУ. – 2006. – №2. – С. 76–84
88. Цивільний Кодекс України: за станом на 1 груд. 2016 р. / Верховна Рада України. – [Електронний ресурс] // «Ліга : Закон» – 2016. – № 12.
89. Чижевська Л.В. Бухгалтерський баланс : проблеми теорії і практики [Текст] / Л.В. Чижевська. – Житомир: ЖІТІ, 1998. – 408 с
90. Чудовець В. Науково–практичні проблеми впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні / В. Чудовець // Економіст. – 2012. – № 12.
91. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст]: навч. посібник / В.Г. Швець. – К. : Знання–Прес, 2003. – 444 с.

92. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 447с.
93. Шевчук О. Д. Аудит в Україні – проблеми та перспективи розвитку / О. Д. Шевчук, Н. Г. Здирко // Економічний аналіз. – 2010. – №6. – С.530–532.
94. Шквір В. Д. Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті: підручник / В. Д. Шквір, А. Г. Загородній, О. С. Височан ; Нац.ун-т «Львів. політехніка». – 3–тє вид. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. – 399 с.
95. Яцишин Н. Методика аналізу фінансового стану підприємства / Н. Яцишин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо–поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Вип. 10. – Ч. 4. – С. 439–445.